

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΕΗ'

ΤΕΥΧ. Α'

ΙΩ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14-115 21 ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ. 72.18.308

1 ΜΑΪΟΥ 1991

ΑΡΙΘ. 7

Ο ΜΑΚ. ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Κ. ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΚΟΥΡΔΩΝ

(Έπιστολή πρὸς τοὺς Ἀρχηγοὺς τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν)

«Μετ' αἰσθημάτων ἀφάτου ὀδύνης καὶ μετὰ πόνου ψυχῆς ἀπευθυνόμεθα πρὸς Ὑμᾶς, ἵνα διαμαρτυρηθῶμεν διὰ τὴν συντελουμένην εἰς βάρος τοῦ εὐγενοῦς Κουρδικοῦ λαοῦ ἀνίερσον γενοκτονίαν ὡς καὶ διὰ τὴν ἐκ μέρους τοῦ πολιτισμένου κόσμου παρατηρουμένην ἀναλγησίαν καὶ ἐν πολλοῖς ἀδιαφορίαν διὰ τὴν ἐπιχειρουμένην ταύτην ἐξολόθρευσιν ἑνὸς ἀθώου λαοῦ.

Καταγγέλλομεν πρὸς Ὑμᾶς ἀλλὰ καὶ πρὸς πᾶσαν τὴν ἀνθρωπότητα τὴν ἀπαράδεκτον, ἀνίερσον καὶ ἀπάνθρωπον ταύτην ἐνέργειαν τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ἰράκ καὶ τῶν Ἰρακινῶν στρατευμάτων εἰς βάρος τῶν ἀμάχων προσφύγων, ὡς καὶ τὴν ἀναλγησίαν τῆς Τουρκικῆς καὶ Ἰρακικῆς κυβερνήσεως, αἱ ὁποῖαι κρατοῦν κλειστά τὰ σύνορά των εἰς τοὺς Κούρδους πρόσφυγας καὶ οὕτω φράσσουν τὸν δρόμον πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν σωτηρίαν.

Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐκφράζουσα τὴν συνείδησιν καὶ τὴν εὐαισθησίαν τοῦ πιστοῦ Αὐτῆς λαοῦ, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ παρελθὸν ἐγένετο ὁ ἴδιος θύμα γενοκτονίας, καὶ κατὰ τὴν μακρῶνα περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας ἀλλὰ καὶ προσφάτως κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν, ὑψώνει τὴν φωνὴν αὐτῆς καὶ παρακαλεῖ Ὑμᾶς, ὅπως

χρησιμοποιήσητε ὅλην τὴν ἐπιρροὴν Ὑμῶν καὶ προβῆτε εἰς ὅλας τὰς δεούσας ἐνεργείας τόσον πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ πάσχοντος Κουρδικοῦ λαοῦ, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀμεσον παῦσιν τῆς εἰς βάρος τῶν Κούρδων ἐπιχειρουμένης θηριωδίας ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν βασικῶν ἀνθρωπίνων αὐτῶν δικαιωμάτων τῆς ἐλευθερίας καὶ διατηρήσεως τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ταυτότητος.

Πιστεύομεν, ὅτι ἀποτελεῖ ἀναμφισβητήτως στίγμα διὰ τὴν παγκόσμιον διεθνή κοινωνίαν τὸ γεγονός, ὅτι ἀνέχεται αὕτη ἐν πολλοῖς παθητικῶς καὶ ἀδιαμαρτυρητῶς τὴν ἐγκληματικὴν εἰς βάρος τῶν Κούρδων γενοκτονίαν καὶ τὴν συστηματικὴν προσπάθειαν ἐξολοθρέυσεως ἑνὸς ἱστορικοῦ λαοῦ. Ἐνώπιον τῆς τοιαύτης ἐπιχειρουμένης ἀνοσιουργίας καὶ ἐνώπιον τῆς ἀδικίας ἣτις διαπράττεται εἰς βάρος τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ σιωπᾷ οὔτε βεβαίως ἐνσυνείδητως νὰ ἡρεμῇ καὶ νὰ εἰρηνεύῃ.

Μετὰ τὴν πεποίθησιν, ὅτι θὰ ἐνεργήσητε τὰ δέοντα διὰ τὴν ἀποτροπὴν τῆς συνεχιζομένης ἀπωλείας ἀθῶων ψυχῶν, διατελοῦμεν μετὰ διαπύρων εὐχῶν,

† Ὁ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος ΣΕΡΑΦΕΙΜ,
Πρόεδρος».

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΙΣ ΤΟΥ ΓΕΓΟΝΟΤΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ*

Τὸ ἀπρόσιτο στὴν ἀνθρωπίνῃ διάνοια ὑπερφυσικὸ γεγονός τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου συνδέεται μὲ γεγονότα ἐντὸς τόπου καὶ χρόνου, ποὺ ἐπιτρέπουν τὴν ἱστορικὴ προσέγγισί του.

1) Ἐν πρώταις πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἀναμφισβήτητος. Ἡ ὑπόθεσις γιὰ τὸν φαινομενικὸ θάνατο τοῦ Ἰησοῦ, ποὺ προβλήθηκε ἀπὸ τὸν H.E.G. Paulus¹, ἀποκρούεται γενικῶς ὡς ἀπαράδεκτη. Ὁ θάνατος αὐτὸς πιστοποιήθηκε ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες (Ἰωάν. ιθ', 32-34). Μάλιστα οἱ ἐπιστήμονες προσπαθοῦν νὰ εἰκάσουν τὸν τρόπον τοῦ θανάτου, στηριζόμενοι εἰς τοὺς λόγους: «Εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἔνυξε καὶ ἐξῆλθεν εὐθὺς αἷμα καὶ ὕδωρ» (Ἰωάν. ιθ', 34). Τὸ γεγονός αὐτό, —ὡς πιστεύουν οἱ καθηγηταὶ Stroud, Begbie, J. Simpson (ἐφευρέτης τοῦ χλωροφορμίου), Walshe κ.ά.—, εἶναι ἐνδειξίς, ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου δὲν ἐπῆλθεν ἀπὸ βαθμιαία ἐξάντλησί Του πάνω στὸν Σταυρό, ἀλλὰ ἀπὸ διάρρηξι ἢ συγκοπὴ τῆς καρδιάς. Στὴν περίπτωσι αὐτὴ διαρρηγνύεται τὸ περικάρδιο, ἐνῶ τὸ φυσιολογικὸ αἷμα ἀναλύεται σὲ αἰμοσφαίρια καὶ ὀρρόν. Τέτοιος θάνατος ἔρχεται κατόπιν ἀγωνίας ἢ θλίψεως. Ὁ ἀποθνήσκων ἐκτείνει τοὺς βραχίονες καὶ ἐκβάλλει δυνατὴ κραυγὴ, ὅπως συνέβη στὸν Ἰησοῦ².

Κατὰ τὴν ταφὴν τοῦ Ἰησοῦς ἀλείφθηκε μὲ «μῆγμα σμύρνης καὶ ἀλόης» (Ἰωάν. ιθ', 39) σὲ μεγάλη ποσότητα καὶ τυλίχθηκε μὲ ὀθόνια ἀπὸ τὸ κεφάλι ὡς τὰ πόδια. Ἐὰν ὁ Ἰησοῦς εἶχεν ὑποστῆ νεκροφάνεια καὶ ζοῦσε ἀκόμη, ὁ θάνατος θὰ ἐπερχόταν ὀπωσδήποτε

ἀπὸ ἀσφυξία³. Ὅπως ὁμολογεῖ ὁ ὀρθολογιστῆς Alb. Réville, «φυσικῶς δύναται τις νὰ κατατάξῃ μεταξὺ τῶν ἀδυνάτων πραγμάτων τὸ ὅτι ἄνθρωπος συντετριμμένος ἤδη ἐκ τοῦ κόπου, ἐξηντλημένος ἀπὸ τὰς κακομεταχειρίσεις, καθηλωμένος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐπὶ πλείστας ὥρας, ἀποσπασθεὶς ἐκεῖθεν, ταφείς καὶ ἐγκαταλειφθεὶς εἰς τάφον κεκλεισμένον, ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ ἐξέλθῃ ἐξ αὐτοῦ μόνος μετὰ τριάκοντα ἐξ ὥρας καὶ νὰ κάμῃ τὰ μικρὰ καὶ μεγάλα ταξίδια, τὰ ὁποῖα προὑποθέτουν αἱ ἀφηγήσεις τῶν Εὐαγγελίων»⁴.

Ἄλλωστε καὶ οἱ ἐμφανίσεις τοῦ Ἰησοῦ στὸν κύκλο τῶν μαθητῶν Του δὲν ἦσαν ἐμφανίσεις ὄντος ἐξηντλημένου, ἐτοιμοθανάτου, καταπληγμένου, ποὺ εἶχεν ἀνάγκη ἀπὸ περιποιήσεις, γιὰ νὰ μὴ ὑποκύψῃ στὸν θάνατο, ὅπως θὰ συνέβαιναν, ἂν ἡ ὑπόθεσις τῆς νεκροφάνειας ἦταν ἀληθινή, ἀλλ' ἦσαν ἐμφανίσεις θριαμβευτικῆς. Ὁ Ἰησοῦς μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα ἐμφανίζοταν καὶ ἐξαφανίζοταν ἐλευθέρως, ἄλλοτε μὲν στὴν Ἰουδαία, ἄλλοτε δὲ στὴν Γαλιλαία, ἄλλοτε πορευόμενος καὶ ἄλλοτε ἐμφανιζόμενος εἰς Ἱερουσαλήμ, «τῶν θυρῶν κεκλεισμένων» (Ἰωάν. κ', 19), ἀποδεικνύοντας ὅτι κατήγαγε τὴ νίκη ἐναντίον τοῦ θανάτου ὡς «Ἀρχηγὸς τῆς Ζωῆς» (Πράξ. γ', 15)⁵. Αὐτὸς ὁ Strauss τονίζει: «Εἶναι ἀδύνατον ἄνθρωπος ἐξελθὼν ἀπὸ τὸν τάφον ἡμιθανής, ἐξηντλημένος, ἄρρωστος, χρῆζων ἱατρικῆς ἀρωγῆς, ἐπιδέσμων, τονώσεως καὶ περιποιήσεων, γενόμενος θῦμα φρικτῶν βασανιστηρίων, εἶναι ἀδύνατον τοιοῦτος ἄνθρωπος νὰ ἀφήσῃ εἰς τοὺς μαθητὰς του ἐντύπωσιν νικητοῦ τοῦ θανάτου. Τοιαύτη εἰς τὴν ζωὴν ἐπιστροφὴ θὰ ἠδύνατο μόνον νὰ ἐξασθενίσῃ τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποῖαν εἶχεν ἐμποιήσῃ εἰς αὐτοὺς καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν καὶ κατὰ

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 182 τοῦ ὑπ' ἀρ. 6 τεύχους

1. Werner Bulst, Der fundamentaltheologische Aspekt der Auferstehung Jesu: Sacramentum Mundi, τόμ. 1, Freiburg - Basel - Wien 1967, στ. 414.

2. Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Ἡ Χριστιανικὴ Κοσμοθεωρία, Ἀθήναι, 1949, σ. 210. Μιχ. Κυριακάκης, Ἀνέστη πράγματι; Ἀθήναι, 1948, σ. 11-12. R. A. Torrey, Αἱ ἀποδείξεις περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (Διασκευή), Ἀθήναι, 1930, σσ. 19-20.

3. Παν. Τρεμπέλα, Ἰησοῦς ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ, Ἀθήναι 1940, σ. 446.

4. Alb. Réville, Jesus de Nazareth, τόμ. II, σ. 455. Παν. Τρεμπέλα, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 447.

5. R. A. Torrey, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 19.

τὴν στιγμήν τοῦ θανάτου. Τοιοῦτος ἄνθρωπος κατ' οὐδένα τρόπον θά ἴσχυε νὰ μεταβάλῃ τὴν θλιψίν των εἰς ἐνθουσιασμόν ἢ νὰ προβιάσῃ τὸν πρὸς αὐτὸν σεβασμὸν των εἰς θρησκευτικὴν αὐτόχρομα λατρείαν»⁶.

Ἐπειτα γεννῶνται τὰ ἐξῆς ἐρωτήματα: «Τί ἐγένετο καὶ ποῦ διέτριβεν ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὰ διαστήματα, τὰ παρεμπίπτοντα μεταξύ τῶν διαφόρων ἐμφανίσεων Του; Πῶς κατάρθωνε νὰ μὴ Τὸν βλέπη οὐδεὶς, οὔτε αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ Του; Τί δὲ ἀπέγινε μετὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν, ἀφ' ἧς πλέον δὲν ἐπαναβλέπουσιν Αὐτὸν οἱ μαθηταὶ; Κατὰ τίνα τρόπον ἐξηφανίσθη ὅλως αἰφνιδίως, ἀφήσας τοὺς μαθητὰς νὰ πιστεύουν, ὅτι ὁ Διδάσκαλος ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς»⁷; Ἡ ὑπόθεσις λοιπὸν αὐτὴ καθιστᾷ τὸν Ἰησοῦν ὑπεύθυνον δόλου καὶ ἀπάτης καὶ ἀνειλικρινοῦς συμπεριφορᾶς πρὸς τοὺς Ἀποστόλους.

Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ ὑπόθεσις τῆς νεκροφανείας τοῦ Ἰησοῦ ἀποδεικνύεται «ἡλιθία» καί, ὅπως λέγει ὁ Keim, «ἀπεκρηύθη ὑπὸ πάντων τῶν κριτικῶν»⁸.

2) Ἀναμφισβήτητη εἶναι καὶ ἡ ταφή τοῦ Κυρίου, ἡ ὁποία ἤδη μνημονεύεται στὴν Α' Κορ. (ιε', 3-4): «Παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις ὁ καὶ παρέλαβον, ὅτι Χριστὸς ἀπέθανε... καὶ ὅτι ἐτάφη...». Οἱ πῦθ συγκεκριμένες σχετικὲς περιγραφές τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν (Ματθ. κζ', 57-61· Μάρκ. ιε', 42-47· Λουκ. κγ', 50-55 καὶ Ἰωάν. ιθ', 38-42) ἔχουν ὅλα τὰ γνωρίσματα τῆς ἱστορικῆς ἀξιοπιστίας. Ὑπὲρ τοῦ ἀποκλεισμοῦ ὁποιασδήποτε μυθολογικῆς χροιάς στὶς διηγήσεις αὐτὲς συνηγορεῖ, ὅτι δὲν ἀποκλείσθηκε στὴ διήγησι περὶ τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου ἡ ἀνάμιξις προσώπων (Ἰωσήφ, Νικοδήμου), ποὺ δὲν ἀνῆκαν στὸν κύκλο τῶν Ἀποστόλων. Ἐξ ἄλλου τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα συμφωνοῦν πρὸς τὶς εὐαγγελικὲς διηγήσεις⁹. Τὸ ἀδιάσειστο γεγονός

τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου εἶναι ἐξ ἀρχῆς ἀρρήκτως συνδεδεμένο μὲ τὸ κήρυγμα περὶ Ἀναστάσεως, ποὺ ἀκούσθηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Ἱερουσαλήμ.

3) Οἱ σωματικὲς ἐμφανίσεις τοῦ Ἀναστάντος Κυρίου σχετίζονται πρὸς τὸ διαπιστωμένο γεγονός τοῦ κενοῦ τάφου. Συμφώνως πρὸς τὴ μαρτυρία τῶν Εὐαγγελίων ὁ τάφος τὴν πρώτα τῆς τρίτης ἡμέρας βρέθηκε κενός. Οἱ ὑποθέσεις τῆς μετατοπίσεως τοῦ λειψάνου τοῦ Ἰησοῦ ἢ τῆς πλάνης γιὰ τὸν προσδιορισμὸ τοῦ γνησίου τάφου¹⁰ εἶναι ἀπαράδεκτες, διότι, ὅπως γιὰ τὴν ἀποκαθήλωσι, ἔτσι καὶ γιὰ τὸν τάφο τοῦ Κυρίου ὑπῆρχε πλήρης σαφήνεια. Ἐφ' ὅσον ἄνδρες ὑψηλῆς κοινωνικῆς θέσεως, ποὺ ἤμπορουσαν νὰ ἔχουν πρόσβασι στὸν Πιλάτο, ἔθαψαν τὸν Ἰησοῦ, ἦταν εὐκόλο τὸ γεγονός αὐτὸ νὰ προσεχθῇ καὶ διαφυλαχθῇ στὴ μνήμη κατὰ τρόπον, ποὺ ἀπέκλειε σύγχυσι ἢ παρανόησι.

Ἐξ ἄλλου ὁποιοσδήποτε τυχὸν θρύλος ἀπολογητικοῦ χαρακτήρος θά ἀπέκλειε τὴν χάλκευσι εἰδήσεως ὅτι γυναῖκες ἀνεκάλυψαν τὸν κενὸ τάφο, διότι κατὰ τὸ ἰουδαϊκὸ δίκαιο οἱ γυναῖκες δὲν ἦσαν ἀξιόπιστοι μάρτυρες. Τὸ κήρυγμα περὶ Ἀναστάσεως θά ἦταν ἀδύνατο, ἐὰν οἱ Ἀπόστολοι δὲν συσχέτιζαν τὶς ἐμφανίσεις τοῦ Ἀναστάντος μὲ τὴ βεβαιότητά τους γιὰ τὸν κενὸ τάφο. Πουθενά ἄλλοῦ δὲν ἤμποροῦσε νὰ κάμῃ ἀρχὴν τὸ κήρυγμά τους μὲ μεγαλύτερη ἐπιτυχία παρὰ μόνον στὴν Ἱερουσαλήμ, ὅπου ὅλοι γνώριζαν τὸ γεγονός αὐτό. Καὶ ἐὰν ὁ Ἀπ. Πέτρος στὸ σχετικὸ κήρυγμά του (Πράξ. β', 27-32), ἐνῶ ὁμιλεῖ περὶ Ἀναστάσεως, δὲν ἀναφέρεται συγκεκριμένως στὸ ὅτι ὁ τάφος βρέθηκε κενός, αὐτὸ συμβαίνει διότι ἡ ἀλήθεια αὐτὴ ἦταν εὐρύτατα γνωστοποιημένη στὴν πόλι καὶ προϋπετίθετο ὡς αὐτονόητη. Καὶ ὁ Ἀπ. Παῦλος προϋποθέτει τὸν κενὸ τάφο τόσον στὸ ιε' κεφάλαιο τῆς Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς, ὅσον καὶ στὴν ὁμιλία του ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ὁποία προκάλεσε εἰρωνεῖες Ἀθηναίων (Πράξ. ιζ', 32: ἀκούσαντες δὲ ἀνάστασιν νεκρῶν, οἱ μὲν ἐχλεύα-

6. Γρηγ. Παπαμιχαήλ, Ἡ ἀνάστασις τοῦ Ἰησοῦ τρανῶς καὶ ἀκαταγώνιστως ἀποδεικνυομένη, Ἀθήναι, 1936, σσ. 7-8.

7. Παν. Τρεμπέλα, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 449.

8. Γρηγ. Παπαμιχαήλ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 8-9.

9. Πρβλ. J. Jeremias, Golgotha, Leipzig 1926. Werner Bulst, ἐνθ' ἄνωτ.

10. Πρβλ. Παν. Τρεμπέλα, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 452.

ΟΙ ΥΠΟ ΤΟ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΕΝ ΑΜΕΡΙΚΗ, ΚΑΡΠΑΘΟΡΡΩΣΣΟΙ*

* * *

Τὸ 1890 ὁ Πάπας εἶχε διατάξει οἱ Καρπαθορρῶσσοι ἑλληνοκαθολικοὶ ἱερεῖς πὺ θὰ ἤρχοντο εἰς τὴν Ἀμερικὴν νὰ εἶναι ἄγαμοι καὶ νὰ ὑπάγωνται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἐκασταχοῦ Λατίνων ἐπισκόπων. Ὑστερα ἀπὸ 5 χρόνια μὲ ἄλλην Ἐγκύκλιον ὑπεχρέωνε τοὺς ἑλληνοκαθολικοὺς νὰ ἐντάσσωνται εἰς τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπῆρχεν οὐνιτικὸς ναός. Αὐτὰ τὰ μέτρα ἔκαμαν πολλοὺς ἱερεῖς καὶ κοινότητας νὰ ἀρτίσουν νὰ σκέπτωνται τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν. Ἐνώπιον τοῦ κινδύνου τούτου, τῶν ἐχθρικῶν διαθέσεων τῶν Λατίνων ἐπισκόπων καὶ τοῦ χάους πὺ ἐπεκράτει εἰς τὴν Οὐνιτικὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀμερικῆς, ὁ κλῆρος αὐτῆς ἀπετάθη εἰς τὴν Οὐγγρικὴν Κυβέρνησιν καὶ ἐζήτησε προστασίαν. Ἡ Οὐγγαρία ἔσπευσε νὰ τοὺς βοηθήσῃ γράφοντας εἰς τὴν Ρώμην νὰ ἀποστείλῃ πρὸς αὐτοὺς Οὐνίτην ἐπίσκοπον, διότι ἐφοβείτο ὅτι τυχὸν μεταστροφὴ εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν τῶν ἐν τῷ ἐδάφει τῆς οὐνιτῶν καρπαθορρῶσσων, ἐπηρεαζομένων ἀπὸ τὴν ἐπαπειλουμένην ἀνάλογον μεταστροφὴν τῶν Καρπαθορρῶσσων τῆς Ἀμερικῆς, θὰ διηκώλυε καὶ θὰ ἐδικαιολόγει ἐπέμβασιν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν τῆς τσαρικῆς Ρωσίας, προστάτιδος τῆς Ὀρθοδοξίας.

Ὁ Οὐνίτης ἐπίσκοπος διωρίσθη πράγματι εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὑπὸ τοῦ Βατικανοῦ, λόγῳ ὅμως τῆς δραστηριότητός του ὑπὲρ τοῦ Λατινισμοῦ ἐθεωρήθη ὡς κατά-

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 185 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 6 τεύχους.

ζον, οἱ δὲ εἶπον· ἀκουσόμεθά σου πάλιν περὶ τούτου»). Ἐπίσης ἡ σύγκρισις τοῦ βαπτίσματος πρὸς τὸν Θάνατον καὶ τὴν Ἀνάστασι τοῦ Ἰησοῦ (Ρωμ. στ', 4-5) προϋποθέτει τὴν ἐκ τοῦ τάφου ἔγερσίν Του¹¹.

Σὲ προηγούμενη μελέτη μας τονίσαμε ὅτι τὴν ἀπαράδεκτη ὑπόθεσι τοῦ Reimarus περὶ τῆς δῆθεν κλοπῆς τοῦ λειψάνου τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους ἀντέκρουσε πειστικῶς ὁ γάλλος ἀπολογητῆς Frayssinous

σκοπος, ὡς προδότης καὶ ὡς ἐχθρὸς τῶν Καρπαθορρῶσσων Ἑλληνοκαθολικῶν.

Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι τὰς παραμονὰς τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου 90.000 Οὐνίται Καρπαθορρῶσσοι προσῆλθαν εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

* * *

Τὸ 1908 ὁ μετέπειτα πρωτεργάτης τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Καρπαθορρῶσσων εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν καὶ εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον π. Ὁρέστῆς Τσῶργον, ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὡς ἑλληνοκαθολικὸς ἱερεὺς. Ἐκεῖ δὲν ἤργησε νὰ γίνῃ γνωστὸς καὶ νὰ ἐπιβληθῆ ὡς ἕνας χαρισματικὸς καὶ πολὺ ἐργατικὸς ἱερεὺς, ἐνδιαφερόμενος ὄχι μόνον διὰ τὴν ἐνορίαν του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πρόοδον ὀλοκλήρου τῆς Ἑλληνοκαθολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Ἀμερικὴν.

Ἀρχομένης τῆς δεκαετίας τοῦ 1930 ἤρχισαν καὶ αἱ συγκρούσεις μεταξὺ τοῦ ἰσχυροῦ π. Ὁρέστου καὶ τοῦ ἐπισκόπου του Βασιλείου Takach, διορισθέντος ὑπὸ τῆς Ρώμης τὸ 1924 ἐπικεφαλῆς τῶν Οὐνιτῶν Καρπαθορρῶσσων τῆς Ἀμερικῆς, ὁμοῦ μεθ' ἑνὸς ἄλλου ἐπισκόπου διὰ τοὺς Οὐνίτας Οὐκρανοὺς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους προῆλθεν ὀλίγον ἀργότερον ἢ ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Οὐκρανικὴ Ὀρθόδοξος Ἐπισκοπὴ ἐν Ἀμερικῇ.

Αἰτία τῆς συγκρούσεως τοῦ π. Ὁρέστου Τσῶργον μετὰ τὸν ἐπίσκοπόν του ἦτο πάλιν τὸ θέμα τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀγαμίας τοῦ κλήρου τῶν Οὐνιτῶν τῆς Ἀμερικῆς, τὴν ὁποίαν ἐκ νέου ἐπεχείρησε νὰ ἐπιβάλλῃ ἡ Ρώμη. Καὶ —διὰ νὰ μὴ σᾶς καταπονῶ μετὰ ταῦτα λε-

μὲ τὴ μέθοδο τῆς «εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς»¹². Ἡ θαυμασία ψυχολογικὴ μεταστροφὴ καὶ ὁ ἥρωϊσμός τῶν πρώην δυσπίστων καὶ δειλῶν Ἀποστόλων ἀποκλείει ὅποιαδήποτε ἀπάτη.

Στὸ ἐπόμενο τεύχος θὰ ὀλοκληρώσωμε τὴν ἐξέτασι τῶν σημείων, πὺ σχετίζονται πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἱστορικῆς προσεγγίσεως τοῦ γεγονότος τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ὁμότιμος Καθηγητῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

11. Werner Bultst, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 413.

12. Περιοδικὸν «Ἐκκλησία» 5 (15 Μαρτίου 1991), σσ. 146-147.

πτομερείας— αὐτὰ τοιαῦτα συγκρούσεις δὲν ἔπαυσαν καὶ εἰς τὰ μετέπειτα ἔτη, μέχρις ὅτου τὸ 1938 οἱ Καρπαθορρώσοι τῆς Ἀμερικῆς ἀπεφάσισαν ὀριστικῶς νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν Καθολικισμόν καὶ νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τῶν πατέρων των. Ὑπὸ τινῶν κύκλων ἔγινε προσπάθεια νὰ ἐνσωματωθῶν ὡς Ὁρθόδοξοι εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Μόσχας, ὅμως ἐπεκράτησεν ἐν τέλει τὸ χαρακτηριστικὸν σύνθημα τοῦ ἱερέως Στεφάνου Varjaly «ποτὲ εἰς τὴν Ρώμην, ποτὲ εἰς τὴν Μόσχαν» («ani do Rymu, ani do Mosky»). Ἔτσι, τελικῶς ὑπήχθησαν ὕστερα ἀπὸ περιπλάνησιν τριῶν περίπου αἰῶνων.

Ὁ τότε Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς καὶ μετέπειτα Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθηναγόρας διεδραμάτισε σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἱστορικὴν αὐτὴν πράξιν, διὸ καὶ ἀναγνωρίζεται καὶ τιμᾶται ὑπὸ τῶν Καρπαθορρώσων ὡς ὁ ἀνάδοχος των.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Φθινοπώρου τοῦ 1938, ἐπὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βενιαμίν, ὁ π. Ὁρέστης μὲ τὴν συνοδείαν του ἔφθασεν εἰς τὸ Φανάρι καὶ τὴν 18ην Σεπτεμβρίου ἐχειροτονήθη εἰς Ἐπίσκοπον Ἀγαθονικεῖας εἰς τὸν Πάνσεπτον Πατριαρχικὸν Ναόν. Τὴν ἐπομένην, διὰ Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως συνεστήθη ἰδιαιτέρα ἐκκλησιαστικὴ ἐπαρχία διὰ τοὺς Καρπαθορρώσους ὑπαγομένη διὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ὁ νέος ἐπίσκοπος ἐτέθη ἐπικεφαλῆς αὐτῆς διὰ νὰ τὴν ὀργανώσῃ καὶ τὴν ποιμάνῃ.

Ἡ ἐπιστροφή τοῦ Ἀγαθονικεῖας ἐν μέσῳ τῶν ὁμοεθνῶν του ἐχαιρετίσθη μὲ ἐκδηλώσεις μεγάλης χαρᾶς καὶ τὸ εὐτυχὲς ἀποτέλεσμα ἐχαρακτηρίσθη, παραφραζομένου τοῦ τίτλου τοῦ ἐπισκόπου, ὡς ἀ γ α θ ἠ ν ἰ κ η. Μάλιστα, τὸν τίτλον τοῦτον good victory φέρει καὶ διθλίον ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Καρπαθορρώσων καὶ ἐκδοθὲν μὲ τὴν φροντίδα τῆς δραστηρίου καὶ καλῶς ὀργανωμένης ἀπὸ τοῦ 1947 Ἀμερικανο - Καρπαθορρωσικῆς Νεολαίας, τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζει πιστότης εἰς τὰς πατρῶας παραδόσεις καὶ εἰς τὰς ἰδέας τῆς Ἀμερικανικῆς Δημοκρατίας.

Τὸ 1963, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 25 ἐτῶν ἀρχιερωσύνης τοῦ Ἀγαθονικεῖας καὶ ἐπειδὴ ἦτο πλέον προχωρημένης ἡλικίας, ἐχειροτονήθη βοηθὸς τοῦ ἐπίσκοπος ὁ Πέτρος Σιμάνσκυ, ἀποθανὼν αἰφνιδίως τὸ ἐπόμενον ἔτος. Ἡ ἐκλογὴ αὐτὴ προὐκάλεσεν ἀντιδράσεις, διότι ὁ Σιμάνσκυ ὡς προερχόμενος ἀπὸ τὴν ἐν Ἀμερικῇ Ρωσικὴν Μετροπόλιν ἐθεωρήθη ξένος διὰ τοὺς Καρπαθορρώσους.

Ἐν συνεχείᾳ προσελήφθη ὡς βοηθὸς Ἐπίσκοπος τοῦ Ἀγαθονικεῖας ὁ Μεθόδιος Καντσούχα, ἐκ Τσεχοσλο-

βακίας, ἐπειδὴ ὅμως ἡ Ἐκκλησία Τσεχοσλοβακίας ἠρνήθη, ὁ Μεθόδιος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν χώραν του καὶ τότε ἐξελέγη βοηθὸς ἐπίσκοπος (Νύσσης) ὁ Ἰωάννης Μάρτιν, ὁ ὁποῖος καὶ διεδέχθη ἐπικεφαλῆς τῆς ἐπισκοπῆς τὸν ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τιτουλάριον Μητροπολίτην προαχθέντα καὶ τὸ 1977 ἐν Κυρίῳ κοιμηθέντα Ἀγαθονικεῖας Ὁρέστην.

Μετὰ τὸν αἰφνιδίον θάνατον καὶ τοῦ Νύσσης ἐξελέγη ἀρχηγὸς τῶν Καρπαθορρώσων ὁ Ἀμισσοῦ Νικόλαος, φοιτήσας ἐπὶ τι διάστημα καὶ εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης.

Σήμερα οἱ Καρπαθορρώσοι τῆς Ἀμερικῆς ἀποτελοῦν μίαν καλῶς ὀργανωμένην καὶ ζωντανὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν, μέσα εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, μὲ πολλὰς Κοινότητας, Θεολογικὸν Σεμινάριον, ἐκκλησιαστικὰς χορωδίας, ἐκκλησιαστικὴν ἐφημερίδα καί, πρὸ παντός, μὲ θαθεῖαν πίστιν καὶ ἐνθουσιασμόν διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν των.

Τὸν Ἰούλιον ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, εὐρισκόμενος εἰς τὴν Ἀμερικὴν, θὰ ἐπισκεφθῆ μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν ἔδραν των εἰς τὸ Johnstown τῆς Πενσυλβανίας διὰ νὰ τοὺς εὐλογήσῃ καὶ ἐνισχύσῃ εἰς ἐμμονὴν εἰς τὴν πίστιν καὶ τὰς παραδόσεις των.

* * *

Ἀγαπητοὶ ἀκροαταί,

Τὸ θέμα τῆς μεταστροφῆς εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν τῆς Ὀμάδος ταύτης τῶν Καρπαθορρώσων καὶ τῆς ὑπαγωγῆς αὐτῆς εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον εἶναι ἐπίκαιρον σήμερα πού ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν τῷ συνόλῳ τῆς καὶ μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῆς προετοιμασίας τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου πρόκειται νὰ ἀσχοληθῆ μὲ τὸ περίπλοκον καὶ ἀκανθῶδες θέμα τῆς Ὁρθοδόξου Διασπορᾶς (τὸν Νοέμβριον [10-17] τοῦ τρέχοντος ἔτους 1990).

Εἶναι γνωστὴ ἡ κανονικὴ θέσις, τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζει ἐν προκειμένῳ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον μαζί μὲ πολλὰς ἄλλας, ἀλλ' ὅχι ὅλας, τὰς Ὁρθόδοξους ἀδελφὰς Ἐκκλησίας: ὅτι δηλαδὴ οἱ Ὁρθόδοξοι, οἱ ὁποῖοι ζοῦν ἔξω τῶν γεωγραφικῶν ὁρίων τῶν κανονικῶς καθεστηκυῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν (Πατριαρχικῶν καὶ μὴ), ὑπάγονται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν του, ὡς μόνου ἔχοντος ἀπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων ὑπερῶριον ἐκκλησιαστικὴν ἀρμοδιότητα καὶ δικαιοδοσίαν.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἦτο ὀρθὴ ἡ ὑπαγωγή τῶν Καρπαθορρώσων εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον πρὸ ἡμίσεος αἰῶνος, ὅπως προσφάτως, πρὸ τοῦ Πάσχα, καὶ τῶν Οὐκρανῶν τοῦ Καναδά, κατόπιν αἰτήσεώς των.

Και αὐτὴ ἡ ὁμάς τῶν Οὐκρανῶν, τελοῦσα σήμερον ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Βασίλειον Fedak και ἔχουσα τρεῖς ἐπαρχίας και 120.000 πιστῶν, εἶχε μεταστραφῆ πρὸ 75 ἐτῶν ἐκ τῆς Οὐνίας εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν.

Ἄλλ' ἡ ὑπαγωγή τῶν Καρπαθορρώσων (διὰ τὰ ἐπανελέθω εἰς αὐτοὺς) ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον και ἀπὸ ἄλλης πλευρᾶς ἐθεωρήθη τότε ὡς ἡ μόνη δυνατὴ, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς διασώσεως τῆς ἰδιαιτέρας ἐθνικο - θρησκευτικο - πολιτιστικῆς κληρονομίας τῶν Καρπαθορρώσων. Τότε μάλιστα εἶχε γίνεαι ἀντιπαράβολή τοῦ δημοκρατικοῦ πνεύματος τῆς Ἀμερικῆς και τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς τὸ αὐταρχικὸν πνεῦμα τῆς Οὐγγαρίας και τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ.

Ἄλλωστε, εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας πόσον ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως ἐσεβάσθη πάντοτε τὴν γλῶσσαν και τὰς παραδόσεις και τὰ ἔθιμα και ἐν γένει τὴν ἰδιαιτέραν ἐθνικὴν φυσιογνωμίαν κάθε λαοῦ, τὸν ὁποῖον ἐξεχριστιάνιζεν ἢ ὁ ὁποῖος ἐξήτει οὕτως ἢ ἄλλως νὰ προσέλθῃ εἰς αὐτὴν και νὰ ὑπαχθῆ ὑπὸ τὸ ὁμοφύριον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Ἔτσι και σήμερα τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον σέβεται τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοτέλειαν τῶν ὑπ' αὐτὸ ἐκκλησιαστικῶν ὁμάδων τῶν Ρώσων εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, τῶν Καρπαθορρώσων και τῶν Οὐκρανῶν εἰς τὴν Ἀμερικὴν, τῶν Κορεατῶν εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολήν, κ.ο.κ..

Ὁ Οὐκρανὸς Ἐπίσκοπος Σκοπέλου Vsevolod ἡ Παγκράτιος ὁμιλήσας κατὰ τοὺς ἑορτασμοὺς τοῦ χρυσοῦ ἰωδηλαίου τῶν Καρπαθορρώσων τὸ 1988 εἶχε καυτηριάσει πέραν τῆς προσπαθείας τῆς Ρώμης πρὸς ἐκλατινισμόν τῶν οὐνιτῶν Καρπαθορρώσων και τὴν τακτικὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία, ὅταν κατ' ἀρχὰς μερικοὶ Καρπαθορρώσοι ὑπήχθησαν εἰς αὐτὴν (ἐν Ἀμερικῇ Ὁρθόδοξος Ρωσικὴ Ἱεραποστολή), ἐθεώρησε τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις τῶν κατωτέρας τῶν μοσχοβιτικῶν, ὅπως εἶπε, αἱ ὁποῖαι δῆθεν ἦσαν περισσότερο ὀρθόδοξοι, διὸ και πρὸς ἐπιβολὴν αὐτῶν εἰς τοὺς Καρπαθορρώσους οἱ Ρῶσοι ἀγνοοῦσαν ἢ ἀπεσκοράκιζαν τὰς προσφιλεῖς εἰς αὐτοὺς παραδόσεις τῶν, τὰς προερχομένας ἐκ τοῦ Βυζαντίου. Καὶ προσέθεσεν ὁ ἅγιος Σκοπέλου, ὅτι σήμερα ἡ λειτουργικὴ και ἱστορικὴ ἐπιστήμη ἔχει ἀποδείξει ὅτι πολλαὶ ἐκ τῶν παραδόσεων τούτων, ποὺ εἶναι κοιναὶ ἐν πολλοῖς εἰς τοὺς Καρπαθορρώσους και τοὺς Οὐκρανοὺς, εἶναι ἀρχαιότεραι και ἀθηντικώτεραι τῶν ρωσικῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων.

* * *

Ἐπίσης, ὅπως εἶπα εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ταπεινῆς ὁμιλίας μου, τὸ θέμα τῶν μεταστραφέντων ἐκ τῆς Οὐ-

νίας Καρπαθορρώσων ἀποκτᾷ ἐπικαιρότητα σήμερα ποὺ ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς πολλὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας ἐπανεμφανίζεται ὁξὺ τὸ πρόβλημα τῆς Οὐνίας, ἀφ' ἐτέρου δὲ τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐξετάζεται ἱστορικῶς και θεολογικῶς ἀπὸ τὴν ad hoc ὑποεπιτροπὴν τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου Ὁρθοδόξων και Καθολικῶν.

Αὐτὴ ἡ Ὑποεπιτροπὴ κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίασίν της εἰς τὴν Βιέννην τὸν παρελθόντα Ἰανουάριον ἀνεγνώρισεν ὁμοφώνως ὅτι ἡ Οὐνία δὲν εἶναι πρότυπον ἐνώσεως τῶν χριστιανῶν ποὺ ἀνήκουν εἰς τὰς δύο Ἐκκλησίας, οὔτε ἡμπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὡς γέφυρα μεταξὺ αὐτῶν.

Κατὰ τὴν Διακαινήσιμον Ἑβδομάδα ἤμουν εἰς ἕνα ἱστορικο - θεολογικὸν Συμπόσιον εἰς τὴν Ἰταλίαν ποὺ ὀργανώθη διὰ τὰ 550 ἔτη τῆς Συνόδου Φερράρας - Φλωρεντίας και ἐκεῖ εἶχα τὴν εὐκαιρίαν νὰ τονίσω ὅτι κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν Οὐνίαν ποὺ δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀποτελέσῃ πρότυπον ἐνώσεως, και ἡ Σύνοδος ἐκείνη κάθε ἄλλο παρά δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς πρότυπον ἐνωτικῆς Συνόδου. Ἄλλωστε, ἡ Οὐνία εἶναι δημιουργήματα τοῦ πνεύματος τῆς ἀτυχοῦς Συνόδου Φερράρας - Φλωρεντίας, ἡ ὁποία Σύνοδος, ὅπως παρετήρησε χαρακτηριστικῶς ἄλλος ὀρθόδοξος ὁμιλητής, ὄχι μόνον δὲν κατώρθωσε νὰ ἐνώσῃ τὰς δύο Ἐκκλησίας, Ὁρθόδοξον και Καθολικὴν, ἀλλ' ἐδημιούργησε και μίαν τρίτην, τὴν Οὐνιτικὴν. Καὶ προσέθεσα ἐκεῖ εἰς τὴν ὁμιλίαν μου, και ἐπαναλαμβάνω και τώρα, ὅτι θὰ ἦτο κρίμα ἢ σημερινὴ ἔξαρσις τῆς Οὐνίας νὰ καταστρέψῃ ὅ,τι ἐπετεύχθη κατὰ τὰ τελευταῖα τριάντα χρόνια εἰς τὸν τομέα τῆς προσεγγίσεως και τῆς συνεργασίας Ὁρθοδόξων και Καθολικῶν με κόπους, με ἐλπίδα και με προσευχὴν πολλήν. Θὰ ἦτο πράγματι κρίμα νὰ γίνοντο τὰ τελευταῖα γεγονότα αἰτία νὰ διακοπῆ ὁ Θεολογικὸς Διάλογος μεταξὺ τῶν δύο κόσμων, ὁ ὁποῖος με σοβαρότητα και ὑπευθυνότητα ἐξετάζει τὰς θεολογικὰς μας διαφορὰς και προσπαθεῖ νὰ εὕρῃ λύσιν.

Ἡ Ἁγία και Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπεφάσισε τελευταίως ὁμοφώνως νὰ ἀποστείλῃ ἐπὶ τούτῳ Ἀντιπροσωπεῖαν εἰς τὴν Ρώμην διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὰς ἀνησυχίας του και νὰ ἐπιστήσῃ ἀδελφικῶς τὴν προσοχὴν της ἐπὶ τοῦ διαφαινομένου κινδύνου.

Και εἰς αὐτὴν τὴν κρίσιμον στιγμὴν τῶν σχέσεών μας με τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης χρειάζεται ἀγάπη και εὐκρίνεια, διότι διακυβεύεται τὸ θεῖον ἔργον τῆς ἐνώσεως, ὅπως τὸ ὠνόμαζεν ὁ Ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός, ὁ ὁποῖος, δικαιολογῶν τὴν μετάβασίν του εἰς τὴν Φλωρεντίαν και εὐρύτερον

ΓΙΑ ΜΙΑ ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Θὰ ἤθελα κατ' ἀρχὰς νὰ πῶ, ὅτι δὲν θὰ ἐπεκταθῶ στὴν ἱστορία τοῦ θέματος· γι' αὐτὴν ἄλλως τε πολλὰ ἔχουν γραφεῖ, καὶ εἶναι ἀρκετὰ γνωστὴ ἢ ἐν πάσῃ περιπτώσει προσιτὴ σὲ κάθε ἐνδιαφερόμενο. Γι' αὐτὸ μετὰ ἀπὸ μίαν μικρὴ τοποθέτηση τοῦ ζητήματος θὰ προχωρήσω πρὸς μίαν λύση τοῦ θέματος - προβλήματος, ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴν πρόσφατη (30.10.90) ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας (ἀποφάσεις 3791 - 3804/1990 - Γ' τμήμα). Σύμφωνα μὲ αὐτὴν ἐγιναν δεκτὲς οἱ προσφυγῆς τῶν Ἀρχιερέων, οἱ ὁποῖοι μὲ ἀποφάσεις τῆς «Πρεσβυτέρας» Ἱεραρχίας τοῦ 1974 καὶ μὲ τὰ προεδρικά διατάγματα τῆς 22.7.1974 καθίσταντο ἔκπτωτοι ἀπὸ τοὺς θρόνους τους, μεταξὺ ἄλλων οἱ περισσότεροι καὶ ἰδιαίτερος γιὰτὶ εἶχαν ἐκλεγεῖ ἀπὸ ἀριστίνδην Σύνοδο. Κατόπιν τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς θὰ ἔλεγε κανεὶς, ὅτι οἱ Ἀρχιερεῖς αὐτοὶ δικαιούνται νὰ ἐπανέλθουν στὶς θέσεις τους, στοὺς θρόνους τους.

Στοὺς θρόνους ὅμως αὐτοὺς ἔχουν ἐγκατασταθεῖ μὲ νεώτερα προεδρικά διατάγματα καὶ κατόπιν Συνοδικῶν ἀποφάσεων τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἄλλοι ἀρχιερεῖς, οἱ ὁποῖοι διαπύμαίνοντι τὶς ἀντίστοιχες Μητροπόλεις ἀπὸ δέκα ἕξι (16) χρόνια οἱ περισσότεροι. Καὶ τὰ προεδρικά αὐτὰ διατάγματα δὲν ἀκυρώθηκαν (πλὴν ἐνός) μὲ τὶς ἀνωτέρω ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

Ἔτσι αὐτὴ τῆ στιγμή ἔχουμε νομικῶς (ἢ ἂν θέλετε πολιτικῶς) δύο ἐπίσκοπους - ἀρχιερεῖς σὲ μίαν ἐπαρχία, πράγμα τὸ ὁποῖο ὅμως εἶναι ἀντικανονικό. Ἀντιβαίνει συγκεκριμένως στὸν ἡ' κανόνα τῆς Α' Οἰκουμ. Συνόδου, ὁ ὁποῖος καταλήγει ὡς ἑξῆς: «Ἦνα μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ὦσιν» (Γ. Πάλλη - Μ.

δικαιολογῶν τὸν διάλογον μὲ σκοπὸν τὴν ἔνωσιν, ἔλεγε: «ὅτε δίδονται τινες ἀλλήλων καὶ οὐ χωροῦσι πρὸς λόγους, δοκεῖ μείζων εἶναι καὶ ἡ μεταξὺ τούτων διαφορά· ὅτε δ' εἰς λόγους συνέλθωσι καὶ ἐκάτερον μέρος νουνεχῶς ἀκροάσῃται τὰ παρ' ἐκατέρου λεγόμενα, εὐρίσκεται πολλάκις ὀλίγη ἢ τούτων διαφορά» (Σ. Συροπόλου, Ἀπαμνημονεύματα, ἔκδ. V. LAURENT, 9, 282).

Ἐύχομαι καὶ προσεύχομαι νὰ φωτίσῃ ὁ Θεὸς τοὺς ὑπευθύνους, ὥστε νὰ ἀποφευχθῇ κάθε κίνδυνος ψυχράνσεως τῶν σχέσεων καὶ διακοπῆς τῆς συνεργασίας

Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν Κανόνων, τόμ. Β', σελ. 133). Καὶ ὁ 16' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου λέει: «Ἦλθεν εἰς ἡμᾶς, ὡς τινες παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς θεσμούς προσδραμόντες δυναστείας διὰ πραγματικῶν (βασιλικῶν = προσταγμάτων βασιλικῶν) τὴν μίαν ἐπαρχίαν εἰς δύο κατέτεμον, ὡς ἐκ τούτου δύο Μητροπολίτας εἶναι ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ. Ὄρισε τοίνυν ἡ Ἁγία Σύνοδος, τοῦ λοιποῦ μηδὲν τοιοῦτον τολμᾶσθαι παρὰ ἐπισκόπου» (Πάλλη - Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 246).

Λέμε νομικῶς - πολιτικῶς, ὅτι ἔχουμε δύο ἐπίσκοπους καὶ ὄχι ἐκκλησιαστικῶς - κανονικῶς, γιὰτὶ οἱ ἐν λόγῳ ἔκπτωτοι ἀρχιερεῖς τοῦ 1974 ἐκθρονίστηκαν μὲ συνοδικὴ ἀπόφαση τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἄρα γιὰ τὴν διοικοῦσα Ἐκκλησία δὲν θεωροῦνται, ὅτι κατέχουν τὸν ἐν λόγῳ θρόνον καὶ τὴν ἀντίστοιχη ἐπαρχία. Βεβαίως οἱ ἐν λόγῳ ἀρχιερεῖς ἴσως ἐκθρονίστηκαν τὸ 1974 βάσει νόμων πολιτικῶν, «πράξεων συντακτικῶν», καὶ ἴσως ὄχι βάσει κανόνων ἐκκλησιαστικῶν¹.

1. Ἄν καὶ ὑπάρχουν κανόνες, οἱ ὁποῖοι θὰ μπορούσαν νὰ δικαιολογήσουν μιὰ τέτοια πράξη. Αὐτοὶ εἶναι ὁ 8' καν. τῆς Α' Οἰκουμ. Συνόδου καὶ ὁ 16' τῆς Ἀντιοχείας.

Ὁ πρῶτος λέει: «Ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τὸ τοιοῦτο, ἢ διὰ κατεπιείγουσαν ἀνάγκην, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἔξ ἅπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμφήφων γινόμενων καὶ τῶν ἀπόντων, καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων, τότε τὴν χειροτονίαν ποιεῖσθαι· τὸ δὲ κύριον τῶν γινόμενων διδοσθαι καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν τῇ μητροπολίτῃ» (Πάλλη - Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 122).

Ὁ δὲ 16' τῆς Ἀντιοχείας ὀρίζει: «Ἐπίσκοπον μὴ χειροτονεῖσθαι· δίχα συνόδου καὶ παρουσίας τοῦ ἐν τῇ Μητροπόλει τῆς ἐπαρχίας· τούτου δὲ παρόντος ἐξ ἅπαντος, βέλτιον μὲν συνεῖναι κἄτ' ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ συλλειτουργούς, (οὗς) καὶ

καὶ τῆς ἀλληλεγγύης μεταξὺ τῶν διηρημένων χριστιανῶν, τῆς τόσο ἀπαραιτήτου σήμερον ἰδιαίτερος ὅποτε ἄλλοι θεσμοὶ καὶ ἄλλοι παράγοντες, κάθε ἄλλο παράθρησκευτικοὶ ἢ ἐκκλησιαστικοὶ, μᾶς δίδουν τὸ παράδειγμα ἀλλὰ καὶ τὴν πρόκλησιν δι' ἐνότητα καὶ σύμπραξιν, ἐνώπιον τοῦ νέου κόσμου ποὺ κυοφορεῖται, ποὺ ἔρχεται, τοῦ κόσμου τῆς τρίτης μετὰ Χριστὸν χιλιετίας.

(Τέλος)

† Ὁ Χαλκηδόνος ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ

Γιατί ἄλλιως, ἂν δηλαδή εἶχαν ἐκθρονισθεῖ θάσει τῶν ἱερῶν κανόνων, τότε ἴσως δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἦσαν οἱ μόνοι ἐκθρονισθέντες. Καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἔχουν κατὰ καιροὺς ἐκλεγεί ἀπὸ ἀνάλογες (ἀριστίνδην ἢ διαρκεῖς - ὀλιγομελεῖς) συνόδους. Ἐκτὸς αὐτοῦ, ὡς γνωστόν, δύο ἀπὸ αὐτοὺς (ὁ Κιλικισίου Χαρίτων καὶ ὁ Διδυμοτείου Κωνσταντίνος) δὲν ἐκθρονίστηκαν, γιατί εἶχαν ἐκλεγεί ἀπὸ ἀριστίνδην Σύνοδο, ἀλλὰ γιὰ ἄλλους λόγους.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει τίθεται τὸ ἐρώτημα: Τί γίνεται τώρα; Οἱ ἐκθρονισθέντες τότε Μητροπολίτες θὰ ἐπανεέλθουν στοὺς θρόνους τους, ἀφοῦ ἀκυρώθηκαν τὰ διατάγματα τῆς ἐκθρονισείας τους; Θὰ ἰσχύουν καὶ θὰ ἐφαρμοσθοῦν οἱ ἀποφάσεις (πολιτειακῆς) τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας; Καὶ ποιοὶ ὑπερισχύουν; Οἱ νόμοι καὶ οἱ ἀποφάσεις τῆς Πολιτείας (π.χ. πού ἀφήνουν σιωπηρῶς δύο ἐπισκόπους σὲ μία ἐπαρχία), οἱ κανόνες τῆς Ἐκκλησίας (πού θέλουν ἕναν ἐπίσκοπο σὲ μία ἐπαρχία) ἢ οἱ συνοδικῆς ἀποφάσεις (πού στηρίχθηκαν καὶ στηρίζονται, ἢ μᾶλλον πρέπει νὰ στηρίζονται πρῶτα στοὺς κανόνες καὶ ὕστερα στοὺς νόμους); Καὶ ὅταν ἔχουμε ἀντιφάσεις μεταξὺ κανόνων καὶ νόμων, ἢ ἔστω μεταξὺ κανόνων καὶ δικαστικῶν ἀποφάσεων, ἢ ἀκόμη μεταξὺ νόμων καὶ δικαστικῶν ἀποφάσεων, τί γίνεται; Καὶ τὸ πρόβλημα καθίσταται ἔτι, γιατί θὰ ἔλεγε κανεὶς, ὅτι σ' αὐτὸ ὑποβόσκει καὶ κάποια σύγκρουση Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, ἢ ἀκόμη, ὅτι ὑποδηλώνει (ἢ ὑπενθυμίζει) κάποια ὑποταγή ἢ ἀνοχή τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι στὴν Πολιτεία.

Καί, λοιπόν, τίθεται καὶ πάλιν τὸ ἐρώτημα:

Ἐπάρχει δυνατότητα νὰ λυθεῖ; Εὐθὺς ἀμέσως θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἰσχυρισθεῖ, ὅτι κατὰ ἀπόλυτη κανονικὴ ἀκρίβεια² δὲν εἶναι εὐχερῆς ἢ λύση του. Καὶ αὐτὸ θὰ φανεῖ βεβαίως καὶ ἀπὸ τὰ κατωτέρω. Ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ μπορεῖ κανεὶς καὶ ἐκ τῶν προτέρων νὰ πεισθεῖ, ἂν ἀναλογισθεῖ πόσες ἀντικανονικότητες ἔχουν συμβεῖ καὶ συμβαίνουν στὸν ἑλλαδικὸ ἐκκλησιαστικὸ χῶρο ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξῆς, πράγμα τὸ ὁποῖο καθιστᾷ ἀμφισβητήσιμη τὴν κατ' ἀκρίβεια λύση πολλῶν προβλημάτων. Καὶ μόνο ὁ λ'

προσῆκει δι' ἐπιστολῆς τὸν ἐν τῇ μητροπόλει συγκαλεῖν. Καὶ εἰ μὲν ἀπκντοῖεν οἱ πάντες, βέλτιον' εἰ δὲ δυσχερὲς τοῦτο εἶη, τοὺς γε πλείους ἐξάπαντος παρῆναι· δεῖ, ἢ διὰ γραμμάτων ὁμοψήφους γενέσθαι, καὶ οὕτω μετὰ τῆς τῶν πλείονων (ἤτοι) παρουσίας, ἢ ψήφου, γίνεσθαι τὴν κατάστασιν· εἰ δὲ ἄλλως παρὰ τὰ ὀρισμένα γίγνοιτο, μηδὲν ἰσχύειν τὴν χειροτονίαν» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Γ', σελ. 160).

2. Ἀ κ ρ ἰ β ε ι α λέγεται ἢ πιστὴ καὶ ἀκριβὴς τήρηση τῆς αὐθεντικῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, δηλ. τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν ἀποφάσεων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων (δογματικῶν δρων καὶ κανόνων).

κανόνας τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων ἂν ἀναφερθεῖ, ὁ ὁποῖος ἀπαγορεύει νὰ χρησιμοποιοῦν οἱ κληρικοὶ πολιτικὸς ἄρχοντες, γιὰ νὰ γίνουν ἐπίσκοποι³, ἀρκεῖ, γιὰ νὰ ἀντιληφθεῖ τὴ βασιμότητα τῆς ἀμφισβήτησεως, ὅταν πληροφορηθεῖ, ὅτι μερικῆς (πολλῆς;) ἐκλογῆς ἀρχιερέων πάσχουν ὡς πρὸς τὴν κανονικότητά τους θάσει τοῦ κανόνα αὐτοῦ. Ὡς ἐκ τούτου μερικοὶ θὰ ἐκινδύνευαν νὰ ἀπωλέσουν τοὺς θρόνους τους, καὶ ἀκόμη ἐμμέσως δὲν γνωρίζουμε, πόσες συνοδικῆς ἀποφάσεις θὰ ἐκινδύνευαν νὰ ἀνατραποῦν, ἂν καταγγέλλονταν ἐπισήμως τὰ ἀνωτέρω καὶ κρίνονταν κατ' ἀκρίβειαν.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, καὶ γιὰ νὰ ἐπανεέλθουμε στὸ ἐρώτημά μας καὶ τὴν ἀπάντησή του: Ἐν δὲν ὑπάρχει λύση κατὰ ἀπόλυτη κανονικὴ ἀκρίβεια, πολὺ περισσότερο δὲν ὑπάρχει λύση κατὰ νομικὰ ἢ κανονικὰ ἀκρίβεια, γιατί ἀπλούστατα δὲν ὑπάρχει καὶ νομοκανονικὴ ἀκρίβεια «διὰ τὸ εὐμετάβλητον» τῶν ἀνθρωπίνων νόμων. Ἀρκεῖ ἐξ ἄλλου νὰ σκεφτεῖ κανεὶς, ὅτι οἱ ἀνθρώπινοι, οἱ σχετικοὶ νόμοι (καὶ γενικότερα οἱ νομοθεσίαι, νομολογίαι κ.τ.λ.) ἔρχονται πολλές φορές σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς θεῖους καὶ ἀλάθητους ἱεροὺς κανόνες. Ἦδη μία γεύση παίρνουμε μὲ τὴ δημιουργία τοῦ ὑπὸ ἐξέταση προβλήματος, ὅπως αὐτὸ ἐκτέθη καὶ πιὸ πάνω.

Γι' αὐτὸ εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ καταφύγουμε σ' ἕνα ἄλλο θεσμὸ τῆς Ἐκκλησίας: Αὐτὸς εἶναι ἡ ἐκκλησιαστικὴ οἰκονομία. Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος λέει: «Τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα θεωροῦνται κατὰ δύο τρόπους: κατὰ ἀκρίβειαν καὶ κατὰ οἰκονομίαν»⁴. Καὶ ὁ Ἁγ. Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης σημειώνει: «Δύο εἶδη κυβερνήσεως καὶ διορθώσεως, φυλάττονται εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. Τὸ ἐν εἶδος ὀνομάζεται Ἀκρίβεια, τὸ δὲ ἄλλο ὀνομάζεται Οἰκονομία καὶ Συγκατάθεσις»⁵.

Καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, γιὰ τὴ λύση τοῦ προβλήματος θὰ μπορούσε ἢ ποιμαίνουσα Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ὅταν μάλιστα ἔχει καὶ τὴ σύμφωνη γνώμη τῆς ποιμαινομένης Ἐκκλησίας, νὰ ἐφαρμόσει τὴν Οἰκονομία. Βεβαίως, στὴν ἐνέργειά της αὐτὴ θὰ πρέπει νὰ λάβει ὑπ' ὄψη της καὶ τίς προϋποθέσεις ἢ ἀρχές ἐφαρμογῆς τῆς οἰκονομίας, καθὼς καὶ τὸν τύπο χορηγήσεως αὐτῆς. Τέτοιαις βασικῆς προϋποθέσεις μετα-

3. «Εἰ τις ἐπίσκοπος κοσμικοῖς ἀρχαῖσι χρησάμενος, δι' αὐτῶν ἐγκρατῆς ἐκκλησίας γένοιτο, καθαιρεῖσθω, καὶ ἀφορίζεσθω· καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 37). Πρβλ. καὶ τὸν γ' καν. τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

4. Πρβλ. Κ. Δελικιάνη, Πατριαρχικὰ ἔγγραφα, Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1905, τόμ. Γ', σελ. 648.

5. «Πηδάλιον», σελ. 53, ὑπόσ.

ἐν ἄλλων εἶναι: Ἡ γνώση καὶ διακήρυξη τῆς ἀλήθειας ἢ ἀκρίβειας, ἢ διάθεση τῆς ἀγάπης καὶ ἐπιεικειάς, τὸ πνεῦμα μετανοίας καὶ ταπεινώσεως, ἢ αἴσθησις τῆς προσωρινότητος, κ.τ.λ.⁶.

Θὰ ἦταν δυνατόν, λοιπόν, ἡ ποιμαίνουσα Ἐκκλησία συνεργημένη ἐν συνόδῳ καὶ ὄχι ἐν δικαστηρίῳ (εὐτύχημα εἶναι ὅτι καὶ ἡ σύνοδος τοῦ 1974 δὲν ἀποφάσισε ὡς δικαστήριον)⁷ νὰ προβεῖ ἐν πνεύματι ἀγάπης, ἀμοιβαίας ὑποχωρήσεως, συγχωρήσεως καὶ παραχωρήσεως σὲ ὀρισμένες ἐνέργειες, οἱ ὁποῖες θὰ ἀποβλέπουν στὴν ἀποκατάστασις τῆς ὁμόνοιας, τῆς εἰρήνης, τῆς τάξεως καὶ τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας πρὸς δόξαν τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ, ὅπως ὀρίζει ὁ λδ' κανόνας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

Περισσότερον συγκεκριμένως, καὶ γὰρ νὰ προσαρμοζόνται, ὅσο εἶναι δυνατόν περισσότερο καὶ πρὸς τοὺς κανόνες καὶ τοὺς θεσμοὺς τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἀποφάσεις καὶ ἐνέργειες αὐτὲς τῆς Συνόδου μπορεῖ νὰ εἶναι οἱ ἑξῆς:

1. Ἡ ἀποδοχὴ ἐνὸς κειμένου, ὅπου θὰ ἀναγνωρίζονται ὡς ἀντικανονικὲς ὀρισμένες πράξεις ἢ καὶ ἐνέργειες (π.χ. ἡ προσφυγὴ στὰ διεθνή - μὴ ὀρθόδοξα δικαστήρια, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἀπαγορεύεται καὶ ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή⁸ καὶ ἀπὸ τοὺς ἰ. κανόνες⁹).

2. Ἡ ἐκ μέρους τῆς Ἱεραρχίας διαίρεσις τῶν ὑπὸ διεκδίκηση μητροπόλεων, οἱ ὁποῖες θεδαίως παρέχουν αὐτὴν τὴν δυνατότητα (π.χ. Τρίκκης καὶ Σταγῶν). Στὴ διαίρεσις αὐτὴ καλὸ εἶναι (πρέπει) νὰ ὑπάρχει ἡ σύμφωνη γνώμη καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν δύο Μητροπολιτῶν, ὥστε νὰ ἐκπληρωθεῖ καὶ ἡ ἀπαίτησις τῶν κανόνων στ' Ἱερουσαλήμ, γγ' / ξδ', γστ' / ξε' καὶ ζη' / ρθ' Καρθαγένης. Πρβλ. καὶ ἰδ' τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου.

Αὐτὴ ἡ διαίρεσις μπορεῖ νὰ γίνῃ καὶ μὲ τὴν προϋπόθεσις, ὅτι ὅταν ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο Μητροπολίτες ἀποχωρήσει (γὰρ διάφορος λόγους ἢ λόγῳ θανάτου)

6. Παν. Μπούμη, Κανονικὸν Δίκαιον, Ἀθήνα 1989, σελ. 60 ἑξ.

7. Δὲν ἀποκλείεται καὶ ἡ ἀντίθετη ἀποψη.

8. Ὁ Ἅπ. Παῦλος γράφει (Α' Κορ. 6, 1-8): «Τολμᾷ τις ὑμῶν, πράγμα ἔχων πρὸς τὸν ἕτερον, κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδικῶν καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων; οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ ἅγιοι τὸν κόμον κρινούσι;... πρὸς ἐντροπὴν ὑμῖν λέγω. οὕτως οὐκ ἐνὶ ἐν ὑμῖν σαφὲς οὐδὲ εἰς ὅς δυνήσεται διακρίνει ἀνὰ μέσον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀδελφὸς μετὰ ἀδελφοῦ κρίνεται, καὶ τοῦτο ἐπὶ ἀπίστῳ; ἤδη μὲν οὖν ὁ λ ω ς ἦ τ τ η μ α ὅ μ ι ν ἐ σ τ ι ν ὅ τ ι κ ρ ι μ α τ α ἔ χ ε τ ε μεθ' ἑαυτῶν».

9. Μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα καὶ οἱ κανόνες θ' τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου, ια' καὶ ιβ' τῆς Ἀντιοχείας καὶ γ' τῆς Σαρδικῆς ὑποδεικνύουν τὴν προσφυγὴν στὰ συνοδικὰ δικαστήρια καὶ ἀπαγορεύουν αὐτὴν στὰ κοσμικά. Βεβαίως ὑπάρχει καὶ ὁ ἀντίλογος, ὅτι ἡ προσφυγὴ ἀφοροῦσε τὸ πολιτικὸ μέρος τῶν συντακτικῶν πράξεων.

τοῦ θρόνου, ὅλη ἢ μητρόπολη νὰ περιέρχεται στὸν ἀπομένοντα.

Ὁ λαὸς τῆς ἐπαρχίας πρέπει νὰ δεχθεῖ τὸ Μητροπολίτη πού θὰ στείλει (κατόπιν μυστικῆς ψηφοφορίας ἢ διὰ κλήρου) ἢ Ἱεραρχία σύμφωνα μὲ τὸ λστ' κανόνα τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων πού ὀρίζει: «Εἰ δέ (τις ἐπίσκοπος χειροτονηθεὶς) ἀπελθὼν (εἰς τὴν ἐπαρχίαν), μὴ δεχθεῖ, οὐ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ἀλλὰ παρὰ τὴν τοῦ λαοῦ μοχθηρίαν, αὐτὸς μὲν ἔστω ἐπίσκοπος, ὁ δὲ κληρὸς τῆς πόλεως ἀφοριζέσθω, ὅτι τοιοῦτου λαοῦ ἀνυποτάκτου παιδεύται οὐκ ἐγένοντο» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 48).

3. Ἡ ἐκ μέρους τῆς Ἱεραρχίας ἀποδοχὴ τῆς παραίτησεως τῶν ἐπισκόπων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι γὰρ λόγους ὑγείας ἢ καὶ ἄλλους λόγους δὲν θέλουν νὰ ἐπανέλθουν ἢ νὰ παραμείνουν στὶς ἐπίμαχες μητροπόλεις. Ἴσως θὰ μπορούσε νὰ γίνον ἀποδεκτὲς ἀπὸ τὴν Ἱεραρχία καὶ παραίτησεις ἄλλων Μητροπολιτῶν, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ συμβάλουν στὴ λύση τοῦ προβλήματος καὶ παρὰ τὸ γεγονὸς, ὅτι τοῦτο «δὲν ἀρέσκει εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικὸς θεσμοὺς»¹⁰, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἀπαγορεύεται ρητῶς.

4. Ἀκολουθῶς ἐρχόμαστε στὸ θέμα τῶν Μητροπολιτῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐκλεγεῖ καὶ διεκδικοῦν Μητρόπολη, ἢ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διαιρεθεῖ, γιὰ εἶναι μικρὴ καὶ ἐμπύπτουσι στὸν στ' κανόνα τῆς Σαρδικῆς, πού ὀρίζει: «Μὴ ἐξεῖναι δὲ ἀπλῶς καθιστᾶν ἐπίσκοπον ἐν κώμῃ τινὶ ἢ βραχείᾳ πόλει, ἢ τινὶ καὶ εἰς μόνος πρεσβύτερος ἐπαρκεῖ οὐκ ἀναγκαῖον γὰρ ἐπισκόπους ἐκεῖσε καθίστασθαι, ἵνα μὴ κατευτελιζῆται τὸ τοῦ ἐπισκόπου ὄνομα καὶ ἡ ἀθθεντία» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Γ', σελ. 243).

Σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσις τὸ θέμα μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπισθεῖ διαφορετικὰ καὶ ἴσως λίγο πιὸ δημοκρατικὰ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψην καὶ τὸν στ' κανόνα τῆς Σαρδικῆς καὶ τὸν ζ' κανόνα τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας. Δηλαδή εἶναι δυνατόν νὰ ἀφήσουμε τὸν κληρὸ ἢ τὸ πληρωμα τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς νὰ ἐκφρασθεῖ «κατὰ πλειοψηφίαν» ποιὸν ἀπὸ τοὺς δύο μητροπολίτες προτιμᾷ, καὶ αὐτὸς νὰ ἀναλάβει τὴ διαποίμανση τῆς Μητροπόλεως αὐτῆς. Τὸν δὲ ἄλλον μπορεῖ ἢ Ἱεραρχία νὰ ἐκλέξει σὲ μία ἤδη κενὴ θέση ἢ σὲ μία, ἢ ὁποῖα

10. Ὁ γ' καν. τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας λέει: «... οὕτως τοῖς τῆς ἐκκλησίας ἀρέσκον θεσμοῖς, τὸ λιθέλλους παραιτήσεων προσάγειν τινὰς τῶν ἱερουργῶν» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Γ', σελ. 359). Πρβλ. καὶ τὸν ιστ' τῆς Πρωτοδευτέρως. Καὶ «ἐπεξηγήσιν φερομένην κατὰ τοῦ Μουζάλωνος» στὸν ι' κανόνα Πέτρου Ἀλεξανδρείας, στὸ Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Δ', σελ. 32-34. Πρβλ. ἀκόμη καὶ τὴν ἐπιστολὴ τῆς Γ' Οἰκουμ. Συνόδου «Πρὸς τὴν ἐν Παμφυλίᾳ εὐαγγ. Σύνοδον, περὶ Ἐδσταθίου» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 206 - 208).

θά δημιουργηθεῖ ἀποσπασμένη ἀπὸ μία μεγαλύτερη Μητροπολιτὴ πάλι κατὰ τὸν στ' κανόνα Σαρδικῆς, ὁ ὁποῖος θεσπίζει: «Εἰ δὲ εὐρίσκοιτο οὕτω πληθύνουσα τις ἐν πολλῶ ἀριθμῷ λαοῦ πόλις, ὡς ἀξίαν αὐτὴν καὶ ἐπισκοπῆς νομίζεσθαι, λαμβανέτω. Εἰ πᾶσιν ἀρέσκει τοῦτο; Ἀπεκρίνοντο πάντες: Ἀρέσκει» (Ράλλη - Ποτλή, τόμ. Γ', σελ. 243).

Ἴσως ἐδῶ ἀκόμη θὰ μπορούσε νὰ γίνει ἀποδεκτὴ ἢ προσφορὰ τμήματος τῶν μεγάλων ἐκείνων Μητροπόλεων, οἱ ὁποῖες εἶναι «ἐπίμαχες», ἀλλὰ ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο Μητροπολίτες ἔχει «κοιμηθεῖ».

β. Τέλος, νομίζουμε, ὅτι εἶναι δυνατόν σήμερα νὰ λυθεῖ τὸ χρονίζον αὐτὸ πρόβλημα κατ' οἰκονομία, ὅτι δηλαδὴ ἦλθε «τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου» καὶ γιὰ τοὺς ἐξῆς λόγους:

α) Ὅτι ὁρισκόμαστε πλησίον τῆς ἐορτῆς τῶν Χριστουγέννων, ἢ ὁποία μᾶς θυμίζει τὴν πραγματοποίησιν τῆς θείας Οἰκονομίας, μίμησιν τῆς ὁποίας εἶναι ὁ θεσμός τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας.

β) Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκκρεμοτήτων εἶναι μικρὸς (6-8 ἀπομένον), καὶ

γ) Ὁ χριστιανικὸς λαὸς μᾶλλον εἶναι «λίαν εὐνοϊκός», ἀφοῦ καὶ οἱ κυβερνήσεις ὄλων τῶν παρατάξεων (καὶ τοῦ 1987 - 1989 καὶ τοῦ 1990 - Νόμος 1877/9.3.1990, ἄρθρο 12, ΦΕΚ 28 - Α) εἰσήγαγαν (ἔστω ἐμμέσως) διατάξεις νόμου, γιὰ νὰ παράσχουν τὴ δυνατότητα προσφυγῆς τῶν ἐκπτώτων Μητροπολιτῶν στὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας καὶ ἔτσι ἐμμέσως, ἀλλὰ ἐμπράκτως ἐξέφρασαν τὴ θέλησιν νὰ καταργηθοῦν καὶ οἱ συντακτικὲς πράξεις (3 καὶ 7) τοῦ 1974.

Καὶ τώρα ἐρχόμαστε σὲ ἕνα ἄλλο θέμα: Ποιὸ θὰ εἶναι τὸ ὄργανο ἐκεῖνο πού θὰ ἐπιληφθεῖ τελικῶς τοῦ προβλήματος καὶ θὰ κληθεῖ νὰ ἀποφασίσει καὶ νὰ τὸ λύσει;

Βεβαίως, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴ Σύνοδο τῆς Ἱεραρχίας τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο εἶναι σύμφωνο καὶ μὲ τὸ πολίτευμα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας γενικῶς, τὸ ὁποῖο εἶναι τὸ Συνοδικόν, ἀλλὰ καὶ σύμφωνο εἰδικότερα μὲ τοὺς ἰ. κανόνες τῆς Ἐκκλησίας μας (λζ' ἀποστολικό, ιθ' τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου, η' τῆς Πενθέκτης Οἴκουμ. Συνόδου, κ' τῆς Ἀντιοχείας, οστ'/πδ' καὶ οζ'/πε' τῆς Καρθαγέννης κ.ἀ.), μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ η' τῆς Πενθέκτης συγκεκριμένως λέει:

«Ἐν πᾶσι τὰ ὑπὸ τῶν Ἁγίων Πατέρων ἡμῶν θεσπισθέντα καὶ ἡμεῖς κρατεῖν θουλόμενοι, ἀναγεοῦμεν καὶ τὸν κανόνα τὸν διαγορευόντα, καθ' ἕκαστον ἔτος συνόδους τῶν ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ γίνεσθαι ἐπισκόπων, ἔνθα ἂν ὁ τῆς μητροπόλεως δοκιμάσῃ ἐπίσκοπος... διὰ

τὰ ὡς εἰκὸς ἀναφύομενα ἐκκλησιαστικὰ κεφάλαια» (Ράλλη - Ποτλή, τόμ. Β', σελ. 324).

Βεβαίως, ἡ ἀπάντησιν αὐτὴ εἶναι ἀπλή, ἀλλὰ καὶ γενικὴ. Γι' αὐτὸ εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ἀντιμετωπίσουμε ἕνα ἄλλο καίριο πρόβλημα: Ποιὰ συγκεκριμένως Σύνοδος θὰ εἶναι ἐκεῖνη, ἢ ὁποία θὰ ἀποφασίσει γιὰ ὅλα τὰ ἀνωτέρω; Δηλαδὴ ποιὰ θὰ εἶναι ἡ σύνοδος τῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας; Ἀπὸ ποιὰ μέλη θὰ συγκροτηθεῖ, ὥστε νὰ εἶναι νόμιμη καὶ κανονικὴ; Ἐμεῖς πάλι θὰ παρακάμψουμε τὸ «νόμιμη» (ὡς νεώτερο ἄλλωστε κατασκευάσμα) καὶ θὰ πᾶμε κατ' ἀρχὰς στὸ «κανονικὴ» καὶ σ' αὐτὸ κυρίως θὰ βασιστοῦμε.

Νομίζουμε, λοιπόν, ὅτι κανονικὴ (ἢ μᾶλλον κανονικότερη) σύνθεσιν τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας θὰ εἶναι ἐκεῖνη, ἢ ὁποία θὰ περιλαμβάνει, τουλάχιστον κατ' ἀρχὰς, τοὺς ἀρχιερεῖς ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι αὐτὴν τὴ στιγμὴ κατέχουν καὶ διαποιμαίνουσι μητροπόλεις, κατόπιν συνοδικῆς ἀποφάσεως, ἀσχετῶς θάσει τοῦ νόμου. Ἴσως μόνον ἐδῶ θὰ μπορούσε κάποιος πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀπόψεως αὐτῆς νὰ προσθέσει καὶ τὸ νομικὸν λόγο, ὅτι δὲν ἔχουν ἀκυρωθεῖ τὰ προεδρικὰ διατάγματα τῆς καταστάσεώς τους, οὔτε ἀπὸ τὴν πρόσφατην ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

Στὴν πρώτη φάσιν τῆς Συνόδου (προτοῦ ἀποφασισθεῖ νὰ ἀναλάβουν Μητροπόλεις), νομίζουμε, ὅτι δὲν πρέπει νὰ συμμετέχουν μὲ ψῆφο οἱ ἐκθρονισθέντες τὸ 1974 Μητροπολίτες, διότι αὐτοὶ ἐκθρονισθῆκαν ὁμοθυμαδόν ἀπὸ τὴν Σύνοδο τῆς Ἱεραρχίας (ὄχι μόνον θάσει τοῦ ἐπακολουθήσαντος προεδρικοῦ διατάγματος). Ἐπομένως, ἂν καὶ τὸ προεδρικὸν διάταγμα τῆς ἐκθρονίσεώς τους ἀκυρώθηκε, ὁμοθυμαδόν ἢ συνοδικῆ ἀπόφασιν μὲν εἶ. Καὶ αὐτὴ ἢ ἀπόφασιν πρέπει νὰ διευθετηθεῖ καὶ νὰ ἀπαλειφθεῖ, γιὰ νὰ καταστοῦν καὶ αὐτοὶ πλήρη καὶ κανονικὰ μέλη τῆς Ἱεραρχίας.

Παρακάμπτουμε (τουλάχιστον κατ' ἀρχὰς) τὸ θέμα τῆς νομιμότητος τόσο τῆς Ἱεραρχίας, ἢ ὁποία ἐκθρόνισε τὸ 1974 τοὺς δώδεκα Μητροπολίτες, ὅσο καὶ αὐτῆς πού θὰ συγκροτηθεῖ, γιὰ νὰ ἐπιληφθεῖ καὶ νὰ λύσει τὸ δημιουργηθὲν πρόβλημα, γιὰτὶ κατὰ πρῶτον, ὅπως εἴπαμε καὶ προηγουμένως, τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι νεώτερο κατασκευάσμα καὶ ἄρα ἔπεται (καὶ ἱστορικῶς) τοῦ θέματος τῆς κανονικότητος. Ἐξ ἄλλου τὸ θέμα τοῦτο φαίνεται, ὅτι δὲν ἀπασχολοῦσε τοὺς κανόνες εἰδικῶς, οὔτε ἐνδιέφερε τοὺς Πατέρες τῶν συνόδων ἰδιαίτερώς. Ἴσως καὶ διότι ἐγγώριζαν τίς νομικὲς ἐπιπλοκὲς κ.τ.λ. πού δημιουργοῦνται, καὶ δὲν ἤθελαν νὰ ἐμπλέκονται σὲ αὐτές. Πρὸβλ. καὶ τὴν παραγ-

γελία τοῦ Παύλου στὸν Τίτο: «Ἐρεῖς καὶ μάχας νομικὰς περιίστασο· εἰσι γὰρ ἀνωφελεῖς καὶ μάταιοι» (Τίτ. 3,9).

Καὶ γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς, φαίνεται, οἱ ἱεροὶ κανόνες δὲν κάνουν λόγο γιὰ νομικὲς προϋποθέσεις, ἀλλὰ στρέφουν τὸ ἐνδιαφέρον τους πρὸς ἄλλες ἀρχὲς καὶ κατευθύνσεις. Ἔτσι ἀντικατέστησαν τὸ νόμιμη σύνοδος (νόμιμη σύνθεση) μὲ τὸν ὄρο *τ ε λ ε ῖ α* σύνοδος. Γι' αὐτὸ ὀρίζουν ὅτι οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὠρισμένες ἐκκρεμότητες, προβλήματα, διαφορὲς, θὰ πρέπει νὰ ἀναμείνουν τὴν ἀπόφαση τῆς *τ ε λ ε ῖ α*ς ἐπαρχιακῆς συνόδου· «δ' ἂν ἡ τῆς ἐπαρχίας τελεία σύνοδος κρίνασα τὸ παριστάμενον ὀρίσῃ»¹¹. «Τελεία» δὲ ἐκείνην εἶναι σύνοδος, ἣ συμπάρεσι καὶ ὁ τῆς Μητροπόλεως (ιστ' καν. Ἀντιοχείας, Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Γ', σελ. 154)¹².

Ἀπὸ αὐτῆ, λοιπόν, τὴν προϋπόθεση ἐξαρτοῦν οἱ κανόνες τὴν τελειότητα τῆς συνόδου καὶ ἄρα καὶ τῶν ἀποφάσεών της καὶ μὲ αὐτὸ συναρτοῦν τὴν κανονικότητά της, καὶ ὄχι ἀπὸ τὶς ποικίλες *ν ο μ ι κ ι σ τ ι κ ἔ ς* προϋποθέσεις, οἱ ὁποῖες ἡμῶς δὲν ἀποκλείονται νὰ ἐπακολουθοῦν.

Ἴσως ἤθελε κάποιος υποβάλλει ἢ προβάλλει τὴν ἐξῆς πρόταση: Στὴ συνερχόμενη Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας νὰ λάβουν μέρος μόνο οἱ Μητροπολίτες ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν σχέση μὲ τὶς διεκδικούμενες, μὲ τὶς ἐπίμα-

11. *ιη' καν. Ἀντιοχείας* (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Γ', σελ. 159). Πρὸς. καὶ *ις' καὶ ιθ' Ἀντιοχείας*.

12. Πρὸς. καὶ *δ' καν. τῆς Α' Οἴκουμ. Συνόδου καὶ ιγ' τῆς Κερθαγένης*.

χες τώρα, Μητροπόλεις. Θὰ ἐπρότειναν δηλ. νὰ συνέλθουν οἱ ἀρχιερεῖς τῆς, ἄς ποῦμε, «πρεσβυτέρας Ἱεραρχίας», κάτι τί δηλ. ἀνάλογο πού ἔγινε καὶ μὲ τὴν «πρεσβυτέρα» Ἱεραρχία τοῦ 1974.

Τὴν πρόταση αὐτὴ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ κλονίσει καὶ νὰ τὴν ἀνατρέψει μὲ ἓνα πλῆθος νομικῶν, κανονικῶν ἢ πραγματικῶν ἐπιχειρημάτων καὶ συλλογισμῶν - ἐρωτηματικῶν, ὅπως: α) Δικαιοῦνται νὰ λάβουν μέρος οἱ ἐκλεγέντες ἀπὸ ἀριστίνδην Σύνοδο τῆς περιόδου 1967 - 1974, ἀλλὰ μὴ ἐκθρονισθέντες; β) Δικαιοῦνται νὰ λάβουν μέρος ὅλοι ὅσοι ἔχουν ἐκλεγεῖ ἀπὸ μία ὀποιαδήποτε ἀριστίνδην ἢ διαρκῆ Σύνοδο; γ) Δικαιοῦνται νὰ λάβουν μέρος καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐκλεγεῖ *ε μ μ ε σ ω ς* ἀπὸ μίαν ἀριστίνδην ἢ διαρκῆ Σύνοδο, δηλ. ἀπὸ Ἱεραρχία τῆς ὁποίας τὰ μέλη (πολλὰ ἢ λίγα) ἔχουν ἐκλεγεῖ ἀπὸ ἀριστίνδην ἢ διαρκῆ Σύνοδο;

Ἐμεῖς ἡμῶς παραλείπουμε ὅλα αὐτά, γιὰ τὴν νομίζουμε, ὅτι ἀρκεῖ, ὡς ἐπίλογο καὶ ἴδιον νὰ τελειώνουμε, νὰ θέσουμε τὸ ἐξῆς ἐρώτημα:

Μήπως ἔτσι πᾶμε πίσω, ἀντὶ νὰ πᾶμε μπροστά; Δὲν πᾶμε στὰ παλαιά; Ἡ Ἁγ. Γραφή λέει: «Ἐν δέ, τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενοι, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι» (Φιλ. 3,13). Καὶ «Οὐδέεις ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω εὐθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» (Λουκ. 9,62).

Κάποτε οἱ συντακτικὲς πράξεις 3 καὶ 7 τοῦ 1974 μᾶς ἐπήγαγαν πίσω. Καὶ εἶδαμε καὶ βλέπουμε τὰ ἀποτελέσματα. Θὰ τὸ ξαναπράξουμε;

ΔΙΑΣΑΦΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ

Α'. Τὸ πρόσφατο ἐκκλησιαστικὸ πρόβλημα καὶ ἡ ὅλη διαμάχη «περὶ τὴν θέσιν» τῶν ὀκτώ ἀρχιερέων; φαίνεται, ὅτι ἐν πολλοῖς ξεκινᾷ ἀπὸ δύο κανόνες: Τὸν δ' τῆς Α' Οἴκουμηνικῆς Συνόδου καὶ τὸν ιθ' τῆς Ἀντιοχείας. Ὁ πρῶτος λέει: «Ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἶη τὸ τοιοῦτο, ἢ διὰ κατεπεύγουσαν ἀνάγκην, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἐξ ἅπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμπήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων, καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων, τότε τὴν χειροτονίαν ποιεῖσθαι· τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 122). Ὁ δὲ ιθ' τῆς Ἀντιοχείας ὀρίζει: «Ἐπίσκοπον μὴ χειροτονεῖσθαι δίχα συνόδου καὶ παρουσίας τοῦ ἐν τῇ Μητροπόλει τῆς ἐπαρχίας· τούτου δὲ παρόντος ἐξἅπαντος, βέλτιον μὲν συνεῖναι αὐτῷ πάντας τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ συλλειτουργούς,

(ὅς) καὶ προσήκει δι' ἐπιστολῆς τὸν ἐν τῇ μητροπόλει συγκαλεῖν. Καὶ εἰ μὲν ἅπαντοῖεν οἱ πάντες, βέλτιον· εἰ δὲ δυσχερὲς τοῦτο εἶη, τοὺς γε πλείους ἐξἅπαντος παρεῖναι δεῖ, ἢ διὰ γραμμάτων ὁμοψήφους γενέσθαι, καὶ οὕτω μετὰ τῆς τῶν πλειόνων (ἤτοι) παρουσίας, ἢ ψήφου, γίνεσθαι τὴν κατάστασιν· εἰ δὲ ἄλλως παρὰ τὰ ὠρισμένα γίγνοιτο, μὴδὲν ἰσχύειν τὴν χειροτονίαν» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Γ', σελ. 160).

Φαίνεται δηλ. ὅτι οἱ ἐν λόγῳ δύο κανόνες δὲν ἀναγνωρίζουν τὴν ἀριστίνδην Σύνοδο, ἢ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ μερικὰ —υποτίθεται τὰ ἄριστα— μέλη τῆς Ἱεραρχίας. Ἀντιθέτως, θέλουν ὅλους ἢ ἔστω τοὺς περισσότερους ἐπισκόπους μιᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας νὰ λάβουν μέρος στὴ Σύνοδο ἢ νὰ ἐκφράσουν τὴ γνώμη τους, τὴν ψήφον τους «διὰ γραμμάτων», ὥστε τελικὰ ὁ ὑποψήφιος νὰ ἐκλεγεῖ ἐξ ἅπαντος μὲ τὴ σύμφωνη γνώμη, μὲ τὴ θετικὴ ψήφον τῶν περισσοτέρων. Ὁ Ἁγ.

Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ἐρμηνεύοντας τὸν ιθ' καν. τῆς Ἀντιοχείας, λέει: «Ὀλίγην διαφορὰν ἔχει ὁ κανὼν οὗτος ἀπὸ τὸν δ' τῆς α' Συνόδου· λέγει γὰρ καὶ οὗτος ὡσπερ ἐκεῖνος, ὅτι κανόνας Ἐπίσκοπος νὰ μὴ ψηφίζεται, ἢ νὰ χειροθετῆται, χωρὶς νὰ εἶναι παρῶν ὁ Μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας. Παρῶν δὲ αὐτός, πρέπει νὰ συγκαλῆ διὰ γραμμμάτων καὶ τοὺς ἄλλους Ἐπισκόπους· καὶ ἂν μὲν ἔλθουν ὅλοι, εἶναι καλῆτερον, εἰ δὲ καὶ ἦναι δυσκολία εἰς τὸ νὰ συναχθοῦν ὅλοι, ἐξάπαντος οἱ περισσότεροι πρέπει νὰ ἦναι παρόντες, ἢ ἂν λείψουν σωματικῶς, ὅμως διὰ τῶν γραμμμάτων αὐτῶν νὰ γίνουσι σύμφηφοι εἰς τὴν χειροτονίαν. Ἐὰν κατ' ἄλλον τρόπον γένη ἢ χειροτονία, νὰ μὴ ἔχη καμμίαν ἰσχύν, ἥτοι νὰ ἀκυροῦται. Ἐὰν ὅμως μὲ τοιοῦτον τρόπον γένουσι αἱ ψῆφοι ὑπὸ τῶν περισσοτέρων, μερικαὶ δὲ ἐξ αὐτῶν ἀντιλέγουσιν, ἔχει διὰ καμμίαν εὐλογον αἰτίαν, ἀλλὰ διὰ φιλονεικίαν καὶ πείσμα αὐτῶν, ἢ μὲν τῶν μερικῶν γνώμη νὰ ἀκυροῦται, ἢ δὲ τῶν περισσοτέρων ψῆφος νὰ ἔχη τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχύν» («Πηδάλιον», σελ. 416).

Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐκεῖνο, ὅμως, ποὺ κάνει ἰδιαίτερη ἐντύπωση εἶναι ἡ αὐστηρότητα τοῦ ιθ' καν. τῆς Ἀντιοχείας, ὁ ὁποῖος ὀρίζει: «εἰ δὲ ἄλλως παρὰ τὰ ὠρισμένα γίνωτο, μηδὲν ἰσχύει τὴν χειροτονίαν». Αὐτὴ τῆ φράση ὁ ἔγκριτος βυζαντινὸς ἐρμηνευτὴς Ζωναράς τὴν ἀποδίδει ὡς ἐξῆς: «εἰ δὲ μὴ οὕτω γένηται, ἀνίσχυρον εἶναι τὴν χειροτονίαν» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Γ', σελ. 161). Καὶ ὁ Βαλσαμῶν ἐπίσης παρατηρεῖ: «Τὴν γενομένην ψῆφον παρὰ τὰ ἐνταῦθα διωρισμένα ἀνίσχυρον εἶναι» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Γ', σελ. 161). Καὶ ὁ Ἁγ. Νικόδημος, ὅπως εἶδαμε, λέει: «Ἐὰν κατ' ἄλλον τρόπον γένη ἢ χειροτονία, νὰ μὴ ἔχη καμμίαν ἰσχύν, ἥτοι νὰ ἀκυροῦται».

Πρὸς «ὑπερπήδησιν» τῶν σκληρῶν αὐτῶν ὀρισμῶν πολλοὶ λένε, ὅτι αὐτὰ ἰσχύουν γιὰ μικρὰς ἐπαρχίας καὶ ὄχι γιὰ τὴν τοπικὴ Ἐκκλησία ἐνὸς ἔθνους. Ἐδῶ κάνουν λάθος, ἐπειδὴ προφανῶς δὲν λαμβάνουν ὑπ' ὄψην, ὅτι ἢ «Ἐπαρχία» τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἢ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας δὲν ἦταν μιὰ μικρὴ ἐπαρχία τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ἦταν ἓνα δόκιμο διαμέρισμα αὐτῶν. Καὶ ἄρα, ὅτι ἴσχυε γιὰ τίς ἐπαρχίες ἐκεῖνες, ἰσχύει σήμερα γιὰ τὴν Ἐκκλησία, γιὰ τὴν Ἱεραρχία, ἐνὸς ἔθνους.

Τοῦτο ἐνισχύεται (ἐκτὸς τῆς ἱστορίας καὶ ἄλλων ἐνδείξεων τῶν ἐν λόγῳ κανόνων καὶ τῶν ἐρμηνειῶν τῶν βυζαντινῶν κανονολόγων) καὶ ἀπὸ τὸ συνδυασμὸ τοῦ θ' καν. τῆς ἴδιας ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου μὲ τὸν λδ' ἀποστολικὸ κανόνα. Ὁ θ' καν. τῆς Ἀντιοχείας λέει: «Τοὺς καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπους εἰδέ-

ναι χρῆ τὸν ἐν τῇ μητροπόλει προεστώτα ἐπίσκοπον, καὶ τὴν φροντίδα ἀναδέχεσθαι πάσης τῆς ἐπαρχίας... Ἐκαστον γὰρ ἐπίσκοπον ἐξουσίαν ἔχειν τῆς ἑαυτοῦ παροικίας... περαιτέρω δὲ μηδὲν πράττειν ἐπιχειρεῖν, δίχα τοῦ τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπου, μηδὲ αὐτὸν ἄνευ τῆς τῶν λοιπῶν γνώμης» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Γ', σελ. 140 - 141).

Ἐντὶ ἄλλης ἐρμηνείας ὁ Ζωναράς λέει στὸν κανόνα αὐτόν: «Εἰ καὶ μὴ τοῖς ρήμασι διόλου ὁ κανὼν οὗτος ἀπαρράλλατος ἔχει πρὸς τὸν λδ' κανόνα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐννοίαν ἐκείνῳ ἐν ἅπασιν συμφωνεῖ ὥστε ἂ ἐν ἐκείνῳ εἴρηται, καὶ τὸν τοῦτου νοῦν παριστώσι τῷ βουλομένῳ». Καὶ ὁ Βαλσαμῶν ἐπίσης γράφει: «Τὰ τοῦ παρόντος κανόνος ἡρμηνεύθησαν ἐν τῷ λδ' ἀποστολικῷ κανόνι, καὶ ἀνάγνωθι τοῦτον». Αὐτοὺς ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Ἀριστηνὸς σημειώνοντας: «Τὰ αὐτὰ τῷ τριακοστῷ τετάρτῳ κανόνι τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ ὁ κανὼν οὗτος διδάσκει» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Γ', σελ. 141), καθὼς καὶ ὁ Ἁγ. Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ὁ ὁποῖος χαρακτηριστικῶς λέει: «Ἀπαράλλακτος σχεδὸν μὲ τὸν λδ' Ἀποστολικὸν εἶναι καὶ ὁ παρῶν κανὼν, κατὰ τὰ λόγια καὶ κατὰ τὸ νόημα» («Πηδάλιον», σελ. 411). Ἄλλὰ τί λέει ὁ λδ' Ἀποστολικός; Διαβάζουμε: «Τοὺς ἐπισκόπους ἐκάστου ἔθνους εἰδέναι χρῆ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν, καὶ μηδὲν τι πράττειν περιττὸν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης· ἐκεῖνα δὲ μόνον πράττειν ἕκαστον, ὅσα τῇ αὐτοῦ παροικίᾳ ἐπιβάλλει, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις. Ἄλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιεῖτω τι. Οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται, καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεός, διὰ Κυρίου, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι· ὁ Πατήρ, καὶ ὁ Υἱός, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 45).

Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ὑπάρχει καμμία ἀντίρρηση, ὅτι ἡ σύνοδος μιὰς βυζαντινῆς ἐπαρχίας ἀναλογεῖ μὲ τὴν σύνοδο ἐνὸς ἐκάστου ἔθνους; Ἐπομένως, νομίζουμε, ὅτι δὲν ἀπομένει καμμία ἀμφιβολία: «Ὅ,τι ἴσχυε γιὰ μιὰ ρωμαϊκὴ ἢ βυζαντινὴ ἐπαρχία, ἰσχύει καὶ γιὰ μιὰ τοπικὴ - ἐθνικὴ Ἐκκλησία καὶ τὴν Ἱεραρχία τῆς».

Β'. Δεύτερο θέμα, τὸ ὁποῖο δημιουργεῖ προβληματισμὸ μεταξὺ τῶν χριστιανῶν, εἶναι ἡ προβολὴ τοῦ ἐπιχειρήματος, ὅτι αὐτοὶ οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐκλέχθησαν ἀπὸ τὴν ἀντικανονικὴ ὀλιγομελῆ ἀριστίνδην σύνοδο, ἀναγνωρίστηκαν ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπὸ τοὺς ἄλλους μητροπολίτες τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Καὶ αὐτὸ λένε, ὅτι ἔγινε de facto, ἐκ τῶν πραγμάτων ἢ αὐτομάτως, μὲ τὸ ὅτι αὐτοὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἔγιναν δεκτοὶ σὲ συλλειτουργίες, σὲ συνόδους

σὲ ἐκκλησιαστικά δικαστήρια, σὲ συνοδικὲς ἐπιτροπὲς κ.λπ. ἀπὸ πολλοὺς, ἂν ἔχι ὅλους τοὺς ἱεράρχες τῆς «πρεσβυτέρως» Ἱεραρχίας.

Καὶ αὐτὸ πράγματι ἐγίνε. Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ γεγονός ἀποκαθιστᾷ τὰ πράγματα, τίς ἐλλείψεις, καὶ προσδίδει τὴν ἀπαιτούμενη κανονικότητα; Αὐτὸ πρέπει νὰ ἐρευνηθεῖ. Ἐξ ἀρχῆς πάντως πρέπει νὰ λεχθεῖ, ὅτι αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα δὲν πείθει ἀπολύτως, δὲν μένει ἀναντίρρητο. Γιατὶ ὑπάρχει καὶ ἡ ἄλλη πλευρά, ἡ ὁποία ὑποστηρίζει, ὅτι ὅλα αὐτὰ ἐγίναν ἐξ ἀνάγκης ἢ ὑπὸ τὸ κράτος θίας καὶ ἀπειλῆς, ἐφ' ὅσον πρὸς κάθε ἀντιτιθέμενο ἢ ἀντιδρώντα ἱεράρχη ἐπισείοντο οἱ διατάξεις τοῦ Α.Ν. 214) 1967 («Περὶ ἐξωθεν καλῆς μαρτυρίας»). Καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι οὔτε ἡ «ἐκκλησιαστικὴ οἰκονομία» (τὸ «κατ' οἰκονομίαν») παρέχεται ὑπὸ τὸ κράτος ἀπειλῆς, ἐκδισμοῦ καὶ καταναγκασμοῦ.

Σ' αὐτὸ θεδαίως πάλιν ἀντιτείνει ἡ πρώτη πλευρὰ τὸ ἐξῆς: Καὶ τότε τί εἶδους Ἱεράρχες εἶναι, τί εἶδους ποιμένες εἶναι, ὅταν φοβοῦνται. Καὶ ἂν χρειασθεῖ νὰ προστατεύσουν τὸ παίμνιό τους, τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοὺς «λύκους», τί θὰ κάνουν; Καὶ καταλήγει μὲ τὸ ἐρώτημα: Μήπως ἐπαιζαν σ' ὅλες αὐτὲς τίς πράξεις κοινωνίας καὶ ἐπικοινωνίας θέατρο;

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πάλι πλευρὰ δὲν ἀποκλείεται νὰ προβάλλεται ὡς ἀπάντηση καὶ δικαιολογία ἡ ἡ ἄγνοια τῶν κανόνων ἢ ἡ φυσικὴ ἀδυναμία τῶν ἀνθρώπων ἢ ἀκόμη τὸ ἄκρως περιστασιακὸ ἢ καὶ καθαρῶς μυστηριακὸ - λειτουργικὸ τῶν διαφόρων περιπτώσεων.

Καὶ ὅλα αὐτὰ, νομίζουμε, εἶναι ὀρθὰ καὶ λογικά - ἢ ἐν πάσῃ περιπτώσει λογικοφανῆ.

Τὸ πρόβλημα ὅμως παραμένει: Θεραπεύεται ἡ ἀντικανονικότητα τῆς ἐκλογῆς μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, δηλ. μὲ τίς συλλειτουργίες, συνεργασίες, συνδιασκέψεις κ.τ.τ.; Μὲ ἄλλες λέξεις ὑπάρχει κανόνας πού νὰ τὸ προβλέπει καὶ ἐπομένως νὰ τὸ ἐπικυρώνει; Εἶναι δηλ. κανονικὴ, θάσει κανόνων, μιὰ τέτοια τακτοποίηση, ἢ εἶναι ἀπλῶς λογικοφανῆς; Ἐμεῖς νομίζουμε, ὅτι ἰσχύει μόνον τὸ δεύτερο καὶ ἔχι τὸ πρῶτο. Καὶ αὐτὸ, γιατί ἔχουμε κανόνες, οἱ ὅποιοι ἔχι μόνον δὲν ἀναγνωρίζουν τὴν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο θεραπεία τῆς ἀντικανονικότητος, οἱ ὅποιοι ἔχι μόνον δὲν δίνουν κανονικότητα μὲ ἕναν ἀντικανονικὸ ἱεράρχη πού λειτουργεῖ μὲ κανονικὸ ἀρχιερέα, ἀλλὰ ἀντιθέτως (καὶ ἐπὶ πλέον) τιμωροῦν καὶ τὸν ἀρχιερέα, ὁ ὁποῖος συλλειτουργεῖ, κοινωνεῖ καὶ ἐπικοινωνεῖ μὲ ἕναν ἀντικανονικῶς ἐκλεγέντα ἱεράρχη.

Ἔτσι ὁ λ' καν. τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων, ὅπως γνωρίζουμε, λέει: «Ἐἴ τις ἐπίσκοπος κοσμικοῖς ἄρχουσιν

χρησάμενος, δι' αὐτῶν ἐγκρατῆς ἐκκλησίας γένοιτο, καθαιρεῖσθω, καὶ ἀφοριζέσθω καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 37). Ἄρα, τὸ γεγονός, ὅτι ἕνας ἀρχιερέας πού ἐκλέχθηκε ἀντικανονικὰ (παρὰ τοὺς κανόνες) καὶ χειροτονήθηκε, συλλειτουργεῖ μὲ ἄλλους κανονικοὺς ἀρχιερεῖς, δὲν σημαίνει, ὅτι ἀποκτᾷ αὐτομάτως κανονικότητα, ἀλλὰ μάλλον, ὅτι πρέπει καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχιερεῖς νὰ καθαιρεθοῦν καὶ νὰ ἀφορισθοῦν. Ὁ Ἁγ. Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης λέει συγκεκριμένως: «Ὅμοιως (ὡς καθαιροῦνται καὶ ἀφορίζονται) καὶ ὅσοι ἤθελαν συκοινωνήσουν μὲ αὐτὸν κληρικοί, εἴτε οἱ χειροτονήσαντες αὐτὸν δηλαδὴ Ἀρχιερεῖς, εἴτε Πρεσβύτεροι,...» («Πηδάλιον», σελ. 32).

Αὐτὸς ὁ κανόνας ἐπικυρώθηκε καὶ ἀπὸ τὴν Πενθέκτη Οἰκουμενικῆ Σύνοδο καὶ ἐπαναλήφθηκε καὶ ἀπὸ τὸν γ' καν. τῆς Ζ' Οἰκουμ. Συνόδου, ὁ ὁποῖος λέει: «Πᾶσαν ψήφον γινομένην παρὰ ἀρχόντων, ἐπισκόπου, ἢ πρεσβυτέρου, ἢ διακόνου, ἄκρως μένειν, κατὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα: Ἐἴ τις ἐπίσκοπος, κοσμικοῖς ἄρχουσι χρησάμενος, δι' αὐτῶν ἐγκρατῆς ἐκκλησίας γένηται, καθαιρεῖσθω, καὶ ἀφοριζέσθω, καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες. Δεῖ γάρ τὸν μέλλοντα προδιδάξεσθαι εἰς ἐπισκοπὴν, ὑπὸ ἐπισκόπων ψηφίζεσθαι: καθὼς παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ ὄρισται ἐν τῷ κανόνι τῷ λέγοντι: Ἐπίσκοπον προσήκει, μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι: εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τὸ τοιοῦτο, ἢ διὰ κατεπείγουσαν ἀνάγκην, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἐξάπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους, (συνψήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων, καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων), τότε τὴν χειροτονίαν ποιεῖσθαι. Τὸ δὲ κύρος τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 564).

Κατὰ ἀνάλογο ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν κοινωνία - ἐπικοινωνία τῶν ὀρθοδόξων μὲ τοὺς ἑτεροδόξους, σχισματικούς, ἀφορισμένους κ.τ.τ. Μὲ τὸ νὰ ἐπικοινωνοῦμε δηλαδὴ ἐμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι κληρικοί ἢ μοναχοὶ ἢ λαϊκοὶ διὰ μέσου λειτουργῶν, ἑορτῶν, διαλόγων κ.τ.λ. μὲ αἰρετικούς ἢ σχισματικούς, δὲν σημαίνει, ὅτι τοὺς καθιστοῦμε αὐτομάτως κανονικοὺς ἢ ὀρθοδόξους, ἢ μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Ἀντιθέτως σημαίνει, ὅτι ἐμεῖς συμμετέχουμε στὰ πονηρὰ τους ἔργα, ὅπως λέει ὁ Ἁγ. Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστῆς (Β' Ἰω. 11) καὶ στὴν ἀσέβειά τους. Μιὰ σειρά ἀπὸ κανόνες πιστοποιεῖ καὶ ἐνισχύει αὐτὰ: ι' καὶ με' ἀποστολικοί, θ' Ἀντιοχείας, λζ', λη' καὶ λθ' Λαοδικείας, θ' Κερθαγένης κ.ἄ.

(Σημ.: Περισσότερα καὶ τὴν αἰτιολογία ὄλων αὐτῶν μπορεῖ ὁ ἐνδιαφερόμενος νὰ ἀνεύρει στὴ μελέτη

μας «Περὶ τὴν ἐπικοινωνίαν ἡμῶν μετὰ τῶν ἑτεροδόξων», περιοδ. «Ἐκκλησία», τόμ. ΜΗ' (1971), σελ. 650 ἐξ.).

Ἐπομένως ἐμεῖς νομίζουμε, ὅτι εἶναι πέρα πάσης ἀμφιβολίας ἢ ἀμφισβητήσεως καὶ διαμάχης, ὅτι ἡ ἀντικανονικότητα ἐνὸς ἀρχιερέα, δὲν θεραπεύεται de facto, ἐκ τῶν πραγμάτων, αὐτομάτως μὲ τὴν ἀνευ προηγουμένης συνοδικῆς ἀποφάσεως «κοινωνία» αὐτοῦ μὲ ἄλλους κανονικοὺς ἐπισκόπους - συλλειτουργοὺς του.

Γ'. Τέλος ἐρχόμαστε σ' ἓνα ἄλλο θέμα — ἀν καὶ ὑπὸ ἄλλες προϋποθέσεις καὶ συνθήκες δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπασχολεῖ τουλάχιστον τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἄνδρες. Λένε, λοιπόν, ὅτι μετὰ τὴν ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας (Σ.τ.Ε.) αὐτοδικαίως ἐπανέρχονται στὴ θέση τοὺς οἱ ἀπομακρυνθέντες ἀρχιερεῖς, χωρὶς νὰ χρειάζεται νὰ μεσολαβήσει καμμιά συνοδική ἀπόφαση.

Ἐδῶ ἐν πρώτοις παραθεωρεῖται ἡ παγία τακτική, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἀκόμη καὶ στὰ πάσης φύσεως διοικητικὰ (πολιτικά ἢ στρατιωτικά) θέματα εἶναι ἀπαραίτητη ἔστω καὶ μία ἀπλή «διαπιστωτική» πράξη τοῦ ἀρμοδίου ὑπηρεσιακοῦ ὄργανου μετὰ τὴν ἀπόφαση τοῦ Σ.τ.Ε., προκειμένου νὰ ἐπανέλθουν στὴ θέση τοὺς καὶ νὰ ἀναλάβουν τὰ καθήκοντά τοὺς οἱ πάσης φύσεως λειτουργοὶ ἢ ὑπάλληλοι. Ἐφ' ὅσον, λοιπόν, καὶ οἱ ὀκτώ ἀρχιερεῖς (ἢ οἱ συγγενεῖς αὐτῶν) προσέφυγαν καὶ ἐκρίθησαν στὸ Σ.τ.Ε. βάσει τοῦ νόμου 1877) 9.3. 1990, ἀρθρο 12 (ΦΕΚ 27-Α) «ὡς ὄργανα διοικήσεως», πρέπει νὰ δέχονται νὰ ἰσχύσει καὶ γι' αὐτοὺς, ὅτι ἰσχύει καὶ γιὰ τὰ ἄλλα ὄργανα διοικήσεως κατὰ τὸ Διοικητικὸ Δίκαιο.

Πολὺ περισσότερο τοῦτο εἶναι ὅμως ἀπαραίτητο νὰ ἰσχύει γιὰ μιὰ ἐκκλησιαστικὴ πράξη, γιὰ μιὰ πράξη τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας, ἢ ὁποία δὲν ἔχει ἕναν ἀπλὸ διοικητικὸ - τυπικὸ χαρακτήρα, ἀλλὰ εἶναι ἀρρήκτως συνδεδεμένη καὶ μὲ τὸ ὄλο μυστηριακὸ χαρακτήρα τῆς ἐξουσίας τῆς ἱερωσύνης εἰδικῶς καὶ τοῦ καθόλου ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ γενικότερα. Ὁ Ἰ. Χριστός, ὡς γνωστόν, στοὺς ἀποστόλους καὶ στοὺς διαδόχους αὐτῶν τοὺς ἐπισκόπους ἔδωσε τὴν ἐξουσία «τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν» (Ματθ. 16,19 καὶ 18,18), καὶ ὄχι στοὺς πολιτειακοὺς παράγοντες. Καὶ ἀν ἕνας ἐπίσκοπος ἔχει τὴν ἐξουσία «τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν», πολὺ περισσότερο μιὰ σύνοδος ἐπισκόπων ἔχει αὐτὸ τὸ δικαίωμα. Πρὸς τὴν ἐπιστολὴ τῆς Συνόδου Καρθαγένης πρὸς τὸν πάπα Ρώμης Καίλεστινο: «Εἰ μὴ ἄρα τίς ἐστιν, ὅστις πιστεύσει, ἐνὶ ὠτινιδήποτε δύνασθαι τὸν Θεὸν ἡμῶν τῆς κρίσεως ἐμπνεῦσαι τὴν δικαιοσύνην,

τοῖς δὲ ἀναριθμήτοις εἰς σύνοδον συνηθροισμένοις ἱερεῦσιν ἀργεῖσθαι» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Γ', σελ. 620).

Καὶ γι' αὐτὸ καὶ ἡ Ἐκκλησία δὲν δέχθηκε στὰ θέματα αὐτὰ παρεμβάσεις τῆς Πολιτείας καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς καὶ γι' αὐτὸ ἀπαγόρευσε (ἐκτὸς τῶν ἄλλων λόγων)¹ καὶ τὴν προσφυγὴν στὰ κοσμικὰ δικαστήρια. Ἰδιαιτέρως εὐγλωττος εἶναι ὁ ἱε' καν. τῆς Ἀγτιοχειας, ὁ ὁποῖος λέει: «Ἐἴ τις ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου καθαιρεθεὶς πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ καὶ ἐπίσκοπος ὑπὸ συνόδου, ἐνοχλήσῃ τοιμήσειαι τὰς βασιλέως ἀκοάς, δέον ἐπὶ μείζονα ἐπισκόπων σύνοδον τρέπεσθαι, καὶ, ἃ νομίζει δίκαια ἔχειν, προσαναφέρειν πλείοσιν ἐπισκόποις, καὶ τὴν παρ' αὐτῶν ἐξέτασιν τε καὶ ἐπίκρισιν ἐκδέχεσθαι, ὁ δὲ τούτων ὀλιγωρήσας ἐνοχλήσειε τῷ βασιλεῖ καὶ τοῦτον μηδεμιᾶς συγγνώμης ἀξιούσθαι, μηδὲ χώραν ἀπολογίας ἔχειν, μηδ' ἐλπίδα μελλούσης ἀποκαταστάσεως προσδοκᾶν» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Γ', σελ. 146). Πρὸς τὸν θ' κανόνα τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου.

Ἐκεῖνο μόνον ποὺ ἐπέτρεψε ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ προσφυγὴ ἐνὸς κληρικοῦ στὸ βασιλέα, γιὰ νὰ διατάξῃ τὴν ἐπανάληψη τῆς δίκης. Ἐπιτρέπει δηλ. προσφυγὴν ὡς πρὸς τὸ τυπικὸ μέρος καὶ ὄχι ὡς πρὸς τὸ οὐσιαστικὸ, κάτι τι ἀνάλογο μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ Σ.τ.Ε. σήμερα. Λέει συγκεκριμένως ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θέματος τῆς προσφυγῆς ὁ ρδ' /ριε' καν. τῆς Καρθαγένης: «Ἦρεσεν, ἵνα ὀσιωδῆποτε (κληρικὸς) ἀπὸ τοῦ βασιλέως διάγωνσιν δημοσίων δικαστηρίων αἰτήσοι, τῆς ἰδίας τιμῆς στερηθεῖη; εἰ δὲ κρίσιν ἐπισκοπικὴν ἀπὸ τοῦ βασιλέως αἰτήσοι, μηδὲν αὐτῷ ἐμποδίσου» (Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Γ', σελ. 552). Καὶ ὁ Ἁγ. Νικόδημος ἐρμηνεύει σαφῶς: «Ὅλοι οἱ Ἱερωμένοι πρέπει νὰ κρίνονται εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ κριτήρια (= δικαστήρια) καὶ ὄχι εἰς τὰ ἐξωτερικά. Διὰ τοῦτο ὁ παρὼν Κανὼν διορίζει, ὅτι ὅποιος Ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς ζητήσῃ ἀπὸ τὸν βασιλέα νὰ κριθῆ ἢ ὑπόθεσίς του εἰς πολιτικὰ κριτήρια, νὰ καθαιρεται. Εἰ δὲ καὶ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Βασιλέα κριτήριον ἐκκλησιαστικόν, ἦτοι νὰ συναχθοῦν διὰ προσταγῆς του οἱ Ἐπίσκοποι καὶ νὰ θεωρήσῃ τὴν αὐτοῦ ὑπόθεσιν, τότε δὲν θέλει ἐπιτιμηθῆ ὡς ἄτοπον τι ποιήσας. Πᾶσαι γὰρ αἱ Σύνοδοι Οἰκουμενικαὶ τε καὶ τοπικαὶ τοιοῦτοτρόπως, ἦτοι διὰ

1. Ὁ Ἁπ. Παῦλος π.χ. γράφει (Α' Κορ. 6, 1-8): «Τολμᾶ τις ἡμῶν, πρᾶγμα ἔχων πρὸς τὸν ἕτερον, κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων καὶ ὄχι ἐπὶ τῶν ἀγίων; οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ ἄγιοι τὸν κόσμον κρῖνουσι;... πρὸς ἐντροπὴν ὑμῖν λέγω. οὕτως οὐκ ἐνὶ ἐν ὑμῖν σοφὸς οὐδὲ εἰς ὅς δυνήσεται διακρίναι ἀνὰ μέσον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀδελφὸς μετὰ ἀδελφοῦ κρίνεται. καὶ τοῦτο ἐπὶ ἀπίστον; ἤδη μὲν οὖν βλῶς ἤτημα ὑμῖν ἐστὶν ὅτι κρίματα ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν».

Βασιλικῆς προσταγῆς συνηθροίσθησαν» («Πηδάλιον», σελ. 519).

Ἐπομένως τὸ «αὐτοδικαίως» κανονικῶς δὲν στηρίζεται πουθενά, ἀλλὰ ἀπαιτεῖται συνοδική διάγνωση - κρίση. Καὶ ἐὰν μάλιστα λάβουμε ὑπ' ὄψη καὶ μία γνώμη τοῦ Βαλσαμῶνος ποῦ λέει: «καὶ σημειῶσαι, ὅτι οὐδὲ μετὰ βασιλικῆς προσταξέως δύναται ἱερωμένος παραιτεῖσθαι τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον, ἀλλὰ τοῦτο ποιῶν καθαιρεῖται» (Ράλλη - Ποτλή, τόμ. Γ', σελ. 553), τὰ πράγματα ἐμφανίζονται ὄχι μόνο πρὸς κατηγορηματικά, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀπειλητικά γιὰ τέτοιου εἴδους αὐτοδικαίως (= αὐθαίρετες) ἐνέργειες.

Ἐπομένως θάσει καὶ αὐτοῦ τοῦ σαφοῦς, τοῦ σαφειστάτου, κανόνα μποροῦσαν (ἢ ἔστω καλῶς ἐπραξάν) οἱ ὁκτὼ ἀρχιερεῖς καὶ προσέφυγαν στὸ Σ.τ.Ε., ἀλλὰ ὄχι γιὰ οὐσιαστικὴ κρίση, παρὰ μόνο γιὰ μιὰ ἀκυρωτικὴ αὐτοῦ ἀπόφαση, τ.ἔ. ἀπόφαση ἀναπομπῆς καὶ ἐπανεξετάσεως ἀπὸ τὴ Σύνοδο. Γι' αὐτὸ αὐτοδικαίως δὲν ἐπανερχοῦνται οἱ ἀρχιερεῖς αὐτοὶ στὶς θέσεις τους μετὰ τὴν ἀπόφαση τοῦ Σ.τ.Ε., παρὰ μόνο ἐπέτυχον νὰ ἐπανέλθει τὸ θέμα τους στὴ Σύνοδο, ὥστε αὐτὴ, νὰ ἐπιληφθεῖ αὐτοῦ καὶ αὐτὴ νὰ τὸ διευθετήσῃ.

Γι' αὐτὸ κι ἐμεῖς στὸ Ὑπόμνημα «Γιὰ μιὰ λύση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» λέγαμε: «Στὴν πρώτη φάση τῆς Συνόδου (προτοῦ ἀποφασισθεῖ νὰ ἀναλάβουν Μητροπόλεις), νομίζουμε, ὅτι δὲν πρέπει νὰ συμμετέχουν μετὰ φήφο οἱ ἐκθρονισθέντες τὸ 1974 Μητροπολίτες, διότι αὐτοὶ ἐκθρονίσθησαν θάσει συνοδικῆς ἀποφάσεως τῆς Ἱεραρχίας (ὄχι μόνο θάσει τοῦ ἐπακολουθήσαντος προεδρικοῦ διατάγματος). Ἐπομένως, ἂν καὶ τὸ προεδρικὸ διάταγμα τῆς ἐκθρονισέως τους ἀκυρώθηκε, ὅμως ἡ συνοδικὴ ἀπόφαση μένει. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀπόφαση πρέπει νὰ διευθετηθεῖ καὶ νὰ ἀπαλειφθεῖ, γιὰ νὰ καταστοῦν καὶ αὐτοὶ πλήρη καὶ κανονικὰ μέλη τῆς Ἱεραρχίας».

Κάποιος μπορεῖ νὰ ἰσχυρισθεῖ: «Μ' αὐτὰ ὁ κ. Μπούμης ἀποδεικνύεται ἀδιάβαστος καὶ ἀμελέτητος. Διότι δὲν κατόρθωσε νὰ δεῖ τὸ κείμενο τῆς ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ἡ ὁποία ἀκυρώνει καὶ τὴ συνοδικὴ ἀπόφαση, καὶ σαφῶς ὀρίζει: Δέχεται τὴν ὑπὸ κρίσιν αἴτησιν, ἀκυροῖ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος... ὡς καὶ τὸ προεδρικὸν διάταγμα. Καὶ αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἀπὸ τῆς στιγμῆς ποῦ ἀκυρώνεται ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφαση οἱ δικαιωθέντες μητροπολίτες εἶναι καὶ κανονικοὶ καὶ νόμιμοι».

Θὰ ἤθελα, λοιπόν, νὰ συνεχίσω, ὅτι ἀσφαλῶς εἶδα τὴν ἀπόφαση τοῦ Σ.τ.Ε. καὶ τὴν ἐδιάβασα. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐγὼ ἐξακολουθῶ νὰ λέω, ὅτι ἡ συνοδικὴ ἀπό-

φαση μένει καὶ αὐτὴ ἡ ἀπόφαση πρέπει νὰ διευθετηθεῖ μετὰ νεώτερη συνοδικὴ ἀπόφαση. Καὶ ἐξακολουθῶ νὰ λέω αὐτὰ, γιὰτὶ ἐπαναλαμβάνω, ὅτι δὲν ἔχει τὴν ἐξουσία τὸ Σ.τ.Ε. «ἀφιέναι ἀμαρτίας». Δὲν ἔχει τὴν ἀρμοδιότητα νὰ ἀκυρώνει συνοδικὰ ἐκκλησιαστικὰ πράξεις, ποῦ μάλιστα ἔχουν σχέση μετὰ ἐκλογή καὶ χειροτονία ἐπισκόπων, δηλ. μετὰ αὐτὴν ταύτην τὴν οὐσία τῆς ἱερωσύνης.

Καὶ γιὰ νὰ μὴν ὑπάρχει ἀμφιβολία περὶ ταῦτα, πρέπει νὰ προσθέσουμε ἐδῶ καὶ τὰ ἐξῆς: Ὅτι ἡ ἐκλογή ἐνὸς ἀνωτέρου κληρικοῦ εἶναι ἀρρήκτως συνδεδεμένη μετὰ τὴ χειροτονία, μετὰ τὸ μυστήριον, φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ἕνας κληρικὸς ἐκλέγεται καὶ χειροτονεῖται γιὰ μιὰ ὠρισμένη ἐπαρχία ἢ πόλη, ὄχι ἀορίστως καὶ «ἀπολελυμένως».

Σχετικῶς ὁ στ' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου λέει: «Μηδένα ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον, μήτε ὅλως τινὰ τῶν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ τάγματι· εἰ μὴ εἰδικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πόλεως, ἢ κώμῃ, ἢ μαρτυρίῳ, ἢ μοναστηρίῳ, ὁ χειροτονούμενος ἐπικηρύττοιο. Τοὺς δὲ ἀπολύτως χειροτονούμενους, ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, ἀκυρον ἔχειν τὴν τοιαύτην χειροθεσίαν, καὶ μηδαμιῶς δύνασθαι ἐνεργεῖν, ἐφ' ὕβρει τοῦ χειροτονήσαντος» (Ράλλη - Ποτλή, τόμ. Β', σελ. 230). Καὶ ὁ ἔγκριτος Ζωναρᾶς στὴν ἐρμηνεία του λέει: «Καὶ ὡς περὶ τῶν ἕκαστον τῶν ἀρχιερέων τῆς δετῆς πόλεως ἐπίσκοπον ὁ χειροτονῶν αὐτὸν προβληθῆναι λέγει, οὕτω τὸ παλαιὸν πᾶς χειροτονούμενος τῆς δετῆς ἐκκλησίας ἱερεὺς, ἢ διάκονος, ἢ κληρικὸς ἀπλῶς ὠνομάζετο, εἰ καὶ νῦν τοῦτο πάντη καταπεφρόνηται· τοὺς δὲ οὕτω χειροτονούμενους μὴ ὠφελεῖσθαι ἐκ τῆς χειροθεσίας, ἡ ἁγία σύνοδος ὥρισεν· ἡγήσατο γὰρ αὐτοῖς τὴν ἐνεργεῖαν, ὥστε μὴ τι ἱερατικὸν δίκαιον ἐνεργεῖν, καὶ τοῦτο ἐφ' ὕβρει τοῦ χειροτονήσαντος. Ὅντως γὰρ ὕβρις ἦν ἐκεῖνου, τὸ τὸν ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντα ἀφαιρεθῆναι τὴν ἀπονεμηθεῖσαν αὐτῷ ἐνεργεῖαν παρὰ τοῦ χειροτονήσαντος αὐτὸν ἀρχιερέως, καὶ ὡς μὴ χειροτονηθέντα λογίζεσθαι» (Ράλλη - Ποτλή, τόμ. Β', σελ. 231).

Ὁ δὲ Ἁγ. Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης κατὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ κανόνα, ἐμβαθύνοντας στὸ μυστηριακὸ χαρακτήρα τῆς ἐκλογῆς ἐνὸς κληρικοῦ γιὰ ὠρισμένον τόπον, ὑποστηρίζει, ὅτι τοῦτο εἶναι συστατικὸ τῆς χειροτονίας. Λέει: «Θέλουσα ἡ ἁγία Σύνοδος αὕτη νὰ ἐμποδίσῃ... τὸ νὰ χειροτονοῦνται ἀπολύτως καὶ ἀορίστως, διορίζει εἰς τὸν παρόντα αὐτῆς Κανόνα, νὰ μὴ χειροτονῆται εἰς τὸ ἐξῆς μετὰ τοιοῦτον τρόπον μήτε Ἱερεὺς, μήτε Διάκονος, μήτε ἄλλος τις ἐκκλησιαστικὸς, πάρεξ διωρισμένως εἰς ἐκκλησίαν πόλεως, ἢ χωρίου, ἢ εἰς

ΤΟ '21 ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ*

Ἀμφισβητήσεις και ἐπακριβώσεις

2. Τὸ Ράσο στὴν Ἐπανάσταση
τ ο ὕ '21.

Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ γενικὰ ὅλου τοῦ Ράσου στὸν πανεθνικὸ Ἀγώνα τοῦ '21 ἦταν ἀδύνατη χωρὶς μιὰ πολὺ δύσκολη αὐθυπέρβαση. Καὶ ἡ αὐθυπέρβαση αὐτὴ δὲν ἔχει σχέση, ὅπως θὰ δεχόταν ἡ ἀντικληρικὴ προπαγάνδα, μὲ κάποια ἐθελοδοουλία ἢ ἀδιαφορία γιὰ τὸ Γένος. Ἀντίθετα, σχετιζόταν ἄμεσα μὲ τὴν γνήσια καὶ αὐθεντικὴ ἀποκατάστασή του. Ἄς θυμηθοῦμε ἐδῶ τὸν βαθύτερο στόχο τῆς Ἐθναρχίας καὶ τοῦ Κλήρου μέσω τῆς «περιορισμένης συνεργασίας» μὲ τὸν κατακτητὴ. Ἦταν ἡ ἀνάσταση ὅλου τ ο ὕ Ρ ω μ α ἰ ἰ κ ο υ, δηλαδὴ τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ρωμανίας, μὲ τὴν παλιὰ ἔκταση καὶ εὐκλεία της. Αὐτὸ ἐννοοῦσε ὁ Πατροκοσμᾶς λέ-

γοντας συχνά: «αὐτὸ μιὰ μέρα θὰ γίνῃ ρωμαϊκό». Αὐτὸ ἐννοοῦσε καὶ ὁ Ρήγας Βελεστινλής, ἔστω καὶ σὲ ἓνα ἄλλο ιδεολογικὸ πλαίσιο, ὅταν ἔλεγε στὸν «Θουρίο» του: «Βούλγαροι καὶ Ἀρβανίτες καὶ Σέρβοι καὶ Ρωμηοί, ἀράπηδες καὶ ἄσπροι, μὲ μιὰ κοινὴ ὀρμὴ, γιὰ τὴν ἐλευθερίαν νὰ ζώσωμεν σπαθί».

Μετὰ τὸ κίνημα τοῦ Ἄλ. Ἐψηλάντη θὰ ἀλλάξει αὐτὸς ὁ ρωμαϊκος-οἰκουμενικὸς στόχος τοῦ Ρήγα καὶ τῶν Κολλυβάδων, ποὺ ἦταν ὁ στόχος τῆς Ἐθναρχίας¹⁴. Ἀπὸ τὴν μεγαλοϊδεατικὴ ἰδεολογία τοῦ Γένους, θὰ ἐνταχθεῖ ὁ Ἀγώνας στὸ πλαίσιο τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνικοτήτων-καρποῦ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, στοχεύοντας ὄχι πιά στὴν ἀνασύσταση τῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ στὴ δημιουργία ἐνὸς μικροῦ ἀνεξάρτητου

14. Βλ. τὸ κεφάλαιο «Τὸ ἀνολοκλήρωτο '21» τοῦ Γ. Δ. Μεταλληνῶ, ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ, Ἀθήνα 1989², σ. 191 ἔ.ἔ.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 188 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6 τεύχους.

μοναστήριον, ἢ εἰς ἐκκλησίαν μάρτυρος, ἐκφωνοῦντος τοῦ Ἀρχιερέως ἐν τῇ τῆς χειροτονίας εὐχῇ: Ἡ θεία χάρις προχειρίζεται τὸν δεῖνα Πρεσβύτερον, ἢ Διάκονον τῆς δεῖνος ἐκκλησίας, ἢ τοῦ μοναστηρίου, κατ' ὄνομα, ἀπαραλλάκτως δηλ. καθὼς ἐκφωνεῖται καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἐπαρχίας ἐν τῇ χειροτονίᾳ ἐκάστου Ἐπισκόπου. Ὅσοι δὲ ἀορίστως χειροτονηθοῦν, ὥρισεν ἡ ἁγία Σύνοδος νὰ ἔχουν ἄκυρον τὴν χειροτονίαν, καὶ εἰς κανένα τόπον νὰ μὴ δύνανται νὰ τὴν ἐνεργοῦν, διὰ νὰ ἀτιμάζεται ἐκ τῆς ἀνεργησίας ταύτης ὁ παρὰ Κανόνας ταύτην δοὺς Ἀρχιερεὺς, καὶ ἐκ τῆς ἀτιμίας ταύτης νὰ σωφρονισθῇ, καὶ ἄλλοτε μὴ ποιήσῃ τοῦτο. Σὺ δέ μοι θρήνησον, ὦ ἀναγνώστα, ἐν τῷ παρόντι Κανόνι, καθ' ὅτι τὴν σήμερον, ἐν οὐδεμιᾷ χειροτονίᾳ διακόνου, ἢ Πρεσβυτέρου ἐκφωνεῖται τὸ ὄνομα τῆς ἐκκλησίας, ἢ τοῦ Μοναστηρίου εἰδικῶς, καθὼς οὗτος ὁ κανὼν προστάζει, τὸ ὅποσον φαίνεται ὅτι εἶναι καὶ αὐτὸ κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα συστατικὸν τῆς χειροτονίας, καὶ οἱ παραβάται τοῦτο οὐδαμῶς συλλογίζονται» («Πηδάλιον», σελ. 190).

Γι' αὐτούς, λοιπόν, τοὺς λόγους ἐπαναλαμβάνουμε δὲν μπορεῖ ἓνα πολιτειακὸ ὄργανο νὰ ἀκυρώσει μιὰ συνοδικὴ πράξη ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης (θέμα οὐσίας καὶ ὄχι διαδικασίας). Καὶ γι' αὐτὸ, καὶ ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἀκυρώσει τὶς πράξεις αὐτές, δὲν ἐπιτρέπουν οἱ κανόνες στοὺς κληρικούς νὰ

καταφεύγουν γι' αὐτὲς τὶς ὑποθέσεις (καὶ ὄχι μόνο γι' αὐτὲς) στὰ πολιτειακὰ - κοσμικὰ ὄργανα, γιὰ νὰ μὴ ἀλλοιώνεται ὁ θεοσύστατος θεσμὸς τῆς ἱερωσύνης καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἐπὶ πλέον: Γιὰ νὰ μὴ φέρουν οἱ ἴδιοι οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ θεσμοῦ αὐτοῦ σὲ δύσκολη θέση, σὲ ὑπέρβαση τῶν οἰκείων μέτρων, τοὺς πιστοὺς, τοὺς λαϊκοὺς χριστιανοὺς.

Ἐπαναλαμβάνουμε, λοιπόν, ὅτι δὲν μπορεῖ ἓνας ἐπίσκοπος, ποὺ «κέρδισε» στὸ Σ.τ.Ε., νὰ πάει αὐτοδικαίως στὴν ἐπίδικη Μητρόπολη.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω ἴσως νὰ ἐμφανίζονται σκληροὶ οἱ κανόνες σὲ μερικοὺς. Ὅμως δὲν εἶναι. Ἀπλῶς διαφυλάσσουν τὴ θέση, τὶς ἀρμοδιότητες καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῶν μελῶν του. Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι κανόνες τῆς Ἐκκλησίας καὶ αὐτοὺς («τὴν ἀκρίβεια») εἴμαστε τεταγμένοι καὶ ὡς κανονολόγοι νὰ ὑποδεικνύουμε. Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα τὰ ἀρμόδια ἐκκλησιαστικὰ ὄργανα ἔχουν τὸ δικαίωμα, νὰ χορηγοῦν τὴν ἐκκλησιαστικὴ οἰκονομία, νὰ πράττουν καὶ «κατ' οἰκονομίαν», σύμφωνα καὶ μὲ ἐκεῖνα ποὺ γράψαμε στὸ Ὑπόμνημά μας πρὸς τὰ μέλη τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ι. ΜΠΟΥΓΜΗΣ
Καθηγητῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

κράτους, στο οποίο θα «στριμωχνόταν» κυριολεκτικά (πρβλ. τὸ 1922) τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος. Αὐτὸ τὸ πέρας ἀπὸ τὴν Ρωμαϊκὴ Οἰκουμένην στὸ Ἑλληνοκρατικὸ Κράτος ἰσοδυναμοῦσε μὲ θάψιμο τῆς Ρωμιοσύνης. Ἔτσι, ὁ ἀγώνας τοῦ '21 ἐντάχθηκε στὰ σχέδια τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης γιὰ τὴν αὐτοκρατορία τῆς Ρωμανίας. Στίς εὐρωπαϊκῆς αὐλές, ὅπως λ.χ. τοῦ Ναπολέοντος, καθορίσθηκε ὁ χαρακτήρας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ποὺ δὲν θὰ ἔχει πιά Ρωμαϊκο-Οἰκουμενικὸ χαρακτήρα, ἀλλὰ στενὸ ἔθνικὸ καὶ κατ' οὐσίαν «ἀρχαιοελληνικὸ». Θὰ εἶναι ἐπανάσταση τῶν Ἑλλήνων τοῦ Ἑλλαδικοῦ Θέματος ὄχι μόνον ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐθναρχίας, ὡς συνέχεια τῆς «Ρωμαϊκῆς Βασιλείας» τῶν «Βυζαντινῶν»¹⁵. Τὸ πραξικοπηματικὸ Αὐτοκέφαλο τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας (1833) εἶναι ἡ ἀπὸ τὴν ἐπιβεβαίωση αὐτῶν τῶν ξενόφερτων προσανατολισμῶν.

Ἡ συμμετοχὴ, συνεπῶς, τοῦ Ράσου —καὶ μάλιστα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου— στὸν Ἄγωνα ὑπῆρξε δεῖγμα ὑψηλῆς αὐθυπερβάσεως καὶ αὐτοθυσίας, ἀφοῦ ἦταν πιά φανερό, ὅτι ὁ Ἄγώνας εἶχε σαφῶς ἀντιρωμαϊκὸ καὶ ἀντιεθναρχικὸ χαρακτήρα, στρεφόμενον καὶ κατὰ τοῦ Πατριάρχου, ὡς Ἐθνάρχου τῶν Ρωμηῶν¹⁶. Ἡ συμμετοχὴ δὲ αὐτὴ ὁμολογεῖται ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ τὴν ἔζησαν σ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ Ἄγωνα καὶ ἦταν σὲ θέση νὰ τὴν ἐπιβεβαιώσουν.

«Πλησίον εἰς τὸν Ἱερέα —ἔλεγε ὁ Θ. Κολοκοτρώνης— ἦτον ὁ λαϊκός, καθήμενοι εἰς ἓνα σκαμνί, Πατριάρχης καὶ τζουμπάνης, ναύτης καὶ γραμματισμένος, ἱατροί, κλεφτοκαπεταναῖοι, προεστοὶ καὶ ἔμπεροι»¹⁷.

Ὁ ἱστορικὸς τοῦ 19ου αἰῶνα Χρ. Βυζάντιος σημειώνει: «Προϋχόντες, κληρικοί, ἀρματολοὶ καὶ κλέφται, λόγιοι καὶ πλούσιοι συνεφώνησαν ἢ μᾶλλον συνώμισαν καὶ παραχρῆμα ἐπαναστάτησαν κατὰ τῆς τουρκικῆς δυναστείας»¹⁸.

Ὁ ἔθνικὸς ἱστορικὸς μας Κ. Παπαρηγόπουλος ὁμολογεῖ: «... Ὅσαδήποτε καὶ ἂν ὑπῆρξαν τὰ ἁμαρτήματα πολλῶν ἐκ τῶν Πατριαρχῶν, οὐδεὶς ὅμως ἐξ αὐτῶν, οὐδεὶς ὠλίσθησεν περὶ τὴν ἀκριβῆ τοῦ πατρίου

δόγματος καὶ τῶν ὑπάτων ἐθνικῶν συμφερόντων τήρησιν»¹⁹.

Ἀνάλογα ἀποτιμῶν τὴ στάση τοῦ Ράσου στὴν Ἐπανάσταση ὁ Δ. Κόκκινος, ὁ Δ. Φωτιάδης, ὁ Σπ. Μαρινάτος, ὁ Ἰ. Συκουτρῆς, ὁ Κ. Βοβολίνης, ὁ Ν. Τομαδάκης, ὁ Ἀπ. Βακαλόπουλος κ.ἄ.²⁰.

Ἐπάρχουν, βέβαια, καὶ ἐπικριτὲς τοῦ Κλήρου, καὶ τῶν Ἀρχιερέων, ποὺ ἀμφισβητοῦν ἢ καὶ ἀρνοῦνται τὴν εἰλικρινὴ καὶ ἄδολη συμμετοχὴ τους στὸν Ἄγωνα. Τέτοιες θέσεις ἔχουν κατὰ καιροὺς ὑποστηρίξει ὁ Γ. Κορδάτος (ἱστορικὸς μαρξιστής), ὁ Γ. Σκαρλίμπας (λογοτέχνης μαρξιστής, ἀλλ' ὄχι ἱστορικὸς), ὁ Μάριος Πλωρίτης (φιλόλογος κριτικός, ἀλλ' ὄχι ἱστορικὸς), ὁ Γ. Καρανικόλας (δημοσιογράφος, ὄχι ἱστορικὸς)²¹ κ.ἄ. Οἱ θέσεις αὐτὲς ἐπαναλαμβάνονται στερεότυπα ἀπὸ ἄλλους λιγότερο σημαντικοὺς καὶ ἄσχετους μὲ τὴν ἱστορικὴ ἔρευνα. Ἀρκεῖ νὰ μελετηθεῖ κανεὶς τὸ «ΔΕΛΤΙΟΝ» τῆς Ο.Α.Μ.Ε.²², γιὰ νὰ διαπιστώ-

19. Κ. Παπαρηγόπουλος, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τόμ. 7, Ἀθήναι 1925, σ. 216/17.

20. Παραθέματα βλ. στοῦ Π. Γεωργαντζῆ, ὅπ. π. σ. 190 ἔ.ἔ. Πρβλ. σ. 248 ἔ.ἔ. («Διακηρύξεις ἐθνοσυνελεύσεως», «κρίσεις συγχρόνων μὲ τὴν Ἐπανάσταση ἱστορικών»).

21. Παραθέματα σχετικὰ βλ. στοῦ Π. Γεωργαντζῆ, ὅπ. π. σ. 197 ἔ.ἔ. καὶ 234 ἔ.ἔ. Γιὰ νὰ γίνει συνειδητὴ ἡ φθορὰ ἐκ μέρους τοῦ δυτικοῦ διαφωτισμοῦ, ἀρκεῖ νὰ σημειώσουμε, ὅτι: μετὰ τῶν ἐπικριτῶν τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε' δὲν εἶναι μόνον μαρξιστές, ἀλλὰ καὶ ὁ χριστιανὸς καθηγ. Ἀλεξ. Τσιριντάνης. Στὸ ἴδιο, σ. 198/99: Τὸ Οἰκουμ. Πατριαρχεῖο «δὲν ἤθελε τὴν Ἐπανάσταση καὶ ὁ Πατριάρχης τὴν ἀφώρτισε. Βέθλημαν μερικὸ νὰ ποῦν πῶς τάχα ὁ τρομερὸς ἀφορισμὸς ἦταν εἰκονικός, ἔγινε μόνον γιὰ νὰ ξεγελάσει τοὺς Τούρκους. Δὲν μπορούμε νὰ τὸ πιστέψουμε αὐτό. Ὅταν ὁ ἀφορισμὸς ἦλθε καὶ στὸν Μωρῆ καὶ ἤθελε νὰ θέσει τὰ χέρια τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, ὁ ἀφορισμὸς ἔβγαλε, ὁ Πατριάρχης νὰ εἶχε κατὰ κάποιον τρόπο διαμνησθεῖ: στὸ λαὸ νὰ μὴ πάρουν στὰ σοβαρὰ τὸν ἀφορισμὸ. Τέτοιο πράγμα ὅμως δὲν ἔγινε, γιὰτὶ ἀπόλυτα, ὁ ἀφορισμὸς ἦταν ἀληθινὸς καὶ "σπουδαῖος". Ἔγινε στὰ σοβαρὰ, σοβαρώτατα» (βλ. Ἀλεξ. Τσιριντάνη, Τὸ Εἰκοσιένα, στὸ περιοδ. ΣΥΖΗΤΗΣΗ, τεύχ. 195, Ἰανουάρ. 1977, σ. 2). Τὸ κείμενο τοῦ καθηγ. Τσιριντάνη, ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ «παρερμηνεία» δὲν εἶναι προνόμιο «ἀντορθοδόξων» καὶ «ἀνθελληνικῶν» ἰδεολογιῶν. Τὸ τραγικὸ ὅμως στὴν περίπτωσή, καὶ σκανδαλώδες συνάμα γιὰ σοβαρὸ καὶ ἀνεγνωρισμένο ἐπιστήμονα, εἶναι ὄχι μόνον ἡ ἀπουσία γνώσεως, ἀλλὰ καὶ ἐνδιαφέροντος (στὰ 1977!) γιὰ γνώση τῆς σχετικῆς μὲ τὸ θέμα διεθνογραφίης, ποὺ δίνει ἀπάντησιν στὰ μετέωρα ἐρωτήματά του. Ἀπὸ πλευρᾶς δὲ στενὰ ἐπιστημολογικῆς διερωτᾶται κανεὶς, ἂν ὁ ἐπιστήμων δικαιούται νὰ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὸ λόγο τῶν ἐθνικῶν στὴν ἔρευνά. Καὶ μὴ ἀφελεῖς ἀπορία: Καὶ ἂν ἀκόμη ὁ ἄγιος Πατριάρχης «εἶχε διαμνησθεῖ στὸ λαὸ... κ.λπ.» (καὶ εἶχε πράγματι «διαμνησθεῖ!» βλ. Ἰ. Μ. Χατζηφώτη, ὁ Γρηγόριος Ε' μέσα ἀπὸ τὰ ἔγγραφα καὶ τίς πηγές τοῦ ἀγώνα, Ἀθήνα 1988, σ. 21 ἔ.ἔ.), ποῦ θὰ τὸ εὑρίσκε ὁ Ἄλ. Τσιριντάνης; τοιχοκολλημένο σὲ κάποια δημόσια πλατεία; Καλὰ, ἔλεγε ὁ μακαρίτης καὶ «ἄθεος» Γιάννης Σκαρλίμπας, «ἀπὸ τὴν φώρα τοῦ Κοραῖ δὲν ἀπαλλάχθηκε ἀκόμη τὸ Ἔθνος»...

22. Βλ. τὸ τεύχος Μαρτίου 1983, ἔτ. 34/τεύχος 556, σ. 3: «Οἱ κοσμομπάσηδες καὶ ὁ ἀνώτερος κλήρος στὴν πλειοψηφίαν τους εἶτε σὺβηχαν στὴν ἐπανάσταση, γιὰτὶ δὲν μπορούσαν νὰ κἀνον διαφορετικὰ μπροστὰ στὸ γενικὸ ξεσηκωμὸ, εἶτε προσχώρησαν ὑστερόβουλα, ἀποβλέποντας σὲ μὴ νέα μορφή κυ-

15. Βλ. τὴ σπουδαία ἀνάλυση τοῦ καθηγ. π. Ἰωάννου Ρωμανίδου, στὸ ἔργο του: Τὸ προπρωτοκρινὸν ἁμάρτημα, Ἀθήνα 1989², σ. 13' ἔ.ἔ.

16. PH. SHERRARD, Δοκίμια γιὰ τὸν Νέο Ἑλληνισμό, Ἀθήνα 1971, σ. 296 ἔ.

17. Θ. Κολοκοτρώνη, Διήγησις συμβάντων ἑλληνικῆς φυλῆς, ἔκδ. Πάπυρος, Ἀθήναι, σ. 29.

18. Χρ. Βυζάντιος, Ἱστορία τακτικοῦ στρατοῦ, σ. 265. Βλ. στοῦ Π. Γεωργαντζῆ, Οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ τὸ Εἰκοσιένα, Ἐξάνη 1985, σ. 189.

σει πῶς αὐτούσιες οἱ ιδεολογικές αὐτὲς ἐρμηνείες γιὰ τὸ Ὕ21 περνοῦν στὸ χῶρο τῆς παιδείας. Τὸ τραγικὰ ἀπελπιστικὸ ὅμως εἶναι, ὅτι πολλὲς ἀπὸ τὶς παλαιότερες τοποθετήσεις ἔχουν πιά ξεπερασθεῖ καὶ στὸ χῶρο τῆς μαρξιστικῆς ἱστορικῆς Σχολῆς, ὅποτε οἱ ὑποστηρικτὲς τους ἀποδεικνύονται «παλαιομοδιστὲς» στὸ χῶρο τοῦ ἱστορικοῦ ἐρασιτεχνισμοῦ. Νεώτεροι μαρξιστὲς ἱστορικοί, ἔχουν ἀποκηρύξει τὴν ἐρμηνευτικὴ μέθοδο τοῦ Γ. Κορδάτου καὶ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν ιδεολογικὴ προοπτικὴ του. Ἐπίσης ἔχουν ἀπορρίψει τὴν προπολεμικὴ θεωρία τοῦ «λαϊκισμοῦ» (π.χ. Λεων. Στρίγκας). Ἔτσι, ὁ Π. Ροῦσος δέχεται τὴν ἐπανάσταση τοῦ Ὕ21 ὡς ἐθνικοαπελευθερωτικὴ καὶ ὁμολογεῖ: «Σὲ σύγκριση μὲ τὸ ἐθνικὸ τὸ κοινωνικὸ ἔρχεται στὸ ὑπόστρωμα»²³. Ἀνάλογα δέχονται ὁ καθηγ. Βασ. Φίλιας, ὁ Λων. Στρίγκας, ἡ Ἐλ. Ἀντωνιάδη-Μπιμπάκου κ.ἄ.²⁴. Ἡ ἐπικρατοῦσα στὸ χῶρο τῆς μαρξιστικῆς σκέψης σήμερα θέση εἶναι, ὅτι ἡ Ἐπανάσταση τοῦ Ὕ21 εἶναι ἐθνικοαπελευθερωτικὴ, μὲ κοινωνικὸ περιεχόμενο, ἀλλὰ μίαν, στὴν ὁποία ἔλαβαν μέρος οἱ πῶς ἐτερόκλητες δυνάμεις, κάθε μιὰ μὲ τὶς δικές της προϋποθέσεις καὶ στοχοθεσία. Δὲν ἔχει ἐκλείψει ὅμως τελείως ἡ ιδεολογικὴ προσέγγιση, πού ἀναιρεῖ κάθε δυνατότητα ἱστορικῆς-ἐπιστημονικῆς κατανόησως καὶ ἐρμηνείας.

Ἐνα ἀπὸ τὰ ἐπισημότερα θύματα τῆς παρατεινόμενης αὐτῆς ιδεολογικῆς ἀδιαλλαξίας εἶναι ὁ Μέγας Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης τοῦ Ἀγώνα, Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Ε΄²⁵. Ἡ ἐρμηνεία τῆς στάσης του στὸν Ἀγῶνα ἀπαιτεῖ ἐπαρκῆ γνώση τῆς ἐποχῆς (ἱστορικά, κοινωνιολογικά, πολιτικά, διπλωματικά) καὶ τὴ χρήση ὀρθῶν κριτηρίων, συγχρόνων δηλαδὴ καὶ ὄχι σημερινῶν (ἱστορικὸς ἀναχρονισμὸς). Ὁ σοφὸς ἐκεῖνος Γενάρχης, πῶς ἦταν δυνατόν νὰ παραβλέπει τοὺς ἀρνητικὸς παράγοντες, πού ἀπειλοῦσαν κάθε ἐπαναστατικὴ σκέψη (Ἱερά Συμμαχία, Τσάρος, προηγούμενες οἰκτρὲς ἀποτυχίες, π.χ. 1790); Γιατὶ νὰ ἀπαιτεῖ κανεὶς λιγότερη σύνεση ἀπὸ ἐκείνη τοῦ Κοραΐ καὶ τοῦ

Καποδίστρια, πού ἦσαν τελείως ἀρνητικοὶ στὰ σχέδια ἐξεργέσεως; Καὶ ὅμως, σὲ καμία παραικωλυτικὴ ἢ ἀποτρεπτικὴ ἐνέργεια δὲν προέβη, ἡ δὲ ἀλληλογραφία του εἶναι σαφῶς θετικὴ καὶ φανερόναι τὴν ἐσωτερικὴ συμμετοχὴ του στὰ σχέδια τῆς Φιλικῆς²⁶. Θὰ ἐρωτήσῃ, βέβαια, κανεὶς: καὶ ὁ περιβόητος ἀφορισμὸς τοῦ κινήματος Ὑψηλάντου-Σούτσου; Δὲν εἶναι σαφῆς ἀντίδραση τοῦ Γρηγορίου; Ἔτσι, ἄλλωστε, ἐρμηνεύεται ὡς σήμερα ἀπὸ τὴν ἀρνητικὴ κριτικὴ. Μπορεῖ ὅμως νὰ «ἐρμηνευθεῖ» ὁ ἀφορισμὸς χωρὶς νὰ ληφθεῖ ὑπόψη τὸ κλίμα, μέσα στὸ ὁποῖο ἔγινε; Καὶ ποῖο ἦταν τὸ κλίμα αὐτό; —Ἐκρηξη τῆς ὀργῆς τοῦ Σουλτάνου (ἀπόλυτου κυρίου πάνω σὲ κάθε ὑπῆκοο)— Ἄμεσος κίνδυνος γενικῆς σφαγῆς τῶν Ρωμηῶν (ὁμολογία ἐκθέσεων τῶν Ξένων τῆς Κων)λεως) —Ἀπερίγραπτες θηριωδίες, πού προοιωνίζαν τὴ συνέχεια— Πάνση ἀπὸ τὸν Σουλτάνο δύο Μ. Βεζίρηδων, μὲ τὴν κατηγορία τῆς ἐπιεικοῦς στάσεως ἐναντι τῶν Ρωμηῶν —Ἀπαγχονισμὸς τοῦ Σεῖχουλισλάμη (Θρησκευτικοῦ ἀρχηγοῦ), κατηγορουμένου γιὰ ἀπειθεία (δὲν ἐξέδωσε φετῶ γιὰ τὴν σφαγὴ καὶ ἐξόντωση τῶν Ρωμηῶν)²⁸— Ἐκτελέσεις Φαναριωτῶν (Μουρούζηδων καὶ Μητροπολιτῶν) κ.λπ.²⁹.

Ποῖος μπορεῖ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ νὰ ἀρνηθεῖ, ὅτι ὁ ἀφορισμὸς ἦταν πράξη ἀνάγκης καὶ «στάχτη στὰ μάτια τοῦ Σουλτάνου»; (Νικολόλεως Μελέτιος). Αὐτὴ ἀκριβῶς ἦταν καὶ ἡ ἐρμηνεία τοῦ ἄμεσα θιγομένου ἀπὸ τὸν ἀφορισμὸ, Ἀλ. Ὑψηλάντη: «Ὁ Πατριάρχης, διαζόμενος ὑπὸ τῆς Πόρτας, σὰς στέλλει ἀφοριστικά καὶ Ἐξάρχους, παρακινώντας σας νὰ ἐνοθητε μὲ τὴν Πόρταν. Ἔσεῖς ὅμως νὰ τὰ θεωρῆτε αὐτὰ ὡς ἄνευρα, καθότι γίνονται μὲ βίαν καὶ δυναστείαν καὶ ἄνευ τῆς θελήσεως τοῦ Πατριάρχου»³⁰. Μόνο λοιπὸν μετὰ ἀπὸ τὴν γνώση ὅλων αὐτῶν μπορεῖ νὰ ἐκτιμηθεῖ

26. Βλ. Ἱ. Μ. Χατζηφώτη, ὅπ. π.

27. Βλ. Γεωργίου Θ. Ζώρα, Ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄ εἰς τὴν ἐκθεσὶν τοῦ Ὀλλανδοῦ Ἐπιτετραμμένου Κωνσταντινουπόλεως, Ἀθῆνα, 1976, σ. 4 ἔ.

28. Μπορεῖ νὰ ἀποκληθεῖ π ρ ῶ τ ο ς μ ἄ ρ τ υ ρ α ς τοῦ Ἀγῶνος τῆς Ἀνεξαρτησίας μας.

29. Ἡ Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν, τόμ. ΙΒ΄, σ. 32 καὶ 36 (Α. Δεσποτόπουλος) γράφει σχετικὰ: «...Ἐπικρίθηκε ἐν τούτοις ὁ Πατριάρχης καὶ ἐπικρίνεται ἀκόμη, ἐπειδὴ ἔστειρε στὸν ἀφορισμὸ καὶ ἔστειλε τὶς νοθευτικὲς ἐγκυκλίους. Οἱ ἐπικριτὲς ἕως δὲν ἀναλογίζονται τί θὰ πάθαινε τὸ Ἔθνος, ἐν ὁ Πατριάρχης τηροῦσε ἀρνητικὴν στάση ἀπέναντι στὶς ἀξιώσεις τοῦ Σουλτάνου. Συμμορφώθηκε, ἄλλωστε, τότε ὁ Πατριάρχης πρὸς τὴν σταθερὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, πού μὲ παρόμοια στάση κατόρθωνε σὲ ἀνάλογες κρίσιμες περιστάσεις νὰ σώζει τὸ Γένος. Ἄλλωστε, θὰ ἦταν ἐντελῶς παράλογη καὶ ἀνεύθυνη διαφορετικὴ ἀπόφαση. Ἄν δὲν γινόταν ὁ ἀφορισμὸς, ἦταν σχεδὸν βέβαιο, ὅτι θὰ ἐξοντωνόταν ἐκατοντάδες χιλιάδες ὀρθοδόξων χριστιανῶν».

30. Βλ. Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους (Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν), τόμ. ΙΒ΄, σ. 130 ἔ.

ριαρχίας πάνω στὸν ἐπαναστατημένο λαὸ (...). Ὁ ἀνώτερος κληρὸς, μὲ λίγες φωτεινὲς ἐξαίρεσεις, πολέμησε τὴν ἐπανάσταση μὲ τὰ μέσα πού διέθετε καὶ μὲ ἐπικεφαλῆς τοὺς Πατριάρχες τῶν ἀφορισμῶν (Γρηγόριο Ε΄, Πολύκαρπο Ἱεροσολύμων). Πρὸλ. Π. Γεωργαντζῆ, ὅπ. π. σ. 201. Αὐτὸ πού ἔχει σημασία εἶναι, ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ «λαϊκισμοῦ» ἐμποδίζει τὸ κείμενο νὰ λάβει ὑπόψη τὶς περιπτώσεις πού ἀρχηγοί, ὅπως ὁ Κολοκοτρώνης, μὲ τὴν ἀπειλὴ τῶν ὀπλῶν κράτησαν τμήματα τοῦ λαοῦ στὶς μάχες, ἐμποδίζοντας τὴν λιποταξία τους. Ἔτσι καταντᾷ ἡ ἐρμηνεία μονομερῆς καὶ ιδεολογικῆ.

23. Βλ. στὸ Π. Γεωργαντζῆ, ὅπ. π. σ. 238 ἔ.

24. Στὸ ἴδιο.

25. Τὶς νεώτερες μελέτες γιὰ τὸ πρόσωπο βλ. στὴ Βιβλιογραφία.

Η Α.Θ.Π. Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ Κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ ΑΘΩΣ (21-27 Σεπτεμβρίου 1990)*

Ἡ ἀναχώρηση.

Πρὶν τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Παναγκλιωτάτου, ἐψάλλη στὸ Πρωτάτο ἱερὰ παράκληση, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐξέφρασε τὶς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴν ἐπταήμερη ἐπίσκεψή του στὸ Ἅγιον Ὄρος μὲ τούτα τὰ λόγια:

«Συνεληρώθη, χάριτι Θεοῦ, ἐπταήμερον ὄλον ἀπὸ τῆς ἀφίξεως ἡμῶν εἰς τὸν Ἱερόν τοῦτον Τόπον, καὶ αἱ συγκινήσεις τὰς ὁποίας ἐδοκιμάσαμεν, κατὰ τὸ εὐλογημένον τοῦτο διάστημα, ὑπῆρξαν ἴσους πολλὰ καὶ ποικίλαι, ὥστε νομίζει τις δι' ἡλθεν ἐνιαῦθα ὀλόκληρον τὴν ζωὴν, ὅπως ἀκριβῶς ἐντὸς τῆς Βιβλικῆς Ἑπταήμερον ἀνελίχθησαν ἐνιαίως ὅλα τὰ θαυμάσια τῆς Δημιουργίας.

Ἀπερχόμεθα μετὰ τῶν συνοδευόντων ἡμᾶς, ἀφοῦ ἐγνωρίσαμεν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν ἱερόν ρυθμὸν τοῦ ἐνιαῦθα λειτουργικοῦ χρόνου, ὅστις εἶναι ἐμφανῶς διάφορος τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ. Ὁ λειτουργικὸς χρόνος ἐνιαῦθα δὲν περιορίζεται, ὡς γνωστὸν, μόνον εἰς τὰς ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ ἀκολουθίας, ἀλλὰ καλύπτει ὀλόκληρον τὸ εἰκοσιετεράωρον, τὸ μὴ ἐπιδεχόμενον ἀποδεκατισμόν», διότι καὶ ὁ Μοναχὸς καθ' ἑαυτὸν ἔχει ἀφιερωθῆ ἀμεριστῶ καρδίῳ εἰς τὸν Κύριον, δηλαδὴ ὀλοσχερῶς.

Ἐδεήθημεν μετὰ τῶν ἐνιαῦθα ἀσκουμένων Πατέρων ἐνώπιον τῆς ἱερᾶς Εἰκόνας τοῦ «Ἀξίου Ἑσίου», τῆς Προστατίσεως, καὶ τῶν λοιπῶν κατὰ ἐπί-

μέρους Μονᾶς σεπιῶν εἰκόνων τῆς πολιούχου τοῦ Ἁθῶ Κυρίας Θεοτόκου, βέβαιον ὄντες ὅτι δὲν θὰ στερηθῆ ἡμᾶς τῶν μητρικῶν αὐτῆς προσθειῶν, ἃς ἐπεκαλέσθημεν ἐκτενῶς οὐχὶ μόνον ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ τῶν ἀπειλωμένων ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν», ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πάσης ψυχῆς θλιβομένης τε καὶ καταπονουμένης».

Ἐὰν εἰς τὸν κόσμον μᾶς ἐρωτήσουν πῶς εἶδομεν τὸ Ὄρος, θὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἀπάντησις ἔχει δοθῆ ἀπὸ αἰῶνων, διότι τὸ Ὄρος μένει ἀναλλοίωτον: «οἷς ἐρημικοῖς ζωὴ μακαρία ἐστί, θεϊκῶ ἔρωτι περουμένοις».

Αὐτὸν τὸν «θεϊκὸν ἔρωτα» καὶ τὴν «μακαρίαν ζωὴν», ποῦ τὰ ἐλησμόνησεν ὁ κόσμος μακρὰν τοῦ Θεοῦ, θὰ θεβαιώσωμεν ὅτι τὰ διδάσκει ἀκόμη καὶ σήμερον τὸ Ἅγιον Ὄρος. Καὶ θὰ τὰ διδάσκη μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος, διότι ἐνιαῦθα ὁ χρόνος εἶναι ἄτμητος. Καὶ οἱ κοσμικοὶ χαιρετισμοί, οἵτινες τὸν καταιτέμνου εἰς *π ρ ο ῖ α ν, μ ε σ η μ θ ρ ῖ α ν, ἔ σ π ἔ ρ α σ* καὶ *ν ὕ κ τ α*, συναρῶνται λειτουργικῶς εἰς τὸν μονολεκτικὸν ἀλλαλαγμὸν τοῦ «Ἐδλόγησον», ποῦ εἶναι συνεχῆς Εὐχαριστία.

Εἶθε νὰ στερεώνη ὁ Θεὸς «ἐπὶ τὴν πέτραν τῶν ἐντολῶν Του» τὰ ἐνιαῦθα ἱερὰ Σκηνώματα εἰς αἰῶνα αἰῶνος πρὸς παρηγορίαν καὶ σωτηρίαν τοῦ κόσμου παντός. Ἀμήν».

Κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Παναγκλιωτάτου ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος (27/14 Σεπτεμβρίου), ὁ Πρωτεπιστάτης τὸν ἀποχαιρέτισε μὲ τούτα τὰ λόγια, ποῦ μαρτυροῦν

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 191 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6 τεύχους.

σωστὰ καὶ ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Γρηγορίου. Ὁ πρῶτος Πατριάρχης τῆς Ρωμησοῦνης ἐκτελέσθηκε ὡς «προδότης» τοῦ Σουλτάνου καὶ ὄχι τῶν Ρωμηῶν³¹. Καὶ εὐλογοῦν, ἀφοῦ ἦταν ὁ δεύτερος μετὰ τὸν Σουλτάνο ἀ-

ξιοματοῦχος τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐνῶ δὲ ὁ ἀφορισμὸς δὲν εἶχε καμιὰ ἀρνητικὴ ἀπήχησιν στὸν Ἐθνικὸ Ἀγώνα, ἀφοῦ ἦταν γνωστὴ ἡ προέλευσή του, τὸ «σχολιὸν τοῦ Πατριάρχου» ἀνέπτυξε μιὰν εὐεργετικὴν δυναμικὴν, διότι ἔγινε κινητήρια δύναμις στὸ ἀγωνιζόμενον Ἔθνος.

(Συνεχίζεται)

Πρωτοπρ. ΓΕΩΡΓ. Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ Δρ. Θ. καὶ Φ.
Ἀναπλ. Καθηγ. Παν(μίου) Ἀθηνῶν

31. Κατὰ τὴν «Προκήρυξιν» τοῦ Σουλτάνου (ΓΑΡΤΑ), ὁ δόλιος Ρωμηὸς Πατριάρχης, καίτοι κατὰ τὸ παρελθὸν εἶχε θῶσαι πλαστὰ δειγμάτια ἀφοσιώσεως, ἔμωσ κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην, μὴ δυνάμενος νὰ ἀγνοῇ τὴν συνωμοσίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ ἔθνους του [...] γνωρίζων δὲ ὁ ἴδιος καὶ ὑποχρεωμένος νὰ γνωστοποιήσῃ καὶ εἰς ὄσους τὸ ἡγνόουν, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἐπιχειρήσεως ματαίας, ἧς εὐδέποτε θὰ ἐπετύγγανε [...], ἔμωσ ἔνεκα τῆς ἐμφύτου διαφθορᾶς τῆς κερδίας του, οὐ μόνον δὲν εἰδοποίησε οὐδὲ ἐπετίμησε τοὺς ἀφελεῖς [...], ἀλλὰ, κατὰ τὰ φαινόμενα, αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὅπισθεν τῶν πρᾶσκηγιῶν, ἔδρα κρυφίως ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστά-

σεως...» (Γ. Ζώρα, ὁπ.π.σ. 9). Ὁ Σουλτάνος, γνώστης τῶν πραγμάτων, δίνει τὴν ἐρμηνείαν του, ποῦ ἀποδεικνύεται σαφέστερη ἀπὸ ἐκείνην νεωτέρων, ὅπως ὁ Γ. Καρανικόλας ἦ ὁ Ἀλ. Τσιριντάνης...

τὰ αἰσθήματα πού προκαλέσει στοὺς Ἀγιορείτες πατέρες ἢ ἐπίσκεψή του στὸ περιδῶλι τῆς Κυρίας Θεοτόκου:

«Παναγιώτατε Πάτερ καὶ Δέσποτα,

Περιεπατήσατε ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὸν Ἱερὸν ἡμῶν Τόπον.

Ἱεροργήσατε κάτω ἀπὸ τοὺς θόλους τῶν Ἐκκλησιῶν, τὰς ὁποίας συνέπηξαν διὰ Πατριαρχικῶν σιγίλλων οἱ ἀείμνηστοι κτήτορες τῶν Ἱ. Μονῶν.

Τὰ θυσιαστήρια τὰ διὰ τῶν αἰῶνων ἡγιασμένα μὲ τὰς καθημερινὰς ἱεροουργίας προσεγγίσατε, ὡς καθαρὸς καὶ ἄμωμος Ἀρχιερεὺς τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου Χριστοῦ.

Χίλια καὶ πλεον ἔτη, καθ' ἡμέραν καὶ πολλάκις, ἐν ἐσπέρᾳ καὶ πρωτὶ καὶ μεσημβρία ὑμνεῖται τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ μνημονεύεται τὸ ὄνομα τοῦ ἐκάστοτε Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχοῦ.

Οὐδεμία ἄλλη γωνία τῆς γῆς ἔχει νὰ δείξῃ κάτι παρόμοιον, ἐκτὸς τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ τοῦ Ὁρους Σινᾶ.

Καὶ οὐδεμία ἄλλη περιοχὴ ὑπαγομένη εἰς τὸ ἔδαφος καὶ τὸ πνευματικὸν κλίμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου δέεται καὶ μνημονεύει τοῦ σεπιοῦ Πατριαρχικοῦ Ὑμῶν ὀνόματος, τισάκις τῆς ἡμέρας, ὅσον ἐν Ἀγίῳ Ὄρει.

Προσεκνήσατε τὰ ὅσια καὶ ἱερὰ τοῦ Ἀγιωνύμου Ὁρους, τοῦ μεγάλου Πατριαρχικοῦ Μοναστηρίου Σας.

Ἠσπάσθητε τὰ ἱερὰ λείψανα τῶν μαρτύρων, τῶν ὁμολογητῶν καὶ τῶν ὁσίων τῆς ἀσωμήτου ἡμῶν πίστεως.

Εἶδατε καὶ προσεκνήσατε ἱεράς, ἱστορικὰς καὶ θαυματουργοὺς εἰκόνας τοῦ Κυρίου, τῆς Θεοτόκου, καὶ τῶν Ἀγίων, πολλὰ τῶν ὁποίων ἦλθον ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θαυματουργικῶς ἀπὸ τὴν περίοδον τῆς Εἰκονομαχίας ἔχουσαι τὴν ἀρχὴν των.

Προσηυχήθητε ἐνώπιον τῆς εἰκόνης τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ «Ἀξιὸν ἔστιν», ἐξ ἧς διεχύθη ὁ ὕμνος οὗτος εἰς τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης, διότι γνώρισμα τοῦ θρόνου καὶ τοῦ ἐδάφους τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ἡ Οἰκουμενικότης.

Ἐθανμάσατε χειρόγραφα, χρυσοῦλλα αὐτοκρατορικά, Πατριαρχικὰ σιγίλλια καὶ πλήθῃ ἄλλων κειμηλίων τῆς Βυζαντινῆς πολιτιστικῆς κληρονομίας ἡμῶν.

Εἶδατε τὰ σκηνώματα τῶν Μοναχῶν. Τὰς Ἱ. Μονὰς, τὰ Κελλία, τὰς Καλύβας καὶ τὰ σπήλαια τῶν ἀσκητῶν, οἱ ὅποιοι νυχθημερὸν δέονται τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγρονημάτων.

Συναμιλήσατε μὲ θεοφόρους ἄνδρας καὶ διεπι-

στώσατε ὅτι καὶ σήμερον ἡ Ὁρθοδοξία εἰς τὴν Μοναχικὴν βιοτὴν εἶναι ζωντανή.

Ἐμπλουτισμένος μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν πείραν αἰῶνων, ὡς Οἰκουμενικὸς Πατριαρχὸς, ἀσφαλῶς εἰς τὰ θάθη τῆς καρδίας Σας, ἰδόντες τὸ παρόν, τὸ συνεκρίνατε μὲ τὸ παρελθὸν καὶ ἀπεκομίσατε συμπεράσματα διὰ τὸ μέλλον.

Ὁ Ἱερὸς ἡμῶν Τόπος πάντοτε χορῆζει τῆς πατριαρχικῆς μερίμνης καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Τὸ Ἅγιον Ὄρος δὲν εἶναι τόπος νεκρὸς. Εἶναι τόπος, ὅστις ζῆ διὰ τῶν αἰῶνων, χωρὶς νὰ μεταβάλλεται εἰς τὴν οὐσίαν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ὑπάρξεώς του.

Διὰ μέσου τῶν αἰῶνων πολλαχῶς ἐξεδηλώθη ἡ εὐεργετικὴ στοργὴ τῆς Μητροῦς Ἐκκλησίας.

Ὁ,τι εἶναι Ἅγιον Ὄρος, εἶναι προῖον συνεργασίας τῶν Ἀγιορειτῶν Μοναχῶν, τῆς Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας (Βυζαντινῆς καὶ σήμερον Ἑλληνικῆς).

Ἡ συνεργασία αὕτη ἐπιβάλλεται νὰ διατηρηθῇ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ἵνα δυναθῇ νὰ ἐπιζήσῃ εἰς τοὺς αἰῶνας μέχρι τῆς Δευτέρας Παρουσίας.

Διὸ καὶ ἡ ἐκατέρωθεν Κοινωνία καὶ ἀλληλοεπισκέψεις Ὑμῶν καὶ ἡμῶν εἶναι καὶ εὐκαταίαι καὶ ἀναγκαῖαι.

Μοναχισμὸς καὶ ἐν τῷ κόσμῳ δρῶσα Ἐκκλησία συνηργάζονται μετ' ἀλλήλων ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Τοῦτο συνετέλει εἰς τὸ νὰ ἀποφεύγωνται ἐκατέρωθεν ἀκρότητες καὶ ἐτέμνεται πάντοτε οὕτως ἡ μέση καὶ βασιλικὴ ὁδός, ἡ Πατερικὴ μεσότης.

Ὁ,τι ὑπάρχει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὡς Θεολογία, ὡς Ὑμνολογία, ὡς Μουσικὴ, ὡς Ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι προῖον τῆς ἀγίας συνεργασίας ἐν πνεύματι συνοδικῷ καὶ ἐν ἀναφορᾷ πάντοτε πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον, ὅστις εἶναι ἡ ζῶσα ἔκφρασις τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, μὲ τὸ πλήρωμα τῆς Ἀποστολικῆς χάριτος.

Μὲ αὐτὴν τὴν Ἀποστολικὴν χάριν, ἐλόγησατε, ἡγάσατε ἡμᾶς κατὰ τὴν ἐνταῦθα παραμονὴν Σας.

Ἐνχαριστοῦμεν καὶ ἐγνωμονοῦμεν.

Ἐυχόμεθα νῆϊκῶς καλὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν πόλιν τῆς Ὑπερυμάχου Στρατηγοῦ καὶ συντόμως νὰ ἔλθετε καὶ πάλιν.

Δημητρίου τοῦ Παναγιωτάτου καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχοῦ πολλὰ τὰ ἔτην.

(Συνεχίζεται)

Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ

Δ/ντῆς τοῦ Γραφείου Τύπου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

Η ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΤΗΣ Α.Θ.Π. ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ Κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΙΣ Η.Π.Α.* (2-29 Ἰουλίου 1990)

Τὸ μεσημέρι τῆς Τετάρτης 11 Ἰουλίου ὁ Οἰκου-
μενικὸς Πατριάρχης παρακάθησε στὸ ξενοδοχεῖο
«Sheraton Washington» σὲ δεξίωση καὶ σὲ γεῦμα,
πὺ παραθέσεε ἡ Φιλόπτωχος τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς
Β. καὶ Ν. Ἀμερικῆς. Μίλησαν ἡ Βοηθὸς Ὑπουργὸς
Ναυτικῶν κ. Barbara Spyridon - Pope, ἡ Κκ Bon-
nie Derwinski, Διευθύντρια Ὑποθέσεων τοῦ Κογ-
κρέσσου καὶ ὁ Joan Campbell, διευθύντρια τοῦ
Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν (ΗΠΑ). Ἀ-
πευθυνόμενος πρὸς τὶς Κυρίες τῆς Φιλοπτώχου Ἀδελ-
φότητος ὁ Παναγιώτατος εἶπε:

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 194 τοῦ ὑπ' ἀρ. 6 τεύχους.

«Ἐξοχωτάτη κυρία Ὑπουργέ, Θυγατέρες κατὰ
πνεῦμα λίαν ἀγαπηταί, ἐκλεκτοὶ συνδαιτυμόνες,

Ἰδιαίτερον χαρὰν αἰσθανόμεθα ἡμεῖς προσωπι-
κῶς καὶ ἡ συνοδεία ἡμῶν, εὐρισκόμενοι ἐν μέσῳ τῆς
ἐκλεκτῆς αὐτῆς ὀμηγύρεως. Ἐκτιμῶμεν βαθύτατα
τὴν εὐγένειαν τῶν ἀξιοτίμων μελῶν τῆς Φιλοπτώ-
χου Ἀδελφότητος, ἡ ὁποία παραθέτει πρὸς τιμὴν ἡ-
μῶν τὸ γεῦμα τοῦτο, κατὰ τὸ ὅποιον μᾶς παρέχεται
ἡ εὐκαιρία νὰ γνωρίσωμεν ἐκ τοῦ πλησίον μίαν ἐκ
τῶν πλέον ἀξιολόγων ὁργανώσεων τῆς Ἱερῆς Ἀρ-
χιεπισκοπῆς ἐν Ἀμερικῇ.

Ὅπως, τὸ ὑπὸ τῆς Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος

Ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Δημήτριος εἰς Οὐάσιγκτον, περιβαλλόμενος ἀπὸ τοὺς Σεβ. Γέροντες Καλκη-
δόνος κ. Βαρθολομαῖο καὶ Ἀρχιεπίσκοπο Β. καὶ Ν. Ἀμερικῆς κ. Ἰάκωβο. Διακρίνονται ἐπίσης ὁ γερουσιαστὴς κ. Πῶλ
Σαμπάνης, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑλλάδος κ. Ζαχαράκης, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σεβαστείας (τότε Ἀρχιεπίσκοπος) κ. Δημήτριος
καὶ ὁ Κοσμητὸς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν κ. Ἡλίας Οἰκονόμου (φωτ. Δ. Πανάγου).

‘ΕΛΘΕ ΠΝΕΥΜΑ ΑΓΙΟΝ, ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΟΝ ΠΑΣΑΝ ΤΗΝ ΚΤΙΣΙΝ,,*

Μία Ὁρθόδοξη θεώρηση

32. Ἡ χριστιανική ζωὴ ἀπαιτεῖ ἐμπρακτὴ δίωξη ὄλου τοῦ δυναμισμού γιὰ τὴν πραγμάτωση τῆς ἐνότητος, δυναμισμού ὁ ὁποῖος μᾶς ἐδόθη διὰ τοῦ Βαπτίσματος. Μὲ τὸ βάπτισμα κατηλλάγημεν τῷ Πατρὶ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὸ Βάπτισμα σημαίνει οἰκείωση τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ καταπολεμήσουμε τὴν ἁμαρτία μὲ τὴν μετάνοια καὶ τὸν καθαρισμό μας, νὰ φωτισθούμε καὶ ἐπιβεβαιώσουμε τὴν κοινωνία μας μὲ τὸν Θεό, μὲ τὸν πλησίον καὶ μὲ τὴν δημιουργία στὸ σύνολό της. Ἡ χριστιανικὴ παράδοση θεοαιώνει ὅτι πρέπει νὰ εἴμαστε συνεργοὶ τοῦ Πνεύματος στὴν υπέρβαση τῶν δικαιρέσεων, στὴν οἰκοδομὴ τῆς ἐνότητος μέσα στὴν ζωὴ μας καὶ στὴν ἀποκατάσταση τῆς ἀκεραιότητος τῆς δημιουργίας.

33. Οἱ ὀρθόδοξοι λαοὶ υπέφεραν διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ γιὰ πολὺ μεγάλα χρονικὰ διαστήματα, ἀλλὰ καὶ συνεχίζουν νὰ υποφέρουν ἀπὸ τὶς καταπίεσεις τῶν πολιτικῶν καὶ ἄλλων δυνάμεων. Ἡ μαρτυρία τὴν ὁ-

ποία καλούμεθα νὰ δώσουμε σὲ τέτοιες περιπτώσεις εἶναι μαρτυρία ἐν Χριστῷ ἐγκαταστήσεως καὶ ὑπομονῆς. Ἔχουμε μάθει νὰ προσευχόμεθα καὶ γι’ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς διώκτες μας, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ προσευχή μας θὰ ἀγγίξει κάποιες εὐαίσθητες χορδὲς τῆς καρδιάς τους. Πολλὲς φορές γίναμε μάρτυρες μιᾶς συμφιλώσεως μὲ τοὺς ἐχθροὺς μας, ποὺ ξεπερνᾶ τὰ ὅρια καὶ τὶς δομὲς τοῦ κόσμου. Μόνον ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μπορεῖ νὰ μᾶς δώσει μίαν τέτοια εὐκαιρία.

34. Μέσα στὴν λειτουργικὴ ζωὴ καὶ ἀσκητικὴ ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας μας, τὸ σωτηριώδες καὶ ἀπολυτρωτικὸ ἔργο τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ ἐκφράζεται σὰν μίαν νίκη ἐναντίον τῶν δαμιονικῶν ἀρχῶν, ἐξουσιῶν καὶ δυνάμεων, οἱ ὁποῖες ὁδηγοῦν, μεταξὺ ἄλλων, στὴν διαίρεση. Γνωρίζουμε ὅτι μόνον μᾶς δὲν μπορούμε νὰ ἐπιτύχουμε τίποτε στὸν ἀγῶνα μας ἐναντίον τῶν δυνάμεων αὐτῶν τοῦ κακοῦ. Μόνον τὸ Πνεῦμα τῆς ἐνότητος μπορεῖ νὰ μᾶς ἐνισχύσει. Γι’ αὐτὸ καὶ στὴν προσπάθειά μας νὰ συμβάλομε στὴν ἐπικράτηση τῆς ἐνότητος ἐκεῖ ὅπου εἶναι θέλημα Θεοῦ, τὸ ισχυρότερο ὄπλο μας εἶναι ἡ ἐ π ἰ κ λ η σ η τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 132 τοῦ ὑπ’ ἀριθ. 4 τεύχους.

ἐπιτελούμενον ἔργον θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἡ καρδιά τοῦ ὄλου ἔργου τῆς Ἐκκλησίας. Ἐὰν ἡ θεολογία εἶναι ὁ ροῦς τῆς Ἐκκλησίας, ἡ φιλανθρωπία εἶναι ἡ καρδιά της. Καὶ εἶναι εὐλογον νὰ ἀνατίθεται ἐκ παραδόσεως πλέον τὸ ἔργον αὐτὸ εἰς τὰς γυναῖκας. Διότι αὐταὶ διαθέτουν ἰδιαιτέραν ἐναίσθησιαν πρὸς τὸν ἀνθρώπινον πόνον, ἀσκούμεναι εἰς τοῦτο καθημερινῶς ὡς μητέρες ἢ σύζυγοι ἢ ἀδελφαί, καὶ ὑπακούουσαι εἰς τοὺς νόμους τῆς καρδιάς μᾶλλον ἢ τῆς λογικῆς. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία γνωρίζει νὰ ἀπονέμη ἐνὶ ἐκάστῳ τὰς διακονίας συμφῶνως πρὸς τὰ χαρίσματα καὶ τὰς δυναμότητάς των. Καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ δὲν εὐρίσκουν σήμερον ἀπήχησιν αἱ ἀκραταὶ προσπάθειαι τοῦ συγχρόνου φεμινισμού. Ἡ θέσις τῆς γυναικὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μας εἶναι σημαντικὴ καὶ ἀναγνωρίζεται ὑπὸ πάντων. Δεῖγμα τοῦτου ἀποτελεῖ τὸ ἔργον καὶ ἡ ὁργάνωσις τῶν Φιλοπτώχων Ἀδελφοτήτων.

Πράγματι, εὐρισκόμενοι ἐν μέσῳ ὑμῶν τὴν σιγὴν αὐτὴν δὲν δυνάμεθα παρὰ νὰ θαυμάσωμεν τὸν

τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἡ ἐνταῦθα Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ μας ἔχει ὁργανώσει τὰς Φιλοπτώχους Ἀδελφότητάς της. Εἶναι πρὸς τοῦτο ἄξιος παντὸς ἐπαίνου ὁ ἐκλεκτὸς Ποιμενάρχης σας. Συγχαρητήρια ὡσαύτως ἀρμύζουν πρὸς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον καὶ πάντα τὰ μέλη καὶ τὰς συνεργάτιδας τῆς Ἀδελφότητος. Εἶναι καταφανὴς ὁ ἐνθουσιασμός καὶ ἡ ἀφοσίωσις, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπιδίδεσθε εἰς τὸ ἔργον σας. Εὐχόμεθα ὀλοφύχως νὰ εὐλογῆ ὁ Κύριος τοὺς κόπους σας, ὥστε νὰ ἀνακουφίζεται ὁ ἀνθρώπινος πόνος καὶ νὰ ἀσκήται ἡ ἐντολὴ τῆς ἀγάπης. Διότι, ὡς διδάσκει ὁ θεῖος Ἀπόστολος, οὐδὲν χάρισμα καὶ οὐδεμία ἀρετὴ εἶναι ἀνωτέρα τῆς ἀγάπης. Αὐτὴ καὶ μόνον θὰ ἐπιζήση αἰωνίως.

Σὰς συγκαίρομεν καὶ πάλιν καὶ οἷς εὐχαριστοῦμεν θερμῶς διὰ τὴν ὑποδοχὴν καὶ διὰ τὴν πανδαισίαν, ἧς ἀπηλαύσαμεν ἡμεῖς τε καὶ οἱ συνοδοὶ ἡμῶν».

(Συνεχίζεται) I. M. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ

Διγτῆς τοῦ Γραφείου Τύπου τῆς Ἱ. Συνόδου

35. Ἔτσι μόνον μπορούμε νὰ ἔχουμε στήν ζωὴ μας μία πρόγευση τῆ τελικῆς νίκης τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς μελλούσης Βασιλείας. Ἡ ἐνότητα ὁμως τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βιωθεῖ στήν πληρότητά της τώρα, στὸν παρόντα αἰῶνα, γιατί θὰ ολοκληρωθεῖ μὲ τὴν ἐνδοξο παρουσία τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἐνῶ στήν ζωὴ μας οἱ δαμμονικὲς δυνάμεις τῆς δικαίσεως συνεχίζουν νὰ μάς πειράζουν, ἐμεῖς «προσευχόμεθα ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει» (Φιλιπ. 1,9) διότι «διὰ τοῦ Πνεύματος δίδονται... διακρίσεις πνευμάτων» (Α' Κορ. 12,10). Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ πίστη μας ἐνισχύει τὴν προσπάθειά μας νὰ διώσουμε, μέσα στήν ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, τὴν πρόγευση τῆς ἐνότητος τῆς Βασιλείας. Καὶ ἔχοντας τὴν πρόγευση αὐτῆ, ἀναμένουμε τὴν ἐσχολογικὴ πλήρωση τῶν πάντων καὶ, κατὰ συνέπεια, καὶ τῆς ἐνότητός μας ἐν παντὶ ἀγαθῷ.

Δ' «ΠΝΕΥΜΑ ἍΓΙΟΝ — ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΟΝ ΚΑΙ ἉΓΙΑΣΟΝ ΗΜΑΣ».

36. Τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ εἶναι Ἅγιο γιατί ὑπερέχει ὅλης τῆς κτίσεως, δὲν εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἢ μέρος τοῦ κόσμου τούτου: «Ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ Πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἵνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν» (Α' Κορ. 2,12). Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπερευόμενον, μεταφέρει ὡς Πνεῦμα Θεοῦ μέσα στήν ζωὴ ὅλης τῆς κτίσεως τὴν ἀγιότητα τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ, τὴν ὑπερφυσικὴ θεία πραγματικότητα, ἡ ὁποία χάρις στήν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ καθίσταται μεθεκτὴ. Τὸ Πνεῦμα εἶναι: Ἅγιο: «Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἦν μὲν κελὶ καὶ ἔστι καὶ ἔσται, οὔτε ἀρξάμενον, οὔτε παυσόμενον, ἀλλ' ἀεὶ Πατρὶ καὶ Υἱῷ συνεταγμένον καὶ συνκριθομένον» (Ἐσπερινὸς τῆς Πεντηκοστῆς).

37. Τὸ Πνεῦμα εἶναι Ἅγιο γιατί εἶναι Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἐχρίσθη καὶ ἔλαβε τὴν πληρότητα τῆς θεότητος στήν ἀνθρωπότητά του: «Εἷς ἅγιος, εἷς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός, εἷς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς». Ὁ Χριστός, λοιπόν, μάς διαπέζει κι ἐμᾶς «ἐν πνεύματι ἀγίῳ καὶ πυρὶ» (Ματθ. 3,11). Πράγματι, ἐνεφύσησε καὶ εἶπε στοὺς Ἀποστόλους «λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον» (Ἰω. 20,22). Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο μ α ρ τ υ ρ ε ῖ περὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἀ π ο κ α λ ὑ π τ ε ι τὸν Χριστὸ (πρὸλ. Ἰω. 14,26· Πράξ. 5,32· Α' Κορ. 12,3). Εἶναι τὸ Πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας (Ρωμ. 8,15).

38. Τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ εἶναι Ἅγιο, γιατί μοιράζει: ἐδῶ καὶ τώρα τὰ δῶρα τῆς ἐσχολογικῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ (Ρωμ. 14,17). Ὁ Θεὸς ἐξέχεε πλουσίως τὸ Πνεῦμα του ἐφ' ἡμᾶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ (πρὸλ.

Τίτ. 3,5). Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο εἶναι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ μέσα μας καὶ μεταξύ μας, ἡ αἰώνια κοινωνία μας μὲ τὸν Θεό. «Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκκέχεται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ Πνεύματος ἁγίου τοῦ δοθέντος ἡμῖν» (Ρωμ. 5,5).

39. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα συνέχει ὅλη τὴν δημιουργία καὶ εἶναι ἡ ζωὴ τῆς δημιουργίας (πρὸλ. Γεν. 1,2). Σκηνώνει μέσα σὲ κάθε ὑπαρξὴ καὶ κάθε ὑπαρξὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν δύναμή του. Ὅλη ἡ ἀνθρωπότητα καλεῖται νὰ γίνεῖ «γὰρ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (Α' Κορ. 6,19).

Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο εἶναι Θεὸς καὶ θεοποιεῖ, εἶναι φῶς καὶ ζωὴ, καθαίρει τὰ πταίσματα, ἐνεργεῖ, διαίρει τὰ χαρίσματα. Ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ ἡ δημιουργία στὸ σύνολό της μπορούν νὰ ἀνακαινίσουν τὴν κοινωνία τους μὲ τὸν Θεό, καὶ ὁ Θεὸς «σκηνώσει μετ' αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ λαοὶ αὐτοῦ ἔσονται, καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς ἔσται μετ' αὐτῶν» (Ἄποκ. 21,3).

40. Ἐγὰ ἀπὸ τὰ πιὸ οὐσιώδη κεφάλαια τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἤδη ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ὑπάρξεως τῆς Ἐκκλησίας ἦταν καὶ ἡ ὁμολογία τοῦ Πνεύματος ὡς ἐνὸς τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ὡς ἀρχῆς τῆς ἀναγεννήσεως καὶ ἀνακαινίσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Παῦλος υπογραμμίζει κάθε του λέξη ὅταν λέγει: «Ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλάνθρωπία ἐπεφάνη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ, ὧν ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀγκαίνωσεως Πνεύματος ἁγίου, οὗ ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ἵνα δικαιοθέντες τῇ ἐκείνου χάριτι κληρονόμοι γενώμεθα κατ' ἐλπίδα ζωῆς αἰωνίου» (Τίτ. 3, 4-7).

(Συνεχίζεται)

Ἀπόδοση ἀπὸ τὰ ἀγγλικά
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΛΑΙΜΟΠΟΥΛΟΣ

Μόλις ἐνυκλοφόρησε
ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις Ἀποστολικῆς Διακονίας

Μάρκου Α. Σιώτη
Ὁμοτ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν(μίου) Ἀθηνῶν

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΑ
ΤΩΝ ἹΕΡΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

Ἀπευθυνθῆτε: Ἀποστ. Διακονία, Γασιῶν 1,
115 21 Ἀθήνα — Δραγατσανίου 2 — πλατ.
Κλαυθμῶνος. Τηλ. 7228.008, 3228.637.

ΑΙ ΑΠΟΦΕΙΣ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΤΟΥ ΕΞ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΕΤΡΑΦΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΛΕΣΒΙΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ*

Κατ' αὐτήν τὴν ἐποχὴν, ἐποχὴν ὅτε εἶχε κορυφωθῆ ἢ κατὰ τῆς ἐκκλησι. μουσικῆς βαρυθυμία, «πρῶτη ἢ κοινότης τῶν ἐντοπιῶν Ἑλλήνων (ἐν Βιέννῃ) ἐξωμάλισεν ὅλα τὰ μέχρι τοῦδε ἐμπόδια καὶ ἥνοιξεν τὴν ὁδὸν τῆς προόδου καὶ τῆς μεταρρυθμίσεως»¹⁶ σημειοῖ ὁ Α. Παλλατίδης. Ὁ δὲ Ἰωάννης Χ. Ν. Χαβιαρᾶς ἀναφέρει ὅτι «περὶ τὸ 1843 ἐγένετο ὀλιγοχρόνιος εἰσαξις τετραφώνου τινὸς μουσικῆς εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀγ. Νικολάου ἐν Τεργέστη» καὶ ὅτι εἰς τὴν μεταρρυθμίσιν προηγήθη ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ «τῶν Ἰονικῶν νήσων»¹⁷.

Εἰδικώτερον ἡ Κοινότης τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐσύστησε τριμελῆ ἐπιτροπὴν ἀποτελουμένην ἀπὸ τοῦς Γεωργίου Μάρτυρ, Α. Ν. Νικαρούσην καὶ Κωστ. Μ. Κούρτην, ἀπαρὰ τῶν ὁποίων διετάχθη ὁ Ἰωάννης Χαβιαρᾶς¹⁸ νὰ δώσῃ εἰς τὸν παρ' αὐτῶν ἐκλεχθέντα Εὐρωπαῖον μουσικοδιδάσκαλον Β. Ῥανδχάρτιγγερ¹⁹, τὰ ἀναγκαῖα ἄσματα διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς τελετὰς ἅτινα καὶ λαμβάνων γεγραμμένα εἰς εὐρω-

παϊκὴν γραμμὴν καὶ διατηρῶν ἀνοθεύτους τὰς εἰς αὐτὸν διδομένας μελωδίας, ἔθετε ταῦτα εἰς τετραφώνον.

Κατὰ πρότασιν τοῦ Ἰωάννου Χαβιαρᾶ ἐκρινεν εὐλόγον ἢ σεβαστὴ Κοινότης νὰ περιορίσῃ τὴν τετραφώνον μουσικὴν ταύτην α) εἰς μόνην τὴν Λειτουργίαν, καὶ ταύτην ἀπὸ τοῦ, Ἅγιος ὁ Θεὸς... β) εἰς τινὰς ἀκολουθίας τῆς μεγάλης ἑβδομάδος· γ) εἰς δύο ἑσπερινοὺς τοῦ Πάσχα, καὶ τῆς Πεντηκοστῆς, καὶ δ) εἰς τὰς ἐπικηδεῖους τελετὰς· τὰς δὲ λοιπὰς ἱεροπραξίας καὶ τελετὰς νὰ ἐκτελῆ διὰ τῆς ἀρχαίας μουσικῆς.

Ἡ πρώτη εἰσαξις εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐγένετο τῷ 1844 τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα. Τὴν δὲ ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, καθ' ἣν ἐπετελεῖτο ἡ ἑορτὴ τῆς ἐκκλησίας τῆς Κοινότητος, καθιέρωσε καὶ ἠλόγησε τὴν μουσικὴν ἢ ἀνωτάτη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ πάντων τῶν ἐν τῷ Κράτει τῆς Αὐστρίας Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν, ἡ Αὐτοῦ Ἐξοχότης ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Μητροπολίτης Καρλοβίτζης Κύριος Ἰωσήφ, ἱεουργήσας δι' αὐτῆς²⁰.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἡ Κοινότης τοῦ ἁγίου Γεωργίου συνεκάλεσεν Γενικὴν Συνέλευσιν (30-5-1844) ὅπου «ἐγένετο πρότασις διὰ τὴν εἰσαξίν τῆς νέας ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, καὶ κατὰ τὴν ψῆφον τῶν πλειοτέρων ἀπεφασίσθη νὰ εἰσαχθῆ ἡ νέα μουσικὴ ὡς εἰσήχθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας Τριάδος»²¹.

Ἡ ἐκλεγείσα τετραμελὴς ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἀπὸ τοῦς Ἰωάννην Νάντζον, Μιχ. Οἰκονόμου, Κων. Χρηστομάνου, Θεμ. Μεταξᾶ ἀνέθεσεν τὸ ἔργον τῆς

* Σύνδεγμα ἐκ τῆς σελ. 170 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5 τεύχους.

16. Ἰδ. Ἀναστασίου Παλλατίδου, Ἑπιμνημα... ἐνθ' ἀν. σ. 50. Πρὸς Π. Ε. Φορμόξην, Οἱ χορωδιακῆς... ἐνθ' ἀν. σ. 47 σημ. Θεμιστοκλέους Πολυκράτους, Ἡ τετραφώνος... ἐνθ' ἀν. σ. 12. Διονυσίου Α. Φαριζανοῦ, Ἡ Βυζαντινὴ... ἐνθ' ἀν. σ. 22-23. Τοῦ ἀδελφοῦ, Βυζαντινῶν, Μουσικῆ... ἐνθ' ἀν. σ. 1156.

17. Ἰδ. Ἰωάννου Χ. Ν. Χαβιαρᾶ, Ἕμνοι τῆς Θείας καὶ Ἱερᾶς Λειτουργίας Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου ὡς καὶ οἱ τοῦ Μεγάλου Ἀγιοσμοῦ τῶν Θεοφανείων. Ἐν Βιέννῃ 1848, Πρόλογος σ. 5. Πρὸς Παναγιώτου Γριτσάνη, Περὶ τῆς τῶν Ἰονίων νήσων ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, «Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον» Μαρίνου Βρεττοῦ (1868), σ. 325-336. Μάρκου Φ. Δραγούμη, Ἡ Αὐτικίζουσα ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ μας στὴν Κρήτη καὶ στὰ Ἑπτάνησα, «Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λογογραφικῆς Ἐταιρείας», τ. ΑΑ' (1976-78), σ. 272-293.

18. Ὁ Ἰωάννης Χ(ατζη)Ν(ικολάου) Χαβιαρᾶς ἀναφέρεται εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἔργου «Ἕμνοι τῆς Θείας Λειτουργίας...» τοῦ 1848 ὡς «Καθηγητῆς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς εἰς τὴν ἐν Βιέννῃ Ἑλλην. Σχολῆν, πρῶτος φάλης τῆς ἐν τῇ Μητροπόλει ταύτῃ ἐκκλησίας (Ἀγ. Τριάδος) τῆς τῶν Κ. Β. Ἑπηκῶν τῆς Κοινότητος, μέλος διαφόρων φιλολογικῶν, φιλαρμονικῶν καὶ φιλεκπαιδευτικῶν Ἐταιρειῶν». Ὁ δὲ BENEDIKT RANDHARTINGER εἰς μὲν τὴν ἔκδοσιν τοῦ 1844 τοῦ ὡς ἄνω ἔργου ἀναφέρεται ὡς «ὑποδιευθυντῆς τῆς τῶν ἐν Βιέννῃ ἀνακτορίων Κ. Β. Καπέλλης, ἱππεῖς (sic) τοῦ Ἀτάγματος τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου», καὶ εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ 1848 ὡς Καθηγητῆς τῆς μουσικῆς Σχολῆς παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ Κοινότητι τῶν Κ. Β. Ἑπηκῶν, πρῶτος ὑποδιευθυντῆς τῆς τῶν ἐν Βιέννῃ Ἀνακτορίων Κ. Β. Καπέλλης, καὶ ἱπποτῆς τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου.

19. Περὶ τοῦ BENEDIKT RANDHARTINGER καὶ τοῦ Ἰωάννου Χ. Ν. Χαβιαρᾶ Ἰδ. Π. Ε. Φορμόξην, Οἱ χορωδιακῆς... ἐνθ' ἀν. σ. 47, 48, 64, 68 κ.λ. Πρὸς Α. Π. Ι., Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ τῆς ἐν Βιέννῃ Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας

τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἐφ. «ΑΘΗΝΑ», ἀρ. 1168/1844, σ. 3. Ἀνωνύμου, Περὶ τῆς παρ' ἡμῶν... ἐνθ' ἀν. σ. 71-73. Εἰσαξιῶν τοῦ Θεοφάνους, Ἀρχιμανδρίτου, Περὶ τῆς μουσικῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ ἰδίως τῆς ἐκκλησιαστικῆς, ἐν Τεργέστη 1875, σ. 6-10. Γεωργίου Ι. Παπαδόπουλου, Συμβολαί... ἐνθ' ἀν. σ. 351-354. Τοῦ ἀδελφοῦ, Ἱστορικῆ... ἐνθ' ἀν. σ. 206-207. Θεμιστοκλέους Πολυκράτους, Ἡ τετραφώνος... ἐνθ' ἀν. σ. 15-16. Σωφρονίου Εἰσαξιῶν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ τῆς Ἑλλάδος, Ἐν Ἀθήναις 1921, σ. 10. Ἀποστόλου Βαλλήνδρα, Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὴν τελευταίαν 150ετίαν, Ἀθήναι 1972 (ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περ. «Ἐκκλησία»), σ. 11. Γ. Σκλάβου, Ἡ πολυφώνος μουσικὴ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, Μ.Ε.Ε. Ἀθήναι: (ξ.ἔ.) τ. 1, σ. 160α-6.

20. Ἰδ. Ἰωάννου Χ. Ν. Χαβιαρᾶ, «Ἕμνοι...» ἐνθ' ἀν. σ. 6.

21. Ἰδ. Π. Ε. Φορμόξην, Οἱ χορωδιακῆς... ἐνθ' ἀν. σ. 48-49.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Σημαντικαὶ συνομιλίαι.

Μετὰ πολλῆς χαρᾶς τὸ ἀπανταχοῦ τῆς γῆς Χριστιανισμὸν πλήρωμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπιπροσφορήθη τὰς λεπτομερείας τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Μόσχας καὶ Πάσης Ρωσίας κ. Ἀλεξίου Β' εἰς τὸν Παναγιώτατον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην κ. Δημήτριον. Ἡ ἐπίσκεψις αὐτῆ συνεδυάσθη μετὰ σημαντικῶν συνομιλιῶν, τῶν ὁποίων μετέσχον ἐκλεκτὰ στελέχη τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ρωσίας.

Κατὰ τὰς συνομιλίαις ταύτας, ἐν ταῖς ὁποίαις ἦτο πολίτιμος ἡ συμβολὴ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Χαλκηδόνος κ. Βαρθολομαίου καὶ ἄλλων διακεκριμένων

Ἱεραρχῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἀφ' ἐνὸς ἐξήρθη ἡ πνευματικὴ μεταβολή, ἣτις συνετελέσθη ἐν τῇ Σοβιετικῇ Ἐνώσει διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους ἀναγνωρίσεως τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀνακαινιστικῆς δράσεως τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἀφ' ἑτέρου διευπάθη ἀδελφικὴ συμφωνία διὰ τὰς κυρίας κατευθύνσεις τοῦ διορθοδόξου διαλόγου καὶ τῆς συνεργασίας τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς προβολὴν τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν τῷ κόσμῳ. Ἡ συνεργασία αὕτη πρόκειται νὰ πραγματοποιηθῆ διὰ τῆς συντονιστικῆς φροντίδος τῆς Πρωτοθρόνου ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἣτις, μετὰ τὸ Πατριαρχικὸν Συλλεiturγον ἐν τῷ Ἱ. Ναῶ τοῦ Ἁγίου

νέας μουσικῆς εἰς τὸν ἀρχιμουσικὸν Gottfried Preyer²², ὅστις συνεργασθεὶς μετὰ τοῦ Ἀνθίμου Νικολαΐδου²³, εἰς διάστημα τριῶν μηνῶν ἐμελοποίησεν ὅλην τὴν θείαν Λειτουργίαν. Μετὰ σύμφωνον γνώμην τῶν ἱεροσαλτῶν ἀπεφασίσθη παμψηφεί ὑπὸ τῆς Κοινότητος, ὡς σημειοῖ ὁ Νικολαΐδης, «νὰ εἰσαχθῆ ἡ μελωδικὴ αὕτη καὶ κατ' οὐδέν, εἰ μὴ κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν φωνῶν μόνον, τῆς παλαιᾶς διαφέρουσα Λειτουργία, ὅπερ καὶ ἐγένετο θεῖα συνάρσει πρὸς δόξαν Θεοῦ καὶ πρὸς ἐπαινον σύμπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἡ ἕκτη Ὀκτωβρίου (24 Σεπτεμβρίου ἡμετέρου) τοῦ 1844 ἔτους ἦν ἡ ἐπίσημος αὕτη καὶ ἔνδοξος διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν ἡμέρα, καθ' ἣν ἐψάλλομεν δημοσίᾳ πληθούσης τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου τὰ ἄσματα

τῆς θείας Λειτουργίας ἡμῶν εἰς μέλος τετράφωνον μὲν καὶ θελκτικόν, πνέον δὲ ὅπως δι' ὅλου πνεύμα πατριον, καὶ ἐμφαίνον τὸν ἀρχέτυπον τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας χαρακτήρα σῶφον καὶ ἀκέραιον»²⁴. Προηγουμένως ὁ Ἀνθίμος Νικολαΐδης «ἐξ ἰδίων του πόρων καὶ ἰδία αὐτοῦ δαπάνη» ὡς λέγει, «ἐσύστησεν σχολεῖον μουσικὸν εἰς τὴν κατοικίαν του καὶ ἤρχισεν νὰ παραδίδη ἀμισθὶ τὴν φωνητικὴν μουσικὴν. Ἐλαβεν δὲ συνεργὸν τὸν Αὐγουστον Σβόβοδα²⁵, τὸν ὁποῖον μετεχειρίσθη πρὸ ἐτῶν ὡς διδάσκαλον τῆς μουσικῆς, καὶ βοηθεία αὐτοῦ ἐπεξηργάσθη καὶ τινα ἄσματα τῆς ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς εἰς τὸ τετράφωνον²⁶. Ἀφοῦ δὲ ἐμελοποιήθησαν, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Σβόβοδα, τετραφώνως τὰ ἄσματα τῆς ἱεράς Λειτουργίας, ἐξέδωκεν αὐτά²⁷.

(Συνεχίζεται)

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΣ

φιλόλογος - θεολόγος

22. Ὁ GOTTFRIED PREYER, ἀναφέρεται εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἔργου «Ἕμνοι τῆς θείας Λειτουργίας» (ἔκδ. 1845) ὡς Λευθωντῆς τοῦ ἐν Βιέννῃ Μουσικοῦ Διδασκαλείου, Κιθαρῆτης τῆς ἁρμονικῆς καὶ τῆς μελοποιίας καὶ μέλος πολλῶν φιλαρμονικῶν Ἑταιρειῶν.

23. Ὁ Ἀνθίμος Νικολαΐδης, Ἱεροδιάκονος, ἦτο μουσικὸς ἐγκριτῆς τῆς τε ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐθροπαικῆς μουσικῆς, Δ' ἡγίας τοῦ μουσικοῦ χοροῦ τοῦ ἐν Βιέννῃ ναοῦ τοῦ ἁγ. Γεωργίου, διδάξας ἀργότερον τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν εἰς τὴν Ριζάρειον Σχολὴν (1857 - 1860). Περὶ τῶν G. PREYER καὶ Ἀνθίμου Νικολαΐδου, ἰδ. Π. Ε. Φορμολέης, Οἱ χορωδιακῆς... ἐνθ' ἂν. σ. 39, 40, 47, 48 κ.λ. Πρὸς. Α. Π. Γ., Ἐκκλησιαστικὴ... ἐνθ' ἂν. σ. 3. Ἀνω νόμος, Ἐσωτερικὰ, ἐφ. «ΑΘΗΝΑ» ἀρ. 1726/1850, σ. 2γ. Ἀνω νόμος, Διάφορα, ἐφ. «ΑΘΗΝΑ», ἀρ. 1963/1853, σ. 2γ-3ε. Ἀνω νόμος, Περὶ τῆς παρ' ἡμῶν... ἐνθ' ἂν. σ. 73. Γεωργίου Ι. Η. Α. Π. Α. Δ. Ο. Π. Ο. Σ. Συμβολαί... ἐνθ' ἂν. σ. 354. Θεμιστοκλέους Πολυκράτους, Ἡ τετράφωνος... ἐνθ' ἂν. σ. 14-15. Σωφρονίου Εδουάρτου, Ὁ ἐν Βιέννῃ ναός... ἐνθ' ἂν. σ. 367. Κωνσταντίνου Α. Π. Α. Δ. Ο. Π. Ο. Σ. Τὸ μουσικόν... ἐνθ' ἂν. σ. 9-10. Α. Π. Ο. Σ. Β. Α. Λ. Η. Ν. Δ. Ρ. Α., Ἡ ἐκκλησιαστικὴ... ἐνθ' ἂν. σ. 11. Γ. Σ. Α. Β. Ο. Σ., Ἡ πολύφωνος... ἐνθ' ἂν. σ. 460α. Ν. Α. Χ. (Ρ. Ο. Σ. Ο. Σ. Ο. Σ.), Νικολαΐδης Ἀνθίμος, ΜΕΕ τ. ΙΗ' σ. 303ε.

24. Ἰδ. Ἀνθίμου Νικολαΐδου - G. PREYER, Ἕμνοι τῆς θείας καὶ ἱεράς Λειτουργίας, Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας 1845, σ. 6.

25. Ὁ AUGUST SWOBODA ἦτο μουσικοδιδάσκαλος καὶ ἀρχιμουσικὸς εἰς στρατιωτικὴν μουσικὴν, παρέδιδε δὲ μαθήματα μουσικῆς. Ἀπ' αὐτὸν ὁ Νικολαΐδης ἐδιδάχθη τὴν γενικὴν θεωρίαν τῆς ἐθροπαικῆς μουσικῆς. Περὶ αὐτοῦ ἰδ. Π. Ε. Φορμολέης, Οἱ χορωδιακῆς... ἐνθ' ἂν. σ. 41 κ.λ. Α. Π. Γ. Ἐκκλησιαστικὴ... ἐνθ' ἂν. σ. 3. Θεμιστοκλέους Πολυκράτους, Ἡ τετράφωνος... ἐνθ' ἂν. σ. 14 σημ. Γ. Σ. Α. Β. Ο. Σ., Ἡ πολύφωνος... ἐνθ' ἂν. σ. 460α.

26. Ἰδ. Ἀνθίμου Νικολαΐδου - G. Preyer, Ἕμνοι... ἐνθ' ἂν. σ. 5.

27. α' Ἕμνοι τῆς θείας καὶ ἱεράς Λειτουργίας τονισθέντες ὑπὸ τοῦ Ἱεροδιακόνου Ἀνθίμου/ Νικολαΐδου/ τοῦ γαυροῦ, καὶ συνοδευθέντες μετὰ τὰς λοιπὰς τρεῖς φωνὰς καὶ μετὰ τὸ κλειδοκύμβαλον ὑπὸ τοῦ μουσικοδιδασκάλου Αὐγουστοῦ Σβόβοδα/. Καὶ ἐκδοθέντες ὑπὸ τοῦ ἰδίου διὰ συνδρομῆς τῶν φιλομούσων ὁμογενῶν, ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας 1844.

Γεωργίου ἐν Φανάριῳ, ἐχαρακτηρίσθη, ὑπὸ τοῦ Ρώσου Πατριάρχου, ὡς «Μήτηρ» τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας.

Ὁ διορθόδοξος διάλογος.

Ἐν συνεχείᾳ πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἐν ἄρθρῳ, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη εἰς ἀθηναϊκὴν ἐφημερίδα, τινίζεται διὰ τὸ ἀναγκαιότητα διορθόδοξος διάλογος «δὲν πρέπει νὰ διεξάγεται μόνον περιστατικῶς σὶὰ περιθώρια τῶν οἰκουμενικῶν καὶ διεκκλησιαστικῶν συνεδρίων, τὰ ὁποῖα ὁμολογουμένως ἔδωσαν στοὺς Ὁρθοδόξους εὐκαιρίες καὶ δυνατότητες ἐπαφῆς. Εἶναι καιρὸς νὰ ἐπιταθῇ ἡ προσπάθεια πρὸς ἄρσι τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἐμποδίων, πὸν ἐπιπροσθῶν στὴν ἐνεργοποίησι καὶ ἀνανέωσι τῆς πανορθόδοξου συνοδικῆς παραδόσεως».

Ἐπομένως «ἡ προσπάθεια, πὸν ἀξιειπαίνως καταβάλλεται τὰ τελευταῖα χρόνια τόσον ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, ὅσον καὶ μὲ τὶς ἐπαφὰς τῶν Προκαθημένων καὶ ἄλλων ἐκπροσώπων τῶν ἐπὶ μέρος Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, πρέπει νὰ συνεχισθῇ καὶ συστηματοποιηθῇ. Ὅλοι οἱ Ὁρθόδοξοι πρέπει νὰ ἔχουν ὡς πρότυπο τὴν παλαιοχριστιανικὴ ἐνότητα, πὸν ἐπιτυγχάνουσι μὲ τὸ συνοδικὸ σύστημα καὶ μὲ τὴν συνεχῆ προσωπικὴ ἐπαφή, τὶς ἀδελφικὰς ἐπισκέψεις καὶ τοὺς διαλόγους τῶν ἐκπροσώπων τῶν Τοπικῶν Ἐκκλησιῶν».

Τὸ μνημονευθὲν ἄρθρον καταλήγει ὡς ἐξῆς: «Τὴν ἐπίτευξι τῆς παλαιοχριστιανικῆς ἐνότητας πρέπει νὰ ἐπιδιώκουν οἱ διορθόδοξοι ἐπαφὰς καὶ συναντήσεις, γὰρ νὰ ἡμπορέσῃ ἡ Ὁρθοδοξία νὰ μεταδώσῃ στὴν —ὑπὸ ἔννοιαν— Ἐυρώπη καὶ στὸν κόσμον ὀλόκληρον τὸ λυτρωτικὸ μῆνυμά της κατὰ τρόπον πειστικὸν καὶ ἀποτελεσματικόν. Ἐλπιδοφόρο βῆμα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν ὑπῆρξε καὶ ἡ εὐλογημένη καρποφόρος συνάντησις σὶὰ Φανάρι τῶν Προκαθημένων καὶ ἐκπροσώπων τοῦ Σεβ. Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας».

«Πρῶτος μεταξὺ ἴσων».

Τὰ λεχθέντα εἰς τὰς δύο προηγουμένας παρατηρήσεις μας διαφωτίζονται καλύτερον διὰ τῆς προσφάτου συνεντεύξεως τοῦ Παναγιωτάτου Πατριάρχου κ. Δημητρίου, ἐν τῇ ὁποίᾳ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ὁ Προκαθημένος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διὰν ἠρωτήθη περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὰς λοιπὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, ἀπήγησεν εὐδυνόπως καὶ λίαν σαφῶς ὡς ἐξῆς:

«Ὅπως εἶναι γνωστὸν, ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι ἡ καὶ

ἐξοχὴν Ἐκκλησία τῆς παραδόσεως καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἱερῶν Κανόνων τῆς ἀδαιρέτου Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὴν παράδοσιν, λοιπόν, καὶ τοὺς κοινούς Ἱεροὺς Κανόνας τῶν Χριστιανῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, καθ' ὅλην τὴν πρώτην χιλιετίαν, ἡ θέσις τοῦ Πατριαρχείου ἦτο σαφῶς καθωρισμένη καὶ σταθερὰ εἰς τὰ πλαίσια τῆς Πενταρχίας. Κατὰ τὴν τάξιν τῆς Πενταρχίας ταύτης, ὁ Πάπας Ρώμης, ὅστις δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀποσχισθῆ ἀπὸ τῶν λοιπῶν Πατριαρχείων, ἦτο «πρῶτος μεταξὺ ἴσων»... Μετὰ τὸ σχίσμα τοῦ 1054, τὴν θέσιν τοῦ «πρῶτου μεταξὺ ἴσων», κατέλαβεν, ὡς ἦτο φησικόν, ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως... Ἐν τούτοις, τὸ «πρῶτον» τοῦτο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου νοεῖται ὅχι ἐν τῇ ἐννοίᾳ κοσμικοῦ προβαδίσματος, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὡς πρωτεῖον διακονίας καὶ μαρτυρίας.

«Τὰ δύο ταῦτα ἱερώτατα λειτουργήματα ἐν μέσῳ τοῦ ὅλου συστήματος τῶν Ἁγιοτάτων Ὁρθοδόξων Ἀυτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν καὶ χάριν τῆς παγχοριστιανικῆς ἐνότητος, ἀσκεῖ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διὰ θεοφιλῶν πρωτοβουλιῶν καὶ ἀγρύπνου συντονισμοῦ τῶν Ὁρθοδόξων δυνάμεων πρὸς ἐξισορροπησιν διαφόρων τάσεων ἢ ἄρσιν ἐντάσεων, ὥστε νὰ προσωθῆται, κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, ἡ εἰρήνευσις καὶ καταλλαγὴ τῶν ἀνθρώπων μεταξὺ τῶν καὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ».

Ἀλληλοπεριχώρησις Ἐκκλησίας καὶ Θεολογίας.

Τὸ ἐκ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Κορίνθου ἀποσταλὲν εἰς ἡμᾶς Χρονικόν, ὅπερ δημοσιεύεται εἰς ἄλλην σελίδα τοῦ παρόντος τεύχους τῆς «Ἐκκλησίας», ἐπεθυμίζει διὰ ἢ εἰς Ἐπίτιμον Διδάκτορα ἐπαξία προσφάτως ἀνακήρυξις τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κορίνθου κ. Παντελεήμονος ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν προσετέθη εἰς τὰς πρότινων ἐβδομάδων γενομένης παρουσίας ἀνακηρύξεις εἰς Ἐπίτιμους Διδάκτορας τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Κοζάνης κ. Διονυσίου καὶ Μεσσηνίας κ. Χρυσοστόμου.

Ἡ τιμητικὴ αὕτη διάκρισις πρὸς τοὺς τρεῖς διακεκομμένους Μητροπολίτας τῆς κοσμομένης ὑπὸ πολλῶν ἐκλεκτῶν Ἱεραρχῶν Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπενεμήθη, μετ' ἀπόφασιν τοῦ ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ Τμήματος Θεολογίας, πρὸς ἔξαρον τῆς λαμπρᾶς ποιμαντικῆς, θεολογικῆς, συγγραφικῆς, κοινωνικῆς καὶ

οικουμενικῆς των δράσεως καὶ διὰ τοὺς ἀγῶνάς των ὑπὲρ τῆς κανονικότητος τῆς Ἐκκλησίας.

Αἱ ἐκδηλώσεις αὗται, ὡς καὶ ἡ ἀπονομὴ τοῦ τίτλου τοῦ Ἐπιτίμου Διδάκτορος καὶ εἰς διαπρεπεῖς Σεβ. Ἱεράρχας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (κατὰ σειράν Μύρων κ. Χρυσόστομον, Ἀμερικῆς κ. Ἰάκωβον, Ἑλβετίας κ. Δαμασκητὸν καὶ Χαλκηδόνος κ. Βαρθολομαῖον), οἵτινες διὰ παρομοίας δράσεως προβάλλουν διεθνῶς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ὑπεργράμμισαν τὸ γεγονός τῆς ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ ἀλληλοπεριχωρήσεως Ἐκκλησίας καὶ Θεολογίας.

Ἡ Ἰ. Μονὴ Ὁσίου Νικάνορος (Γρεβενῶν).

Μία ἐκ τῶν ὠραιότερων καλλιτεχνικῶν ἐκδόσεων τῶν τελευταίων μηνῶν εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Γρεβενῶν κ. Σεργίου Π. Σιγάλα ἐκδοθὲν ἔργον «Ἡ Ἱερά Μονὴ τοῦ Ὁσίου Νικάνορος (Ζάβοροδας) καὶ τὸ κειμηλιοφυλάκιον αὐτῆς» (Γρεβενά 1991).

Τὸ λαμπρὸν τοῦτο ἔργον, ὅπερ ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησία», εἰς πολλὰς συνεχείας, ἐξεδόθη νῦν αὐτοτελῶς διὰ τῆς χορηγίας τοῦ Ὑπουργοῦ Μακεδονίας - Θράκης καὶ τοῦ βιοτέχρου κ. Ἰωάννου Ρέντα καὶ περιέλαβε πλῆθος καλλιτεχνικῶν φωτογραφιῶν τοῦ κ. Νικολάου Μαγγίνα, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ περισσότεραι εἶναι ἔγχρωμοι. Τὴν ὅλην ἐπιμέλειαν καὶ ἐπιστάσιαν τῆς ἐκδόσεως εἶχεν ὁ κ. Εὐάγγελος Λέκκος, ἐνῶ τοῦ μονιᾶς καὶ τῆς μακέτας τοῦ ἐξαφύλλου ἐπεμελήθη ὁ κ. Δημήτριος Ζαχαροδῆμος.

Τὸ ἔργον τοῦτο ἀφ' ἐνὸς προβάλλει τὴν ἱεράν μορφήν τοῦ Ὁσίου Νικάνορος, ἀφ' ἑτέρου παρουσιάζει τοὺς ἐν τῇ Ἰ. Μονῇ τῆς Μεταμορφώσεως σφριζομένους προγονικοὺς θησαυροὺς καὶ τρίτον γενικώτερον καθιστᾷ σαφές, ὅτι αἱ Ἱεραὶ Μοναὶ ἀπὴρξαν τὰ ἅγια τῶν ἁγίων τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως καὶ οἱ θεματοφύλακες τῶν πνευματικῶν μας παραδόσεων, ὡς καὶ ἐθνικὰ προπύργια. Συγκεκριμένως ἡ ὑπὸ τοῦ βιβλίου προβαλλομένη Ἰ. Μονὴ «χωρὶς ἀμφισβήτησιν, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς σκλαβιάς, ὑπῆρξε διὰ τὴν Μακεδονίαν ὁ μοναδικὸς τηλαυγῆς γάρος, ὁ ἀείποτε φωτίζων καὶ ἐξαγγέλλων τὰς ἐλπίδας καὶ τοὺς δραματισμοὺς τῶν ὑποδούλων Χριστιανῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν ἐλευθερίαν των. Ἐκράτησε, μὲ τὸν ὅσιον Νικάνορα, ἀνημμένην τὴν φλόγα τῆς Πίστεως εἰς τὴν συνείδησιν τῶν προγόνων μας, ἀποτελεῖ δὲ ἕως τῆς σήμερον ἐν ἀπὸ τὰ πλέον περισημενα κοσμήματα τῆς περιοχῆς» (σ. 8).

Ἐκτὸς τῆς ἀναφορᾶς τοῦ Σεβ. συγγραφέως εἰς

τὰ κατὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς σεβασμίας Μονῆς καὶ τὴν βιογραφίαν τοῦ Ἁγίου καὶ Κτίτορος αὐτῆς, γίνεται ὑπ' αὐτοῦ εὐσυνείδητος περιγραφή τῶν ἐν τῷ Κειμηλιοφυλάκιῳ αὐτῆς «διασωθέντων» παιραιοχρικῶν σιγγιλλίων καὶ φιομανίων, περγαμηνῶν, κωδίκων, χειρογράφων καὶ λοιπῶν ἐντύπων, βιβλίων παλαιῶν ἐκδόσεων, ἱερῶν εἰκόνων καὶ πλῆθος λειτουργικῶν ἀντικειμένων, ἀπάντων ἔργων ἀξιολόγων διὰ τὴν τεχνιοτροπίαν, τὴν κομψότητα καὶ τὸ περιεχόμενον των» (σ. 7).

Ὁφείλονται εἰς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Γρεβενῶν κ. Σέργιον ἔπαινοι καὶ συγχαρητήρια ἴσους διὰ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος λαμπρὰν μελέτην καὶ ἐκδοτικὴν του πρωτοβουλίαν, ὅσον διὰ τὰς προηγηθείσας ἀνυστάκιους προσπάθειας αὐτοῦ πρὸς διάσωσιν, συντήρησιν καὶ ἀναδιοργάνωσιν τῆς Ἰ. Μονῆς καὶ πρὸς ἀποκατάστασιν ἐν τῷ χώρῳ τοῦ σκενοφυλακίου τάξεως, καθαριότητος, ἀσφαλείας καὶ συνθηκῶν καταλλήλων διὰ τὴν φύλαξιν καὶ διατήρησιν τῶν ἐν αὐτῷ θησαυρῶν.

Ἀξιέπαινον ἔγγραφο.

Ὁρθῶς ἐπαινεῖται τὸ ἔγγραφο τῆς «Συντονιστικῆς Ἐπιτροπῆς Ὁρθοδόξων καὶ Ἐθνικῶν Σωματείων Ἀττικῆς» πρὸς τὴν Γενικὴν Διεύθυνσιν ΗΛΠΑΠ (Ἡλεκτροκινήτων Λεωφορεῖων), διὰ τοῦ ὁποίου ἐπισημαίνονται ἀφ' ἐνὸς μία ἀξία συγχαρητηρίων θετικῆ ἐνέργεια τῶν ΗΛΠΑΠ καὶ ἀφ' ἑτέρου μία ἀρνητικὴ στάσις αὐτῶν καὶ τοῦ ΟΑΣ (Ὁργανισμοῦ Ἀστικῶν Συγκοινωνιῶν).

Ἡ θετικὴ ἐνέργεια εἶναι ἡ πρωτοβουλία τῶν ΗΛΠΑΠ νὰ τοποθετήσουν εἰς πάντα τὰ ὀχήματα, ὑπεράνω τῆς θέσεως τοῦ ὁδηγοῦ, καλλιτεχνικὴν ἐκ μεταλλοῦ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. Ὡς τονίζεται ὑπὸ τοῦ μνημονευθέντος ἔγγραφου, «αἰτίους δραστηριότητες θετικῶς συμβάλλουν πρὸς διάσωσιν τῆς ἀνεκτιμήτου πολιτιστικῆς μας κληρονομίας, διὰ νὰ δύνανται ἔτσι νὰ βλέπουν καὶ νὰ ἐνθυμοῦνται Ἕλληνες καὶ ξένοι ἐπιβάτες, ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἡ φωτοδότρα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ Ὁρθοδοξία ἡ μόνη ἐλπίς τοῦ κόσμου».

Ἡ ἀρνητικὴ στάσις τῶν ΗΛΠΑΠ καὶ τοῦ ΟΑΣ εἶναι, ὅτι, παρὰ τὰς ἐπανεπιλημμένας διαμαρτυρίας πλῆθους Ἑλλήνων Χριστιανῶν, αἱ κάποιαι τῶν ἀπεριορίστων διαδρομῶν ἐξακολοθοῦν, ὡς μὴ ὄφελε, νὰ ἐπιδεικνύουν τὸ σύμπλεγμα 666, ὅπερ, κατὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἀντίχριστον.

«Ἀξία βράβευσις».

Ὁ συνεργάτης τοῦ περ. «Ἐκκλησία» κ. Παντε-

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

τῆς Τρίτης 16 Ἀπριλίου 1991

Συνήλθε τὸ πρωὶ ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. ΣΕΡΑΦΕΙΜ ἢ Διαρκῆς Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος στὴν πρώτη τακτικὴ συνεδρία τῆς γιὰ τὸν μῆνα Ἀπρίλιο καὶ ἀποφάσισε:

α) Τὴ σύγκληση τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τὴν Πέμπτη 2 Μαΐου 1991 γιὰ νὰ ἐπιληφθεῖ τοῦ ἐκκρεμοῦντος ἐκκλησιαστικοῦ θέματος.

β) Τὴν ἀποστολὴ τηλεγραφημάτων σὲ ὅλους τοὺς Σεβ. Μητροπολίτες τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος προκειμένου νὰ δηλώσουν ἂν παραχωροῦν τμῆμα τῆς Ἱ. Μητροπόλεως τῶν γιὰ τὴν ἰδρυση νέων Ἱ. Μητροπόλεων.

γ) Τὴν ἀποστολὴ τηλεγραφημάτων πρὸς τοὺς Ἀρχηγούς τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν γιὰ τὴν εὐαισθητοποίηση τῆς παγκόσμιας κοινῆς γνώμης στὸ πρόβλημα τοῦ δοκιμαζομένου κουρδικοῦ λαοῦ καὶ τὴ συμπαράσταση πρὸς αὐτόν.

*
Ἀναχωρεῖ αὐριο τριμελὴς ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀποτελουμένη ἀπὸ τὸν Σεβ. Μητροπολίτη Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἀνθιμο καὶ τοὺς Αἰδ. Πρωτοπρεσβυτέρους π. Στέφανο Ἀθραϊμῆ καὶ Ἀναστάσιο Βλαθιανὸ γιὰ τὸ Λονδίνο, ὅπου θὰ παρα-

στεῖ στὶς τελετὲς γιὰ τὴν ἐνθρόνιση τοῦ νέου Πριμᾶτου τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας.

*

Ἀφίχθηκε ἀπὸ τὸ Κάιρο σήμερα ὁ Μακ. Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κ. Παρθένιος. Στὸ ἀεροδρόμιο τοῦ Ἑλληνικοῦ τὸν ὑποδέχθηκε ἐκ μέρους τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Δωδώνης κ. Χρυσόστομος. (Ἀπὸ τὸ Γραφεῖο Τύπου τῆς Ἱ. Συνόδου)

Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΥΠΟΥ

τῆς Πέμπτης 18 Ἀπριλίου 1991

Κατὰ τὴ διάρκεια Συνέντευξης Τύπου στὸ Ξενοδοχεῖο «Κάιρο Σίτυ» τὴν Πέμπτη 18 Ἀπριλίου, ὥρα 5.30 μ.μ., παρουσιάσθηκαν τὰ προγράμματα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν γιὰ τὸν χειμαζόμενον Κουρδικὸ λαό:

α) Μὲ ἐντολὴ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ τὰ Ἑνοριακὰ Φιλόπτωχα Ταμεία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς συγκεντρῶνουν τρόφιμα (κατὰ προτίμηση λάδι, γάλα, μακαρόνια καὶ ὄσπρια), τὰ ὁποῖα θὰ σταλοῦν μέσῳ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ στοὺς Κούρδους. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι νὰ βοηθήσουν πρέπει νὰ ἀπευθύνονται στὶς Ἑνορίες τους, πού θὰ προωθήσουν τὴ βοήθεια στὶς ἀποεῆκες τοῦ Ε.Ε.Σ.

β) Ἀπὸ τὸν περασμένο Νοέμβριο, κάθε Δευτέρα

τῆς Πάσχος εὐσιτόχως μᾶς ἀπέστειλε ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον τὸ ἐξῆς σχόλιον, τὸ ὁποῖον δημοσιεύομεν αὐτούσιον:

Μεταξὺ τῶν προσφάτως βραβευθέντων ὑπὸ τῆς «Ἑλληνικῆς Ἐταιρείας Χριστιανικῶν Γραμμάτων» ἐπάρχουν ἀρκετοὶ ἀξιόλογοι ἐργάται τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης. Χωρὶς καμμίαν διάθεση διακρίσεως, θέλομεν νὰ ὑπογραμμίσωμεν τὴν παρουσίαν μεταξὺ αὐτῶν, διακεκομμένων ὄντως καὶ κορυφαίων λογοτεχνῶν καὶ διανοουμένων, ὡς εἶναι οἱ κύριοι Νικηφόρος Βρετιάκος, Νικόλαος Μάρτης καὶ Κώστας Ε. Τοιρόπουλος, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπενεμήθησαν Εἰδικὰ Τιμητικὰ Βραβεῖα. Εἰς τὸν γνωστότατον ποιητὴν καὶ Ἀκαδημαῖκόν κ. Νικ. Βρετιάκον ἀπενεμήθη τὸ Βραβεῖον Λογοτεχνίας, «διὰ τὴν ἐλληνικότητα, τὴν ἀγάπην, τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα καὶ τὸ πνευματικὸν φῶς, πὸν διαπνέει τὴν ποίησίν του». Εἰς τὸν κ. Νικ. Μάριον ἀπενεμήθη τὸ Βραβεῖον Ἐθνικῆς Προσφορᾶς, «διὰ τὴν ἐξαίρετον συμβολὴν του εἰς τὴν ἀποκατά-

στασιν διεθνῶς τῆς περὶ τῆς ἐλληνικότητος τῆς Μακεδονίας ἱστορικῆς ἀληθείας». Εἰς τὸν κ. Κ. Ε. Τσιρόπουλον, ὡς διευθυντὴν τοῦ λαμπροῦ περιοδικοῦ «Ἐθνότης» τὸ Βραβεῖον τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων», διὰ τὴν ἔξοχον διακονίαν τοῦ νεοελληνικοῦ στοχασμοῦ, ἴσσον διὰ τῶν ἰδίων ἔργων, ὅσον καὶ διὰ τῆς ἰδιαίτερας ὑψηλῆς πνευματικῆς ποιότητος τῶν περιεχομένων τῆς «Ἐθνότητος». Εἰς τὴν τελετὴν, ὅπου παρέστησαν πολλοὶ πνευματικοὶ ἄνθρωποι καὶ λογοτέχναι, ὠμίλησαν ἐκ μέρους τῆς Κοιτικῆς Ἐπιτροπῆς οἱ κ.κ. Ε. Ν. Μόσχος καὶ Ν. Ἀρβανίτης, ἀπένευμε δὲ τὰ βραβεῖα ὁ Συγγραφεὺς καὶ Ἀκαδημαῖκός κ. Πέτρος Χάρογος.

Ἐπιθυμοῦμεν νὰ συγχαρῶμεν ἰδιαίτερος βραβεύσαντας καὶ βραβευθέντας, διότι τὰ βραβεῖα ταῦτα δὲν εἶναι ἐκ τῶν συνήθων, ἀποτελοῦν δὲ ὄντως πηγὴν καλῶν ἐλπίδων διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν πραγμάτων τοῦ τόπου μας.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Ἐπισκόπου Διονυσίου Κ. Κυράτσου, Μητροπ. Δράμας, *Σκέψεις και Στοχασμοί, Δράμα 1991*, σσ. 470.

Με τὴ συμπλήρωση 25ετοῦς ἀρχιερατικῆς ζωῆς καὶ δράσεως (1965 - 1990) συνέπεσε ἡ ἔκδοση τοῦ 90οῦ κατὰ σειρὰν ἔργου τοῦ λογίου Μητροπολίτου Δράμας, Σεβ. κ. Διονυσίου. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἀκόμη συλλογὴ ἄρθρων, ὁμιλιῶν καὶ διαλέξεών του, ποὺ συνεκδόθησαν σ' ἕνα καλοτυπωμένο καὶ εὐπαρουσίαστο τόμο 470 σελίδων, κάτω ἀπὸ τὸν χαρακτηριστικὸ καὶ ἐπιτυχημένο τίτλο «Σκέψεις καὶ Στοχασμοί».

Στὸ σύντομο, ἀλλὰ ἐξόχως περιεκτικὸ Πρόλόγό του, ὁ Σεβ. συγγραφεὺς ἐξηγεῖ ὅτι ὅσα περιέχονται

στὸν τόμο «εἶναι καρπὸς σκέψεων καὶ στοχασμῶν. Σκέψεων γεννηθέντων ἐκ τῆς καθ' ἡμέραν παρατηρήσεως προσώπων, πραγμάτων καὶ γεγονότων, ἅτινα ὑποπίπτουν εἰς τὴν ἀντίληψιν παντὸς ἔχοντος ὀφθαλμοὺς διὰ τὰ βλεπῆ καὶ ὠτα διὰ τὰ ἀκούη. Ἀλλὰ καὶ στοχασμῶν ἐνὸς Κληρικοῦ ὅστις πάντοτε προσεπάθει νὰ κατανοήσῃ τὸν κόσμον, ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς αἰωνιότητος...».

Τὸ ὕλικό ποὺ περιέχεται στὸν τόμο αὐτὸ καλύπτει ἕνα μόνο μέρος ἀπὸ τὴν πλοῦσια προσφορά τοῦ Σεβασμιωτάτου, διὰ τοῦ γραπτοῦ καὶ προφορικοῦ λόγου, στὸ διάστημα τῆς διακονίας του ὡς ἱεροκλήρυκος στὴν Ἱερά Μητρόπολη Ἐδέσσης καὶ Ἐπισκόπου στὴ Δρά-

καὶ Πέμπτη ἢ Παρασκευή, μιὰ Ἑνορία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς δίνει χαρὰ στὰ παιδιὰ τῶν Κούρδων προσφύγων Πλ. Βάθης, ποὺ σήμερα ἔχουν φθάσει τὸν ἀριθμὸ τῶν 200, μετὰ τὴν προσφορὰ γλυκισμάτων, γάλακτες, σοκολατῶν κ.λπ. Τὴν Πέμπτη 18 Ἀπριλίου, τὰ παιδιὰ περιποιεῖται ἡ Ἑνορία Μαρμαριώτισσας Χαλανδρίου.

γ) Ὁ Μακαριώτατος ὡς Πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀπήθυνε πρὸς τοὺς Ἀρχηγοὺς τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιστολή, μετὰ τὴν ὁποία τοὺς παρακαλεῖ γιὰ τὴν ἐκδήλωση συμπαραστάσεως πρὸς τὸν Κουρδικὸ λαό.

(Ἀπὸ τὸ Γραφεῖο Τύπου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς)

Ἱερά Μητρόπολις Κορίνθου

Στις 28 Μαρτίου ἐ.ε., στὴν Αἶθουσα Τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἔλαθε χώρα ἡ Ἀνακήρυξις τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κορίνθου κ. Παντελεήμονος Καρανικόλα, σὲ Ἐπίτιμο Διδάκτορα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Στὴν ἐκδήλωση παρευρέθησαν: Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, πολλοὶ Μητροπολίται, ὁ τέως Πρωθυπουργὸς κ. Γρίβας, οἱ Καθηγηταὶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ τῶν δύο Τμημάτων, ὁ βουλευτὴς Κορίνθου κ. Θεόδωρος Κοτοῶνης, ὁ Δήμαρχος Κορίνθου κ. Παναγ. Δασκλειδης, ὁ Δήμαρχος Λουτρακίου κ. Γιάννης Γιωτάκης, ὁ Διοικητὴς τοῦ βου Συντάγματος κ. Βασιλακόπουλος Χρήστος, ὁ Δ)ντὴς Ἀστυνομίας κ. Ἰ. Καπόγιαννης, πλῆθος Κληρικῶν, Μοναχῶν καὶ Λαϊκῶν, ποὺ ἤρθαν νὰ τιμήσουν τὸν Μητροπολίτη.

Ἡ ὅλη ἐκδήλωση εἶχε μιὰ ἐπιβλητικὴ μεγαλοπρέπεια. Οἱ Καθηγηταὶ φορώντας τὴν τήβεννο, συνόδευσαν τὸν Μητροπολίτη στὴν Αἶθουσα. Διαβάσθησαν τὰ ψηφίσματα γιὰ τὴν ἀνακήρυξη. Στὴ συνέχεια δὲ ὁ Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Βλάσιος Φειδᾶς, ἀναφέρθηκε διεξοδικὰ στὴν προσωπικότητα τοῦ Σεβασμιωτάτου, κἀνον-

τας ἀναδρομὴ ἀπὸ τὰ πρῶτα Γυμνασιακὰ του χρόνια μέχρι σήμερα. Ἰδιαίτερα ἀναφέρθηκε στὰ 45 συγγράμματα τοῦ τιμωμένου Μητροπολίτου, τὰ ὁποῖα μέχρι σήμερα ἔχει ἐκδόσει, τὰ περισσότερα τῶν ὁποίων εἶναι Ἐπιστημονικοῦ Θεολογικοῦ περιεχομένου. Ἀναφέρθηκε στὴν Ἑθνικὴ του προσφορά, τόσο στὸν Ἀλβανικὸ πόλεμο, τὴ φυγὴ του στὴ Μέση Ἀνατολή καὶ στὴν Ἀντίσταση. Ἐκανε λόγο γιὰ τὴν πλοῦσια ποιμαντικὴ του δράση στὴ Μητρόπολη Κορίνθου, μετὰ τὴν ἴδρυση καὶ λειτουργία τῶν Εὐαγγῶν Ἰδρυμάτων, καθὼς ἐπίσης καὶ γιὰ τὴ σημαντικὴ του προσφορά στὴν Ἑλλαδικὴ Ἐκκλησία, μετὰ τὶς πάμπολλες συμμετοχὲς του σὲ διορθόδοξα Συνέδρια, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀγῶνες του γιὰ τὴν Κανονικότητα τῶν Ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἰδιαίτερα κατὰ τὴν δικτατορικὴν περίοδον.

Τὴν ἐκδήλωση ἐκλείσει ὁ Μητροπολίτης κ. Παντελεήμων, μετὰ εὐχαριστίες πρὸς ὄλους καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωση μιᾶς σύντομης, ἀλλὰ θαυματοχάστης ἐπιστημονικῆς δικῆς του Πραγματείας, μετὰ τὸν τίτλο: «Ὁ Χριστιανικὸς Μυστικισμὸς παλαιότερα καὶ σήμερα», ποὺ ἀπέσπασε τὰ θερμὰ χειροκροτήματα.

Συγκινητικὴ ἦταν ἡ στιγμή, ὅπου ὁ Κοσμήτωρ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς κ. Ἡλίας Οἰκονόμου, περιέβαλεν τὸν Σεβασμιώτατον μετὰ τὴν τήβεννον τοῦ Καθηγητοῦ.

— Ἡ Ἱερά Μητρόπολις Κορίνθου, τὴ δευτέρῃ ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα, παρέθεσε γεῦμα ἀγάπης σὲ 200 Βορειοηπειρώτες, στὸ προαύλιο τοῦ Καθηδρικοῦ Ναοῦ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου Κορίνθου. Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Κορίνθου κ. Παντελεήμων παρευρέθη στὸ Δεῖπνο καὶ χαιρέτισε ὄλους τοὺς Βορειοηπειρώτες μετὰ θερμὰ λόγια ἀγάπης. Στὴ συνέχεια τὰ παιδιὰ τοῦ Κέντρου Νεότητος τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κορίνθου, χόρευαν παραδοσιακοὺς Ἑλληνικοὺς χορούς. Κατόπιν σηκώθηκαν καὶ χόρευαν μαζί τους καὶ ὄλοι οἱ Βορειοηπειρώτες, σκορπίζοντας συγκίνηση καὶ κέφι.

(Ἐκ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως)

μα. Για τὸ λόγο αὐτὸ καὶ ἡ γλωσσικὴ μορφή ἐνίοτε διαφέρει (καθαρεύουσα - δημοτικὴ), ἐνῶ ἡ κατάταξη σὲ ἕξι ἐνότητες (κεφάλαια) πού ἔγινε μὲ κριτήριο τὸ περιεχόμενο τῶν ὀμιλιῶν, ἄρθρων ἢ διαλέξεων, καὶ ἐπιτυχῆς εἶναι καὶ διευκολύνει τὸν ἀναγνώστη στὴ μελέτη του. Οἱ ἐνότητες εἶναι κατὰ σειράν: Α' Ἰησοῦς Χριστὸς - Θεοτόκος. — Β' Ἡ ἁγία Ἐκκλησία μας. — Γ' Πίστις καὶ Παράδοσις. — Δ' Ἐκκλησία καὶ κόσμος. — Ε' Διανόσεις καὶ Τέχνη. — ΣΤ' Ψαλμικά μηνύματα.

Εἶχα τὴν εὐκαιρία καὶ ἄλλοτε γὰ σημειώσω, ὅτι ὁ Σεβ. Δράμας κ. Διονύσιος, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἔχει γὰ ἐπιδείξει ἀξιολογώτατο συγγραφικὸ ἔργο, ἐπέτυχε γὰ μὴ ἐπαναλαμβάνεται καὶ ὅταν ἀκόμη καταπιάνεται μὲ συγγενῆ μεταξὺ τοὺς θέματα. Ἡ γνώση τῶν θεμάτων, συνδυαζόμενη μὲ τὰ πνευματικά του διώματα καὶ τὸ χάρισμα τοῦ γράφειν, ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παραγωγή κειμένων πού ἀξίζει ὁ κόπος γὰ διαδαστοῦν. Ἀξιοσημείωτο, ἐπίσης, εἶναι καὶ τὸ ὅτι ἡ ἐνασχόλησή του δὲν περιορίζεται στὰ καθαρῶς θεολογικὰ ἢ χριστιανικὰ ζητήματα. Ἡ κοινωνία καὶ τὰ προβλήματα της, ἡ Διάνοση καὶ ἡ Τέχνη, ὁ Ἑλληνισμὸς, οἱ νέοι κ.ἄ. θρῖσκουν στὸ πρόσωπο καὶ τὸν κάλαμο τοῦ Σεβ. κ. Διονυσίου τὸν προσεκτικὸ παρατηρητὴ, τὸν εὐστοχο ἀναλυτὴ, τὸν θαθὺ γνώστη καὶ τὸν ταπεινὸ διάκονο.

Μακάρι ὁ Σεβασμιώτατος γὰ ὀλοκληρώσει σύντομα τὴν παρουσίαση καὶ τῶν ὑπολοίπων ἄρθρων καὶ ὀμιλιῶν του, πού εἶναι ἐγκατεσπαρμένα σὲ διάφορα περιοδικὰ καὶ ἑφημερίδες, «εἰς οἰκοδομὴν τῶν πιστῶν, πρὸς δόξαν τοῦ Παναγίου Θεοῦ».

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΛΕΚΚΟΣ

Μητροπολίτου Δημητριάδος Χ ρ ι σ τ ο δ ο ὕ λ ο υ, ΗΑΘΕΝ Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ! ΒΟΛΟΣ, 28 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1990. Βόλος (χ.χ.), σσ. 72, σχήματος 21X28 ἔκατ.

Εἶναι νωπές, ἀκόμα, οἱ μνήμες ἀπὸ τὴν ἀφιξὴ στὸ Βόλο τῆς Α. Θ. Παναγιώτητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Δημητρίου, τὴν 28η Σεπτεμβρίου 1990. Προερχόμενος ἀπὸ τὸ ἀγιώνυμον Ὅρος καὶ κατευθυνόμενος πρὸς τὰ Μετέωρα, γὰ τὸν ἑορτασμὸ τῆς 600ῆς ἐπετείου ἀπὸ τὴν ἵδρυση τοῦ Μεγάλου Μετεώρου, ἐφθάσε στὸ Βόλο τὸ πρωτὸ τῆς 28ης Σεπτεμβρίου καὶ ἀνεχώρησε μὲ τὴ Συνοδεία του τὸ βράδυ γὰ τὰ Τρίκαλα. Αὐτὲς οἱ λίγες, ἐν τούτοις, ὥρες ἦταν τόσο μεστὲς ἀπὸ ἐκδηλώσεις καὶ λόγους, ἀπὸ γεγονότα καὶ σημασία, πού δύσκολα θὰ μπορούσαν γὰ ἀποτυπωθοῦν στὸ χαρτί, ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ χάρισμα τοῦ γραφίματος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Χριστοδούλου,

τὸ καλλιτεχνικὸ ταλέντο τοῦ παυσ. ἀρχιμ. κ. Θεοκλήτου Κουμαριανοῦ (πρωτοσυγκέλλου) καὶ ἡ γενναία οἰκονομικὴ χορηγία τῆς INTERAMERICAN, πού μᾶς χάρισαν ἕνα ὠραιότατο λεύκωμα, τυπωμένο σὲ ἰλλουστρασιὸν χαρτί, ἐξ ὀλοκλήρου σὲ τετραχρωμία, καθὼς ἀρμόζει στὸ ἱστορικὸ γὰ τὴ Μητρόπολη, τὴν περιοχὴ καὶ τὴν πόλη τοῦ Βόλου μεγάλο Γεγονὸς τῆς ἐπισκέψεως τῆς Κορυφῆς τῆς Ὀρθοδοξίας.

Εὐγλωττος ὁ τίτλος τοῦ λευκώματος «Ἦλθεν ὁ Πατριάρχης!». Καὶ πειστικώτατη ἡ ἐξήγηση πού δίδεται ἀπὸ τὸν σ. στὴ σελ. 7: «Ἦλθεν ὁ Πατριάρχης καὶ ἐνιώσαμε σιγουριά καὶ δύναμη... καὶ ὄλοι μας τὸν δεχθήκαμε φιλικὰ καὶ εὐπρόσδεκτα... καὶ τώρα πού ἔφυγε κρατᾶμε στὰ φυλλοκάρδια μας τὴ ζωντὴ ἀνάμνησή του...». Πολὺ κατατοπιστικὴ ἡ ἔκθεση τῶν ὁσων προηγήθησαν τῆς ἀφίξεως τοῦ Ὑψηλοῦ Ἐπισκέπτου, περὶ τῆς ἀρτίας ὀργανώσεως τῆς ὑποδοχῆς, ρυθμίσεως τοῦ προγράμματος, ἐκτελέσεως πολλῶν καὶ σημαντικῶν ἔργων σὲ γαούς, αἰθουσες, πνευματικὰ κέντρα, ἀνευρέσεως χορηγῶν γὰ τὴν κάλυψη δαπανῶν φιλοξενίας - γευμάτων - προσφοράς δώρων, μεταλλίων καὶ παρασήμων κ.λπ. Γὰ ὄλα αὐτὰ μερμήνησε ὁ Σεβ. Δημητριάδος μὲ δύο βασικοὺς συνεργάτες του: τὸν Πρωτοσύγκελλο ἀρχιμ. κ. Θεόκλητο Κουμαριανὸ καὶ τὸν Γεν. Ἀρχιερατικὸ Ἐπίτροπο πρωτοπρ. κ. Θωμᾶ Συνοδινὸ, ἐνῶ πλῆθος ἄλλων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν συνεργατῶν ἐπὶ μεγάλο χρονικὸ διάστημα ἀναλώθηκε κυριολεκτικὰ γὰ γὰ ἐπιτευχθεὶ τὸ ἄσφογο ἀποτέλεσμα στὴν ὀργάνωση, τὴ φιλοξενία, τὴν ἀκρίβεια, τὸ ὅποιο θαυμάστηκε ἀπὸ ὄλους ἀνεξαιρέτως ὅσοι εἶχαν τὴν χαρὰ καὶ εὐλογία γὰ ζήσουν ἀπὸ κοντὰ τὸ γεγονός τῆς ἱστορικῆς Ἐπισκέψεως τοῦ Πατριάρχου στὸ Βόλο.

Ἀκολουθεὶ ἕνα πλῆρες Χρονικὸ τῆς Ἐπισκέψεως μὲ ἀναφορὰ στὴν Ἀφιξὴ (σ. 14), τὴν Προσφώνηση τοῦ Δημάρχου (σ. 20) τὴν Ἀντιφώνηση τοῦ Πατριάρχου (σ. 24), τὴν Προμπὴ πρὸς τὸν ἱ. ναὸ Μεταμορφώσεως (σ. 27), τὴν προσλαλιά τοῦ ἐκπροσώπου τῆς Χριστιανικῆς Νεολαίας Δημητριάδος (σ. 35), τὴν ἐπίσημη Δοξολογία (σ. 35) μὲ τὴν προσφώνηση τοῦ Σεβ. Δημητριάδος κ. Χριστοδούλου καὶ τὴν ἀντιφώνηση τοῦ Πατριάρχου (σσ. 37-46), τὴν ἐπίσκεψη στὸ Μητροπολιτικὸ Οἶκο καὶ τὸ ἐπίσημο γεῦμα στὴν «Ἐξωραϊστικὴ» (σ. 46, 47) μὲ τίς ἀντίστοιχες προσφωνήσεις - ἀντιφωνήσεις καὶ τὴν προσφορὰ ἀναμνηστικῶν μεταλλίων (ἔργο τοῦ κ. Ν. Κωνσταντόπουλου καὶ δαπάνη κ. Κων. Αούλη), τὴν ἐπίσκεψη στὸν ἱ. ναὸ Εὐαγγελιστρίας Ν. Ἰωνίας τὸ ἀπόγευμα (σσ. 56-65) μὲ τίς προσφωνήσεις τοῦ Δημάρχου καὶ τοῦ προϊσταμένου τοῦ πρωτοπρ. π. Θωμᾶ Συνοδινοῦ καὶ τὴν ἀντιφώνηση τοῦ

Πατριάρχου, τὴν προσφορά ἀγαμνηστικῶν δώρων καί, τέλος, τὴν ἀναχώρησή Του γιὰ τὰ Τρίκαλα (σ. 66).

Τὴν ἐπίσκεψή αὐτὴ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συνοδείας του στὸ Βόλο τίμησαν καὶ λάμπρυναν μὲ τὴν παρουσία τους ἡ Α.Μ. ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, ὁ Πρωθυπουργὸς καὶ πολλοὶ ὑπουργοὶ καὶ βουλευτές, πλειάδα Ἱεραρχῶν, Ἀνώτατοι Δικαστικοί, Στρατιωτικοὶ καὶ χιλιάδες χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι «ραίνοντας τὸν Πατριάρχη μὲ ἄνθη, χειροκροτώντας τὴ διέλευσή του, κραυγάζοντας οὐρανομήκεις ζητωκραυγές, ξεπέρασαν τὸν ἑαυτὸ τους». Βλέποντάς τους κανεὶς «σὲ παροξυσμὸ ἐκδηλώσεωσ σεβασμοῦ, τιμῆς καὶ ἀγάπης εἶχε τὴν αἴσθησιν τῆς μέθεξις στοὺς κόσμους τῆς ἀδαπάνητης εὐσέβειας τῶν πατέρων μας...» (σ. 5).

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΛΕΚΚΟΣ

Προσβ. Δημητρίου Στανιλοάε, Θεολογία καὶ Ἑκκλησιολογία (μετάφρ. Νίκου Τσιρώνη), ἔκδ. «Τῆνος», Ἀθήνα 1989, σσ. 234.

Τὸ βιβλίον ἀποτελοῦν ἑπτὰ μελέτες θεολογικῆς, ποὺ εἶχαν κατὰ καιροὺς δημοσιευθεῖ σὲ διάφορα περιοδικὰ (οἱ περισσότερες στὸ ρουμανικὸ περιοδικὸ Ortodoxia), δημοσιεῦθηκαν ὕστερα σὲ ἀγγλικὴ μετάφραση, μὲ πρόλογο τοῦ π. Ἰω. Μάγκεντορφ, ἀπ' ὅπου μεταφράστηκαν προσεχτικὰ καὶ ὑπομονετικὰ ἀπὸ τὸ λογοτέχνη καὶ θεατρικὸ κριτικὸ κ. Νίκο Τσιρώνη, γιὰ τὴν παρούσα ἔκδοσιν. Πρέπει νὰ ποῦμε, πὼς τὸ βιβλίον εἶναι θαρὸ καὶ δύσκολο, γιατί ὁ συγγραφέας μπαίνει σὲ θαλάθρα θεολογικὰ νερά. Ἀποζημιώνεται, ὅμως, ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ὠφέλεια, ποὺ ὁπωσδήποτε ἔ' ἀποκομίζει. Ὁ συγγραφέας εἶναι ἀπὸ τοὺς πρὸ πολλοῦ καὶ πάλαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρὸ πατερικῶν ὀρθόδοξους θεολόγους, ποὺ διαθέτει σήμερον ἡ Ἐκκλησία μας, ζυμωμένος μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὴ χάρι τῶν ἁγ. Πατέρων, μὲ τοὺς ὁποῖους πέρασε ὅλη τὴ ζωὴ του μέσα στὴν Ἐκκλησία, λειτουργώντας, διδάσκοντας, γράφοντας, μεταφράζοντας, ἐκδίδοντας, μέσα στις πρὸ ἀντίξοες συχλὺ περιστάσεις. (Δὲν ξεχνῶ τὸ φτωχικὸ καὶ ἀπέρητο κελλὶ του, στὸ Βουκουρέστι, ὅπου δὲν χωροῦσαν οὔτε τὰ βιβλία, οὔτε τὰ χαρτιά του, μὰ χωροῦσε τὸ σεμνὸ εἰκονοστάσι, ὅπου τὰ ἅγια χέρια τῆς γριούλας προσδούτερας εἶχαν ἀνάψει τὸ καντήλι!).

Ἴδου τὰ θέματα - μελετήματα τοῦ βιβλίου: α) Ἀγιοτριαδικὲς σχέσεις καὶ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, β) Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἡ καθολικότης τῆς Ἐκκλησίας, γ) Ἅγια Τριάς: διάρθρωση ὑπέρτατης ἀγάπης, δ) Ἀποκάλυψις μέσῳ πράξεωσ, λόγων καὶ εἰκόνων, ε) Ἡ Ἀποκάλυψις ὡς δωρεὰ καὶ ὑπόσχεσις, στ) Τὸ ὀρθόδο-

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερά Μητρόπολις Ἡλείας καὶ Ὠλένης

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 38, παράγρ. 2 τοῦ Ν. 590)77 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρῶν 33-37 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου «Περὶ ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις:

1. Ἐφημεριῶν ἰ. ναῶν: α) Προφήτου Ἡλία Ἁγίου Ἡλία Πύργου, β) Ἁγίου Δημητρίου Προδρόμου, γ) Ἁγίας Μαρίας Περιστερίου, δ) Ἁγίου Γεωργίου Ἀνω Κουρτεσίου, ε) Ἁγίου Κωνσταντίνου Συρμπανίου, στ) Εὐαγγελισμοῦ Θεοτόκου Σταφιδοκάμπου, ζ) Ἁγίου Νικολάου Σμιζής, η) Ἁγίου Δημητρίου Καρατούλα.

2. Διακόνου Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου Γαστούνης, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δη-

ξο δόγμα τῆς σωτηρίας καὶ οἱ συνέπειές του γιὰ τὴν χριστιανικὴν διακονίαν στὸν κόσμον, καὶ ζ) Τὰ προδλη-
ματα καὶ οἱ προοπτικὲς τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογίας.
Ἐνα βιβλίον προσφορά στὴ Θεολογία, στὴν Ἐκκλησία.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

Στάθῃ Ἡλ. Παιρασκευοπούλου, Μοναστήρια - Ἡσυχαστήρια, Προσκυνήματα καὶ Μετόχια τῆς Ἡλείας, ἔκδ. Ἱ. Μ. Ἡλείας καὶ Ὠλένης, Πύργος 1990, σσ. 104.

Μὲ ἀπλὸ μὰ χαριτωμένον λόγον, ὁ σ. μᾶς βοηθαίει νὰ περιδιαβάσωμε καὶ νὰ προσκυνήσωμε τὰ ἱερά καὶ τὰ ὅσα τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας του, δηλ. τὰ Μοναστήρια, τὰ Ἡσυχαστήρια, τὰ Προσκυνήματα καὶ τὰ Μετόχια τοῦ Νομοῦ Ἡλείας. Ἐνα ὀδοιπορικὸν, γεμάτον ἀγάπην καὶ σεβασμὸν γιὰ τοὺς ἱεροὺς καὶ ἁγίους τόπους τῆς ὁμορφῆς Ἡλείας, ὅπου περπάτησε ὁ ἴδιος καὶ μελέτησε τὸν τόπον πιθανῆ πρὸς πιθανή. Θυμᾶται τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου (τὴν ἐθνικὴν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν), ψιθυρίζει στίχους ἢ τροπάρια, ξεφυλλίζει παλιὰ ὀδοιπορικὰ μὲ γραφικὰς ἱστορίας, καὶ δίνει ζωντανὰ τὴν ἐπιγραφήν τῆς φυσικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ὁμορφίας τῶν ἱερῶν προσκυνημάτων. Διαβάζοντας τὸ χαριτωμένον τοῦτο βιβλίον, ἀνάδει μέσα σου ἢ ἐπιθυμίαν νὰ ἐπισκεφτεῖς ἐκεῖνα τὰ μέρη, (ὅπως ἐμένα π.χ., ποὺ πέρασα τόσες φορές, μὰ δὲν ἔχω ἐπισκεφτεῖ τὸ μοναστήριον τοῦ Πορευσοῦ, καὶ τώρα σκέφτομαι πότε θὰ μωρέσω νὰ τὸ κάμω...). Τὸ βιβλίον κοσμῶν καὶ σχέδια, καμωμένα ἀπ' τὸ χέρι τοῦ συγγραφέα, πολὺ ποιητικὰ. Προλογίζει θερμὰ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἡλείας κ. Γερμανός.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

μοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Πύργῳ τῆ 11ῃ Μαρτίου 1990

† Ὁ Ἡλείας ΓΕΡΜΑΝΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις: α) τῶν ἀρθρῶν 38, παραγρ. 2 καὶ 67 τοῦ Ν. 590/1977, β) τοῦ Ν. Δ. 1398/1973, γ) τοῦ Ν. 673/1977 καὶ προκειμένου ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν θέσεων τακτικῶν Διακόνων ἐν τοῖς ἰ. ναοῖς 1) Ἁγίου Δημητρίου Κερατέας, 2) Ἁγίας Παρασκευῆς Λαυρίου καὶ 3) Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου Καλυθίων,

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους ἵνα καταλάβωσι τὰς Διακανονικὰς ταύτας θέσεις καὶ ἔχοντας τὰ προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικά διὰ τὰ περαιτέρω.

Σπάτα, τῆ 17ῃ Ἀπριλίου 1991

† Ὁ Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς ΑΓΑΘΟΝΙΚΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Πατρῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις: α) τῶν ἀρθρῶν 38, παραγρ. 2 καὶ 67 τοῦ Ν. 590/1977, β) τοῦ Ν. Δ. 1398/1973, γ) τοῦ Ν. 673/1977 καὶ προκειμένου ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν θέσεων τακτικῶν Διακόνων ἐν τοῖς ἰ. ναοῖς α) Ἁγίου Ἀθανασίου Συχαινῶν καὶ β) Ἁγίου Δημητρίου Προαστείου Πατρῶν,

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους ἵνα καταλάβωσι τὰς Διακανονικὰς ταύτας θέσεις καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 34/ιβ' τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικά διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Πάτραις τῆ 24ῃ Ἀπριλίου 1991

† Ὁ Πατρῶν ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 38 παρὰ γρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρῶν 33-37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ πληρῶσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημερίων τῶν Ἱερῶν Ναῶν α) Ἁγίας Σοφίας Πατρῶν καὶ β) Παναγίας Ἀλεξιωτίσσης Πατρῶν,

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Πάτραις τῆ 24ῃ Ἀπριλίου 1991

† Ὁ Πατρῶν ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον
ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Παραμυθίας ΤΙΤΟΣ

† Ὁ Γρεβενῶν ΣΕΡΓΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ἄομ. Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

A) Ἑσωτερικοῦ: Δραχμαὶ 300 ἐτησίως.

B) Ἐξωτερικοῦ: Δολλάρια 20 ἐτησίως.

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»

δρχ. 15.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ, Ἐπιστολὴ γὰρ τὸ πρόβλημα τῶν Κούρδων.

Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Ἱστορικὴ προσέγγιξις τοῦ γεγονότος τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου.

Μητροπ. Χαλκηδόνος Βαρθολομαίου, Οἱ ὑπὸ τὸ Οἶκον. Πατριαρχεῖον ἐν Ἀμερικῇ Καρπαθορῶσσι.

Παναγ. Μπόμης, Γὰρ μιὰ λύση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Τοῦ αὐτοῦ, Διασαφήσεις ἐπὶ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ.

Πρωτοπρ. Γ. Δ. Μεταλληνόου, Τὸ '21 καὶ οἱ συντελεστές του (Ἀμφισβητήσεις καὶ ἐπακρίβωσεις).

Ι. Μ. Χατζηφώτης, Ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἶκον. Πατριάρχης κ. Δημήτριος εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος Ἀθῶς (21 - 27.9.1990).

Ι. Μ. Χατζηφώτης, Ἡ ποιμαντορικὴ ἐπίσκεψις τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἶκον. Πατριάρχου κ.κ. Δημητρίου εἰς Η.Π.Α.

Γεωργ. Ν. Δαμιόπουλου (ἀπόδοση), «Ἐλθὲ Πνεῦμα Ἅγιον, ἀνακαίνισον πᾶσαν τὴν κτίσιν».

Ἰωάννου Δ. Μπογάτσου, Αἱ ἀπόψεις τοῦ Κων. Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων περὶ τῆς Τετραφωνίας καὶ τοῦ Λεσβίου συστήματος.

Παρατηρήσεις καὶ Σχόλια.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Βιβλιοκρισίαι.

Παράρτημα.